

394265

ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ
พระยาประชากิจกรจักร (แจ่ม บุนนาค) แต่ง

นางเพิ่ม พิบูลย์พัฒนากร

พิมพ์แรกในงานศพ

พระพิบูลย์พัฒนากร (อยู่คู่ย ตัณฑเสรยฐี) ผู้สาม

บม.แม่ พ.ศ. ๒๔๖๒

คำนำ

นางเพิ่ม พิชัยพัฒน์นากร ให้มาแจ้งความแก่กรรมการหอพระ
สมคสำหรับพระนคร ว่า จะทำการปลงศพสนองคุณพระพิชฌัยพัฒน์นากร
(บัญญัติ ศดิททเศรษฐี) ผู้สามี มีความศรัทธาจะรียพิมพ์หนังสือในหอ
พระสมคหวิริญาณ เป็นของแจกในงานศพสักเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการ
ช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหนังสือเรื่องว่าด้วยภาษา
ต่าง ๆ ในสยามประเทศ ที่พระยาประชาติกรจักร (แซ่ม ขุนนาค)
ได้แต่งไว้ ให้พิมพ์ตามประสงค์.

พระยาประชาติกรจักร (แซ่ม ขุนนาค) ผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้เป็น
หลานสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงษ์ ได้เล่าเรียนกฎหมายใน
สำนักกรมหลวงพิชิตปรีชากรเมื่อในรัชกาลที่ ๕ แล้วเข้ารับราชการ
ในศาลแพ่งได้เป็นที่ชนประจำคดีก็ เคยตามเสด็จกรมหลวงพิชิต ฯ
ออกไปรับราชการหัวเมืองมณฑลชั้นนอก ตั้งแต่เสด็จไปมณฑลภาค
พายัพเมื่อชวอก พ.ศ. ๒๔๒๗ ในคราวนั้นได้เล่นบันฑิตคดีเป็นหลวง
แล้วเป็นพระประจำคดีก็ เมื่อตามเสด็จกรมหลวงพิชิต ฯ ไปรับราชการ
ทางมณฑลยบลเมื่อบเกาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ อีกคราว ๑ คราวหลังนี้ได้เป็นที่
หัวหน้าในการรียคดีที่เมืองสอินครมีข้าเห็นใจความชอบ จึงได้เลื่อน
บันฑิตคดีขึ้นเป็นพระยาประชาติกรจักร แล้วต่อมาได้พระวาทาน
พานทอง รับราชการในตำแหน่งกรรมการศาลฎีกาอยู่จนถึงอนิจกรรม
เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๕๐.

พระยาประชาติกรจักรเป็นผู้รักเวียงภาษาแลชอบศึกษาค้นคว้าความรู้
โบราณคดีโดยอุษินสัย พยายามเรียนรู้ภาษาอังกฤษจนอาจะอ่าน

(๒)

คำหรือคำวาทที่ซึ่งการรู้ได้โดยลำพังตน ครั้นมีโอกาสได้ไปอยู่ในหมู่
ชนต่างภาษาตามหัวเมืองชายพระราชอาณาเขต ในคราวไปราชการ
ทุกคราวมา ก็อุส่าห์พยายามไต่ถามถึงภาษาแลเรื่องตำนานในท้องถิ่น
นั้น ๆ แล้วจึงนำมาหาคำหรือคำวาทประกอบสอยสวนในเวลาว่างราชการ
ในหน้าที่ ทำมาคั้งนี้เสมอ จนมีคนออกปากว่า “ถ้าพระยาประชาภิจักร
ได้ ไปกินน้ำเมืองไหนแล้ว เป็นพศภาษาเมืองนั้นใด” ครั้นเมื่อ
พระยาประชาภิจักรจักรได้ รัชเลือกเป็นกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ
จึงแต่งตั้งสืบเรื่องตำนานแลเรื่องภาษาต่างๆ ส่งมาให้ลงพิมพ์ ในหนังสือ
วชิรญาณเนือง ๆ ส่วนเรื่องตำนานต่อมาพระยาประชาภิจักรจักร
ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเรื่องต่างหาก เรียกว่า “ตำนานโยนก” ว่า
ด้วยเรื่องพงษาวดารเชียงใหม่เรื่อง ๑ นัยถือกันว่าดีกว่าพงษาวดารเชียงใหม่ฉบับ
ก่อนอยู่จนทุกวันนี้ พิมพ์แล้วก่อนพระยาประชาภิจักรจักรถึง
อนิจกรรมไม่ช้านัก หนังสืออันยังมีอยู่ที่คุณหญิงประชาภิจักรจักร
ใครต้องการฉบับก็เห็นจะยังพอหาได้ แต่ส่วนที่ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ
ของชาวสยามประเทศยังหาได้ใครรวบรวมออกพิมพ์เป็นเล่มหนึ่งต่างหาก
ไม่ พึงจะใครรวบรวมพิมพ์ ในสมุคเล่มนี้เป็นครั้งแรก.

ในหนังสือเรื่องนั้น พระยาประชาภิจักรจักรประสงค์จะอธิบายว่า
ประชาชนชาวสยามมีต่างกันโดยภาษาเป็นก่พวก แลภาษาที่ต่าง ๆ
กันนั้น ค้นเคิมมาแต่ภาษาใดเป็นมูล ได้สืบสาวเทียบเคียง แล
ยกอทธาพจน์ให้เห็นโดยพิศดาร ยังไม่มีหนังสือเรื่องใดที่จะให้ความ
รู้เรื่องภาษาของชาวสยาม ดีกว่าหนังสือที่พระยาประชาภิจักรจักรแต่งนี้

(๓)

จึงเห็นสมควรพิมพ์ให้ปรากฏแพร่หลาย จะได้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน
ทั้งปวง.

อนึ่งในการพิมพ์เล่มนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงเรื่องประวัติของ
พระปิยะพัฒนาวงศ์มา ได้ให้พิมพ์ไว้ด้วยคำนำนี้ ให้เป็นที่
รึกกแก่ท่านทั้งหลายด้วย.

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาคุณคุณธรรม ซึ่งนางพิมพ์หนังสือ
เรื่องนี้ในการปลงศพของคุณพระปิยะพัฒนาวงศ์มา และเชื่อว่า
ท่านทั้งหลายผู้ที่จะได้รับไปคงจะอนุโมทนาด้วยกัน.

อุ้งง้วนพัพพะ สถานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๖ เมษายน พ. ศ. ๒๔๖๒

ประวัติ

พระพิบูลย์พัฒนานกร (บุกู้ย ตันตเศรษฐี)

ความจากไปแล้วด้วยธรรมคาแห่งสังฆาร แต่ความอาไโดยก็มีอยู่
คามธรรมคาของความรักใคร่ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในขั้น คือประวัติ
พระพิบูลย์พัฒนานกร เพียงที่รูกฎได้บ้าง แลพอที่จะแสดงได้ว่า

พระพิบูลย์พัฒนานกรผู้นี้ เป็นบุตรพระพิบูลย์พัฒนานกร (เกียฮัน)
กัณนางพรพิบูลย์พัฒนานกร เกิดที่กรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒
เดือน ๓ บุกู้ยตักศก รุสศักราช ๑๒๓๗ นามเดิมบุกู้ย นามสกุลได้รับ
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานในรัชกาลปัจจุบันว่า ตันตเศรษฐี

ความศึกษาวิชาหนังสือแลภาษาไทยเป็นสามัญ ทางข้างจีนรู้พอ
ที่จะใช้ทำการค้าขายได้ ซึ่งยังต้องต่อเนืองอยู่มากกับข้างจีน แต่ความ
นิยมเป็นหลักมั่นในทางอิทธิศาสตร์ศาสนาข้างไทย ได้เคยขอเป็นสามเณร
มาแล้ว แลเข้าเพื่อขณกศลในทางพระพุทธศาสนาอยู่เนือง ๆ

ก็ทพทงหาเลี้ยงชีพ ตั้งต้นอาศัยด้วยความคุ้นเคยทำมากับบิดา
เป็นหลักถาน ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ทำภาษีอากรผูกขาดมา
หลายอย่าง ทั้งในกรงแลหัวเมือง สืบมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ จนรัชกาล
ปัจจุบัน ก็ทำการค้าขายมีโรงสีเข้าในกรงเทพ ฯ กับห้างที่สิงคโปร์
ที่เมืองจีน มียหือการค้าขายว่า เชียงก สืบเนืองกันมาจากทางบิดาได้
คงไว้ แลเป็นผู้ที่ได้รับมรดกบิดาการค้าขายารงวงษ์ตระกูลสืบมาตลอด
จนได้ทำการศฝสนองคุณบิดาการค้าด้วยความกตัญญูเอื้อเฟือแผ่แก่
ญาติมิตรเป็นอันมาก แม้จะมีผิดพ้องหมองใจกันบ้าง ก็คงมีความจริง
ที่ไม่ใช่จงใจเจตนาร้ายต่อ เป็นไปด้วยความจำใจชั่วคราวยิ่งกว่าอื่น

(๕)

ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เป็นที่พึงใจสืบตระกูลเจริญมาประกอบ
ด้วยความสงริตจงรักภักดีต่อไผ่ผาลของอุลพระบาท พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทั้งในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลปัจจุบันก็ทรงคุ้นเคยไปรค
ปราน ในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญา
บัตรชั้นตาศึกก็ให้เป็นหลวงสวามีภักดีภวนารถ ในรัชกาลปัจจุบันทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานสัญญาบัตรชั้นตาศึกก็ให้เป็นพระพิบูลย์
พัฒนานากร เป็นนามชั้นตาศึกก็ตยิกาเคยได้รัยพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
เป็นมาก่อนแล้วทั้งสองคราว สังกัคืออยู่ในกรมท่าซ้าย ได้รัยพระราชทาน
ยศเป็นอำมาตย์ตรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ แลเบี้ยหวัดสืบมาทั้ง ๒ รัชกาล ได้เป็นสมาชิก
เสือป่าสืบมาตั้งแต่แรกๆ ถึงขณะเสด็จฯในรัชกาลปัจจุบัน ทั้งเป็นผู้
ที่เจ้านายทรงคุ้นเคยไปรคปรานมาก แลข้าราชการญาติมิตรพ่อค้า
ราษฎรก็คุ้นเคยชอบพอกันมาก ประกอบด้วยมีอิทธิพลไม่ตรีชื่อตรง
แม้จะมีการเล่นหัวสนุกสนอเล่นอะไรกันบ้างก็เช่นไปในทางสุภาพมิได้ก้าว
ร้าวเอาเปรียบ

ครั้นมาในคราวเกิดโรคไข้หวัดใหญ่แพร่หลาย พระพิบูลย์พัฒนานากร
ได้ช่วยด้วยโรคนี้ ถึงแก่กรรมที่บ้านข้างวัดทองนพคุณจังหวัดธนบุรี
เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓ อายุได้ ๔๔ ปี นางเพ็ญ
พิบูลย์พัฒนานากรภรรยาเป็นต้น ได้จัดการศพสนองคุณมาตามสมควร
แก่กาลนิยมทั้งฝ่ายข้างไทยแลข้างจีนเป็นลำดับมา

ทรัพย์สินมรดกอันเป็นมรดก ได้มีพินัยกรรมของพระพิบูลย์พัฒนานากร

(๖)

ทำบทให้ไว้แก่นางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกร หนสนเช่นเด็วซึงกับธรรมคา
การค้าขายย่อมมีต่อกัน คณางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกรไ้ให้กิจการวัยไ้
เสียตัวแล้ว

แลด้วยพระพิบูลย์พัฒนานกรมีบุตรภรรยาอยู่หลายคน นางเพิ่ม
พิบูลย์พัฒนานกรไ้มีความปรานแบ่งทรพย์สมบัติให้แก่ภรรยาแลบุตรที่
มีไ้เกิดกับตนไ้เป็นส่วนพิเศษอีกด้วย ทั้งรับอุปถัมภ์บำรุงอยู่ตลอดค
จนกิจการค้าขายในยี่ห้อเชิงงกักคงค้ำเนินเจริญรชไป พระอัมค้วย
ความสามัคคีปรองคองช่วยเหลือกันในญาติมิตรทั้งสองฝ่าย กวการค้า
ขายก็คงไ้ผลเจริญค้อมาเป็นทางที่ไ้ให้สกุลคณชคเรษผู้ไ้ค้ำรงถาวร
ด้วยควมวิฒนาการ คงเป็นไทยอยู่ในกรุงสยามเป็นข้าแผ่นดินของ
พระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัวรฎกประจำเกล้า ฯ ที่ไ้พึ่งพระบรมโพธิ
สมภารชูปเกล้า ฯ สืบค้อ ๆ มา หวังพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เป็นค้พึ่ง
ค้อ ๆ ไปเป็นยิ่งใหญ่ พระเศษพระคุณเป็นล้นเกล้า ฯ หากที่สคมีไ้ คง
ค้งใจที่ไ้ไ้สนองพระเศษพระคุณ แลหวังว่าไ้ที่เคยมีความรักใคร่จะยัง
ไ้ความมอประการ ด้วยควมเมตตาอาวไ้แก่สกุลคณชคเรษผู้สืบไปค้วย

ในที่สุดคณนางเพิ่มพิบูลย์พัฒนานกรไ้เป็นหัวหน้ากิจการที่จะปลงศพ
พระพิบูลย์พัฒนานกรตามประเพณีไทยณวัดทองธรรมชาค ช้างบ้านใน
วันที่ ๑๓ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ เวลาเย็นจะไ้รับพระราช
ทานเพลิงประสมผู้ไ้เคารพรักใคร่ทั้งญาติมิตรไปปลงศพ แลอุทิศกุศล
ผลบุญให้แก่พระพิบูลย์พัฒนานกรผู้ไปสุ่ยปรโลกแล้ว

สัพเพ สัฆารา อนิจจา สัพเพ ธัมมา อนัตตา

สารบัญ

ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ	หน้า	๑
เทียบภาษาไทยใหญ่ กับ ภาษาไทย	”	๕
เทียบภาษาไทย, มอญ, เขมร, ชม, ข่า	”	๑๑
ว่าด้วยมูเซอ	”	๑๖
ภาษามูเซอ	”	๑๖
ว่าด้วยขมุ	”	๑๘
ภาษาขมุ	”	๑๘
ว่าด้วยส่วยซ้าง	”	๑๘
ภาษาส่วยซ้าง	”	๒๑
ว่าด้วยข่าป่าเหิน	”	๒๒
ภาษาข่าป่าเหิน	”	๒๕
ว่าด้วยข่ายวบริเวณ	”	๒๗
ภาษาข่ายวบริเวณ	”	๒๗
ว่าด้วยข่าสุ	”	๓๒
ภาษาข่าสุ	”	๓๓
ว่าด้วยข่าตะโฮย	”	๓๔
ภาษาข่าตะโฮย	”	๓๘
ว่าด้วยข่าเง็ง	”	๔๓
ภาษาข่าเง็ง	”	๔๔
ว่าด้วยข่าสอกแลข่าสยวน	”	๔๗
ภาษาข่าสอก	”	๔๘

ภาษาข้าสพวน	หน้า ๕๒
ว่าด้วยข้าระแวง	” ๕๖
ภาษาข้าระแวง	” ๕๖
ว่าด้วยข้าปะเสลา	” ๕๘
ภาษาข้าปะเสลา	” ๖๐
ว่าด้วยข้าคำพวน	” ๖๔
ภาษาข้าคำพวน	” ๖๔
ว่าด้วยข้าฮาตัก	” ๖๗
ภาษาข้าฮาตัก	” ๖๗
ว่าด้วยข้ากระแสง	” ๗๓
ภาษาข้ากระแสง	” ๗๖
ว่าด้วยข้าชาติสกลาง	” ๗๗
ภาษาข้าสกลาง	” ๗๗
ว่าด้วยข้าจราย	” ๗๓
ภาษาข้าจราย	” ๗๔
ภาษาข้าระแคว	” ๗๗
ว่าด้วยข้าพนอง	” ๗๐
ภาษาข้าพนอง	” ๗๐

ว่าด้วยภาษาต่างๆ ในสยามประเทศ

บัดนี้ จะกล่าวด้วยภาษามนุษย์ชาติต่าง ๆ อันมีในแว่นแคว้นมหา
ประเทศนี้ แต่ความที่ใดเคยพบเห็นแลจกจำมาอย่างละเอียดละออ แม้
ไม่สามารถจะให้ครบทุกภาษาได้ ก็แต่พอเป็นทางสังเกตกำหนด
รู้หมู่มูลของภาษาชนทั้งชาตินามต่าง ๆ ซึ่งเราทั้งหลายเคยได้ยินชื่อ
นั้น จะให้รู้ได้ว่าชนชาติใดใช้ถ้อยคำภาษาอย่างไรเกี่ยวข้องอยู่ในหมู่ใด
เป็นเค้ามูล

ในสยามรัฐมณฑลประเทศนี้มีหมู่มนุษย์นิกรชนซึ่งต่างกันโดย
นามชาติเป็นหลายสิบภาษา แต่เมื่อได้สังเกตกำหนดคำภาษาที่ละม้าย
คล้ายคลึงกันเข้าเป็นหมู่ ๆ คือรวมคนหลาย ๆ ชาติเข้าเป็นภาษาหนึ่ง
ซึ่งควรจะได้เห็นว่า เป็นภาษาเดียวกันมาแต่โบราณ แล้วเปลี่ยนแปลง
แผลงกลายไปตามหมู่ภาษาที่ใกล้เคียงเข้ามาระคนปนตามตำบลที่อยู่
ต่างกัน แลเปลี่ยนกันไปตามกาลสมัย จึงได้มีนามชาติแตกต่างกัน
ออกไปเป็นหลายภาษา เมื่อใดเทียบเคียงรวมกันเข้าแล้วก็อาจได้เห็น
ได้ว่า ในมหาประเทศนี้มีภาษาที่ต่างกันแต่เพียง ๔ หมู่ ๔ อย่าง คืออย่าง
ภาษาไทยหมู่ ๑ อย่างภาษารามัญแลเขมรหมู่ ๑ อย่างภาษาพม่า
แลกะเหรี่ยงหมู่ ๑ อย่างภาษาแขกชวามลายูหมู่ ๑

ในหมู่ภาษาอย่างเดียวกับไทยนั้น คือภาษาไทยใหญ่ซึ่งลาว
 เรียกว่าเจียว ผรั่งเรียกว่าซ่านตามเสียงพม่า แลภาษากระแซว่า ซัม
 เซิน ลือ ลาว ฉวน เหล่านี้เป็นต้นในภาษาหมิ่น แม้มีสำเนียงหนักเบา
 ไม่เหมือนกันแลคำพูดบางคำไม่เหมือนกันทีเดียวก็ แต่ถ้อยคำแล
 ประโยคประธานที่ใช้พูดภาษาก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกันโดยมาก
 พอรับเค้าได้ ไม่ต้องเรียนไวยากรณ์อีก เช่นคำไทยพูดว่า “อยู่ที่นั่น”
 ภาษาไทยใหญ่ว่า “อโยคี่โน้” ภาษาฉวนว่า “เอ้อท้อโน้” ภาษาไทย
 ว่า “หีบของเองนี้ย่อมกว่าหีบของซ่านคเคี้ยว” ภาษาไทยใหญ่ว่า
 “หีบของสเจ้าโน้อ่อนแ่สกว่าหีบของต้ออ้อคก่าเหลวเย้า” ภาษาฉวนว่า
 “โหยโน้ของหยอกกว่าโหยขอขยโหมก้อค” เช่นนี้เป็นต้น ภาษาหมู่
 ไทยนี้สังเกตเห็นว่ามุลภาษากลายมาแต่จีนพากย์โดยมาก

ในหมู่ภาษาอย่างรามัญแลเขมรนั้น คือ เมง มอญ เขมร,
 ชมู, ตะเมต, ล้วยต่าง ๆ กวยต่าง ๆ ซองต่าง ๆ ข้าต่าง ๆ อีก
 หลายสิบชาติ นอกจากชาติจรายกับระแควซึ่งอยู่ในหมู่มลายู แล กย
 ก้อ แม้ว เย้า ซึ่งอยู่ในหมู่จีน กระเหรียง ยาง มเซอ ซึ่งอยู่ใน
 หมู่พม่า นอกจากนั้นแล้วเป็นอย่างภาษา มอญ เขมร เป็นพันทั่วไปทั้ง
 ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือ จนที่สกัดกันต่อกับจีน มุลภาษาจีนก็ มอญ เขมร น
 สังเกตเห็นว่ามีภาษาจีนคโโบราณเป็นพันเคิม น่าจะเป็นเนื่องเดียวกับ
 พวกทราวี้เคียพฤทมิพ้ออันเป็นชาติเคิมในประเทศอินเคียรซึ่งภายหลังได้
 ผสมกับพวกเหนือที่เรียกว่า โกลาเรียนฤกกลาน่าจะเป็นเคิมมาอย่างเคียว
 กันในประเทศนี้แต่ช้านานก่อนกาลที่ชาติอินเคียได้แผ่เข้ามา เช่นพม่าเข้ามา

ตั้งในระหว่างมอญกับไทยใหญ่ใกล้ชื่อก็คิดกันมาช้านาน ก็มีได้ทำให้
 ภาษามอญดูๆไทยใหญ่ใกล้ชื่อก็คิดกับภาษาพม่าเลย ส่วนมอญกับเขมร
 ดูๆไทยใหญ่เช่น เสา มณี ช่ระ กระแซ เป็นต้นก็อยู่ห่างกันกับไทยมาก
 เพราะมีประเทศอื่นคั่นอยู่ แต่ภาษาก็คงตรงกันเหมือนกันอยู่ คือไทย
 กับเขมรดูๆภาษาเหมือนกัน มอญกับเขมรแลช่าภาษาเหมือนกัน
 ทั้งจะได้คักคำพูดภาษามอญเขมรกับช่าลงศาตรงเทียบเคียงกันไว้ข้างนำ
 ค้อไปนี้

ในหมู่ภาษาอย่างพม่านั้น คือ พม่า กระเหรี่ยงต่าง ๆ แลต่าง
 ต่าง ๆ ค้องชู้ มูเชอแลอื่น ๆ ซึ่งใช้ถ้อยคำแลช่ระโยคประธานคล้าย
 กัน เช่นคำถามว่า “มาแต่ไหน” ภาษาพม่าว่า “แบกะล้าตะแล”
 ภาษายางกระเลอว่า “โฮยเลล้าแซ” ภาษามูเชอว่า “เหาะเปาะไล้ไล้”
 มาช่ระอะไรภาษาพม่าว่า “ยาเกชะลาแล” ภาษายางว่า “มาลาต้าแล”
 ภาษามูเชอว่า “เหาะเปาะไล้ไล้” ทั้งนี้เป็นต้น มวลภาษาหมื่นสังเกศ
 เห็นว่าเป็นภาษาจีนธิเบตเป็นมูลเดิม แต่พม่านั้นคือภาษามคธไทยมาก
 แต่สำเนียงแปร่งไปเช่นกัจจะเป็นเกชะ อัมมะเป็นเม็งมะ นาฬิกะเป็นนาบี
 อธิปคินทร์เป็นชี่ปะยิน ดังนี้

ในหมู่ภาษาอย่างชวามลายุดูๆจามนั้นเป็นภาษาสืบมาจากเขาเกาะ
 ในทเลทิศใต้ ซึ่งมาจับทางปลายแหลมมลายุแลแหลมกัมโบ้ชา คือ
 ภาษาแซกจามที่เรียกแซกเขมร แลภาษาช่าจรวาย ช่าระแก้ว ช่าละลม
 แลอื่น ๆ อันมีอยู่ในระหว่างแดนญวนกับเขมรค้อกัน แต่ช่าเหล่านั้น
 แม้มีมูลภาษาอย่างจามกัก แต่ในกาลยั้งก็กลบกลายปนเปไปกับ

ภาษาลาวเขมรแล้วพวกเขาช่วย ถึงคนที่รู้ภาษามลายูจะฟังก็คงไม่สามารถจะทำความเข้าใจให้ชัดได้ เพราะคำก็คล้ายประโยคก็คล้าย เช่นคำพูดภาษามลายูว่า “อินิมาบายาลัน” ทางนี้ไปไหน แต่ภาษาข่าจรายแลระแคว “บายาลันตลันนาว” คำว่าวันนี้ ภาษามลายูว่า “อินิซารี” แต่ภาษาข่าว่า “ซารวยัน” กลัยกันไปดังนี้เป็นต้น

อนึ่งเป็นเครื่องนำคิดแลควรพิศวงด้วยภาษาคนที่เปนชาติเดียวกัน แลแม่อยู่ใกล้กัน แต่เมื่อชาติความวิสาสะมิได้มีสัมพันธ์มิตรไปมาหากัน ก็อาจที่จะทำให้ภาษาคลาคเคลื่อนเปลี่ยนกลายไปที่ละเล็กละน้อย ล่วงกาลนานเข้าก็อาจที่จะแตกออกเป็นต่างภาษาจนพวกกันไม่เข้าใจได้ เช่นภาษามอญกับเขมร แลเขมรกับข่าช่วยกวยของต่าง ๆ ซึ่งจะคณนานับแต่โดยข้อเป็นหลายสิบชาติขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้ ไปทำราชการตามปลาย ค่านเขตรแดนพระราชอาณาจักวัน ได้พบเห็นคนเขาย่านาๆชาติหลายเขต หลายภาษา ซึ่งถลตหรือถลตต่าง ๆ กันอยู่เป็นพวกเป็นหมู่ ต่างพวกต่างไม่มีความวิสาสะต่อกัน แม่หมู่บ้านอยู่ใกล้กันทางเพียงสักชั่วโมงเท่านั้น ก็ยังแตกออกเป็นต่างภาษา พวเขาไม่รู้ความกัน แต่ถ้จะจดเอาคำพูด เป็นคำ ๆ มาเทียบทานกันก็เห็นได้ว่าเป็นภาษาเดียวกันแท้ เพราะคำตรงกัน ผิดแต่สำเนียงกับระเียบถ้อยคำคลาคเคลื่อนกันไปเท่านั้น เหตุฉนั้นทำให้คิดเห็นว่าคนชาติเมงศ์ญาติที่ไต่กระจัดกระจายเป็นเขาย่าไปย่นเพราะมีคคิลทิธิอย่างใดอย่างหนึ่งแต่เดิมมา มีเรื่องถลตคคิลคคิล ชาติตระกูลกันเป็นต้น เป็นเครื่องห้ามความวิสาสะ เป็นเหตุให้ชาติเลื่อมกลายประเทศฤาประชุมชนที่มีความเจริญเพราะมีความวิสาสะต่อกัน

ภาษาไทยใหญ่

นันจั้งทิงลูหลอมทวย
 ออยู่เล่ ๆ เย้า
 บั้งอันลักขณะอั้งคะ
 กิริยาในม่านในหอนันจ่า
 มีทังชวยล่ำมเชิงนาง
 อคิต้อ อกาต้อ อไม้ต้อ
 โกลกต้อ อทิงต้อ เป้ง
 ทังเส้ง เหลอเส้งในซำมี
 โกล่ำมตามไทตามโต คน
 หยิบแอบยู้ แคยคั้น แอบ
 ยว แอบเน้ง เซเล็ก อต้อง
 อเย้า มีอยู่ครู่ยาม
 เหลอเส้งในมีค้ายคำ
 สิบสองคำ คายจั้งเส้งสิบ
 สองหมาก ซ้าวีหางนกยง
 สี่หลง ซิดสิว & อัน มีแจ่ม
 แตรของยาง ตึงแห่คั้งเง็ก
 ปัตรา เจแวง ป่าคแซง ปงเซ่
 ป่งโต ป่งยี่หน่อง มองวู
 ซ้ำคำซ้ำห่าง หอกบั้งอุมคำ

ภาษาไทย

รวง ๑๐ หมุ่นั้น ทรวงทรา
 ทุแลอยู่เสมอ ๆ แล้ว
 ฟงอันลักขณะอั้งคะ
 ในบ้านในหอนันจ่า มีทัง
 พนักงานชายแลหญิง
 คนซบร้องพ้องว่าทำคนตร
 เขาที่ประสมทังสิ้น นอก
 จากนั้งยังมีมหากเล็กตาม
 ไทตามตัว คนเชิญแอบหมาก
 รวงพระบาท แอบยา แอบ
 เมียง มวนโอสถ รัยใช้ไป
 มา มีอยู่ทงครู่ทุกยาม
 นอกจากนั้งมีค้ายทองคำ
 สิบสองเล่ม คายผั่งพลอย
 สิบสองผล บั้งพัคหางนก
 ยง & เล่ม แซ่ & อัน มีสังข์
 แตร มีโหรทัก กระเจียบ คะเซ่
 ระนาก ฆ้องวง ฉาย กลองยาว
 กลองใหญ่ กลองนำพล ฆ้องใหญ่
 ใหญ่ ปี่คทองล่องซาท หอก

ภาษาไทยใหญ่

ชุ่มเงินสียหกแล้ง จ้องคำ
 สียสองโล้ง เหนอราช
 ปรางคั้นน่มุงบึงม่านย่อง
 บ้าคำเซตช่างจำง่าคว้าง
 เปนซ้างเปนพวง ปรางเสใน
 ซ้ำมือสองแก่ง คนหียบหอก
 หียบกัซซำไนมี ๑๒ โห ๆ
 ไทนเย้เซาสามสีย กัซง
 แพนเชว แพนแตง ซะกะหลัด
 ซำไนมีไว้ใส่ ๆ เย้า
 ที่นำหออูนันกัซงเย้เล่า
 เอาจุกแจ่งลัอมจอมมละฝ่าง
 ฉาหอนัน ป้อรอยคมตัน
 คับจอมแกวงมันไว้ใส่ซา
 ในควาหว่างต่อหอดำนั้น
 มีเจมูเหียน ป่านม่านเย้กัน
 น้ำหนองพองม่อไหลหล่อ
 ไหลมุดไว้เซ่ ๆ ซ่า ๆ นำหว่าง
 ปากควันออกเปนปากคูนึง
 คละ นำวันตกเปนปากคุดะ

ภาษาไทย

คอทองคอเงิน ๑๒ เล่ม
 กลดคันทอง ๑๒ คัน เหนือ
 ราชปรางคั้นนาคาคเพคานประ
 คัยกระหะบักทอง เปนลวด
 ลายเปนซ้างเปนพวง ไซ้
 แค่เท่านี้ ยังมีพันักงาน
 เชิญพระแสงหอก พระแสงปืน
 เซานมี ๑๒ หัว ๆ ละบีสียสามสีย
 ปืนดงแพรวเขี้ยวแพรวแดง
 ลักกะหลาดชาวนมีไว้ใส่มอ ๆ
 แล้ว ที่นำท้องพระโรง
 นนบนละชอก ๆ กัซเวียง
 ราชลัอมรอยผ้า พอรอย
 เต็มค่านกว้างฝานั้น
 ในที่ว่างต่อหอดำนั้น
 มีสวนอกชานราวกับบ้าน
 ป่านกัน มีนงวงน้ำธารน้ำ
 ไหลหล่อไหลมุดพุดอยู่สู้ ๆ ล้า ๆ
 นำประตุควันออกเปนประตุ
 ไซย ทวันตกเปนประตุคนวน

ภาษาไทยใหญ่

เขียวค้อเจิงนางเก้า น้าไต๋
 น้าเหนอ เป็นขุนหมู่กั๊มาตยา
 เสนาปติยาบิยาคำของอู๊พ้า
 ตะก่าเขาเข้าออกคาศากว่ามา
 ริมปากคูนันไว้อึงค้อย้าย
 อยู่จู้ครู่ยามเช้า
 คันคันไต่น้าวันออกนั้
 ขี้ย่ำสมากซ้าคำซ้าทางลั้ม
 ไว้อู่เส่ ๆ ที่ริมคันคันไต
 นั้ยานเสลียวา ปุกไว้เสา
 มลินแก่งใหญ่มันห้าคืบ
 เจ้คืบสูงมันสามสิบสองวา
 เม่อไตอลค้อเจ้าเข่นเจ้า
 มีจ้างไล่จีนไล่ลงคันไต
 น้าวันออกนั้
 ท้อยู่หอคำมีในพะโต
 เมี้ยวแลกางเวงสั้น่าส่าก
 เมี้ยวยะลาน เข็คเข่นคูปกาค
 เซทาน เข่นเข่นสองหลัง
 สามหลังรวมกัน แกวงเซ

ภาษาไทย

นำไ้่น้าเหนอ สำหรับข้าราชการ
 เสนายกั๊ นักบวช พ่อค้ำ ราษฎร
 เข้าออกห้องที่เขียวไปมา
 ริมประคูนันไว้พลตระเวน
 เผื่ออยู่ทุกครู่ทุกยามแล้ว
 เจริงขันไตค่านควันออก
 นั้ขี้คราขวัคั๊บักทองล่อง
 ซากลั้มไว้เสมอ ๆ ที่ริม
 เจริงขันไตนั้นห่าง ๓๐ วา มี
 เสาวงใหญ่ ๕ คืบ ๗ คืบสูง
 สามสิบสองวา เม่อ
 ไตเจ้าเมือของอยู่จิงไตจีน
 ลงขันไตควันออกนั้
 ที่คังหอคำอยู่ใน
 ทำมกลางเมืองมีประคูน
 แลถนนไปสี่ทิศ ทำเป็น
 เวือนคลาตพะสาล เวือน
 ฝากระดานตึกกันสองหลังข้าง
 สามหลังข้าง กว้างคลาต

ภาษาไทยใหญ่

ทาน^๕นั้น^๕ขาน^๕กัน^๕พอม^๕เซ^๕วาว^๕
 คั่ง^๕ไว้^๕แต่าง^๕หม่อ^๕น้ำ^๕เย^๕แต่าง^๕
 เย^๕แต่าง^๕ที่^๕จอก^๕ทั้ง^๕เว^๕ง^๕โหล^๕ง^๕
 นั้น^๕เย^๕้า^๕ เม^๕อ^๕จ^๕น^๕แต่าง^๕ชา^๕ค^๕น^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕
 ก^๕น^๕ค^๕ก^๕น^๕า^๕ชา^๕ค^๕ก^๕อง^๕ เม^๕อ^๕ช^๕อ^๕เม^๕อ^๕ฝ^๕น^๕
 ร^๕อ^๕ม^๕ก^๕ัน^๕เ^๕าะ^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕เ^๕าะ^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕อ^๕ุ^๕ค^๕น^๕ไ^๕้^๕
 ล^๕่^๕พ^๕เ^๕น^๕ช^๕ม^๕เ^๕น^๕แ^๕อ^๕ง^๕ล^๕้า^๕ ๕^๕
 ห^๕้า^๕ว^๕ัน^๕เย^๕่^๕ป^๕อ^๕ก^๕เย^๕่^๕ป^๕อ^๕ก^๕แ^๕ค^๕ก^๕า^๕ค^๕
 แ^๕ค^๕ชา^๕ช^๕อ^๕ชา^๕ย^๕ค^๕อ^๕แ^๕ง^๕เล^๕ื่อ^๕ฝ^๕้า^๕
 ช^๕อง^๕ก^๕ิน^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕เช^๕อ^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕ล^๕้า^๕
 มี^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ช^๕ม^๕ท^๕ง^๕โหล^๕ง^๕เย^๕้า^๕
 อ^๕ัน^๕เ^๕น^๕ใน^๕เว^๕ง^๕โหล^๕ง^๕ล^๕ุก^๕
 นั้น^๕ ๕^๕ไว้^๕ท^๕ง^๕แ^๕ก^๕่^๕ป^๕อ^๕ก^๕แ^๕ก^๕่^๕ย^๕่อ^๕ม^๕
 เย^๕่^๕เซ^๕า^๕เย^๕่^๕สิ^๕บ^๕เย^๕่^๕โ^๕ว^๕ ๕^๕ไว้^๕อ^๕้าย^๕ไว้^๕
 ก^๕าง^๕ ๕^๕โย^๕ง^๕แ^๕ค^๕่^๕ เม^๕ย^๕ว^๕ล^๕่อ^๕เม^๕ย^๕ว^๕ท^๕ิง^๕
 ส^๕ัน^๕า^๕ส^๕เ^๕ย^๕า^๕เส^๕เย^๕้า^๕
 เ^๕ล^๕อ^๕น^๕ัน^๕เ^๕ม^๕่า^๕น^๕อ^๕ก^๕น^๕า^๕ย^๕้า^๕
 อ^๕ิง^๕ย^๕่อ^๕ง^๕น^๕ัน^๕ ๕^๕อ^๕ม^๕ง^๕ค^๕อ^๕ค^๕ัน^๕ท^๕า^๕
 ช^๕ึ่ง^๕ก^๕้าง^๕โ^๕ห^๕เ^๕ง^๕ถ^๕ม^๕ง^๕ด^๕ง^๕ล^๕่า^๕ม^๕

ภาษาไทย

น^๕น^๕ท^๕่า^๕ง^๕ก^๕ัน^๕ร^๕ะ^๕ย^๕ะ^๕ ๒๐ ๕^๕ว^๕
 มี^๕ร^๕า^๕น^๕น้ำ^๕ละ^๕แ^๕ห^๕่ง^๕ ๕^๕ก^๕ล^๕อ^๕ก^๕
 ท^๕ง^๕เว^๕ย^๕ง^๕ห^๕ล^๕ว^๕ง^๕น^๕ัน^๕แ^๕ล^๕ว^๕
 เม^๕อ^๕ย^๕า^๕ม^๕แ^๕ล^๕ง^๕ชา^๕ค^๕น^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕
 ก^๕ัน^๕ค^๕ก^๕น^๕ำ^๕ร^๕ค^๕ด^๕น^๕น^๕ ๕^๕เม^๕อ^๕เบ^๕ย^๕ก^๕
 เม^๕อ^๕อ^๕ุ^๕ค^๕ฝ^๕น^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ก^๕ัน^๕ช^๕น^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕
 ช^๕น^๕อ^๕ิ^๕ค^๕ด^๕ม^๕ไม่^๕ให้^๕เ^๕น^๕ช^๕ม^๕เ^๕น^๕แ^๕อ^๕ง^๕
 ห^๕้า^๕ว^๕ัน^๕ค^๕อ^๕ค^๕ร^๕ัง^๕ แ^๕ค^๕ล^๕า^๕ค^๕
 ช^๕อ^๕ชา^๕ย^๕ช^๕อง^๕โ^๕ว^๕เ^๕ล^๕ื่อ^๕ฝ^๕้า^๕ช^๕อง^๕
 ก^๕ิน^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕เช^๕อ^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕ล^๕้า^๕
 มี^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ช^๕ม^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕แ^๕ล^๕ว^๕
 ใน^๕เว^๕ย^๕ง^๕ห^๕ล^๕ว^๕ง^๕น^๕ัน^๕ม^๕ท^๕ง^๕
 น^๕า^๕ย^๕ห^๕ม^๕ว^๕ค^๕น^๕า^๕ย^๕ค^๕อง^๕ ๓๐ ๕^๕ค^๕น^๕
 ค^๕อ^๕ค^๕น^๕ ๒๐ ๕^๕ค^๕น^๕ค^๕อ^๕ค^๕น^๕ไว้^๕
 ค^๕่า^๕น^๕ช^๕น^๕อ^๕น^๕ ก^๕ร^๕ม^๕เม^๕อ^๕ง^๕พ^๕ล^๕
 ค^๕ร^๕ะ^๕เว^๕น^๕ท^๕ง^๕ ๔ ๕^๕ท^๕ิ^๕ค^๕แ^๕ล^๕ว^๕
 น^๕อ^๕ก^๕จาก^๕ัน^๕ ๕^๕บ^๕้าน^๕น^๕อ^๕ก^๕น^๕า^๕
 ย^๕้า^๕ค^๕อ^๕น^๕น^๕ัน^๕ มี^๕ค^๕ร^๕า^๕ค^๕ง^๕ผู้^๕
 ๕^๕โ^๕ย^๕ง^๕ย^๕้าน^๕ อ^๕ำ^๕เ^๕า^๕ช^๕ น^๕า^๕ย^๕ห^๕ม^๕ว^๕ค^๕

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ข่า
ไก่	จาง	เมอน	เวียร	เวียร์
งู	ลุ่ม	ยัว	ยู่	บิระบี
เต่า	อะรต	อันเต็ก	เต็ก	เต็กอันเต็ก
ปลา	กะ	ไทร	กาก	คอกากะตว
เข้าเปลือก	เขาะ	สะเวา	เงาะ	แจแจชะ
เข้าสาร	เฮ้า	อังกอ	ริงโกะ	แพแพปราย
อาหาร	เย่ง	ขาย	มา	ปอนชวน
บิศา	อปา	เฮา	ยง	เปอะเมาะบอยปา
มารคา	มิ	แม	มะ	เมะ, อะมา, เมะ
พี	ยัว	ของ	ไต	อู, โมะ
น้อง	เตะ	กะโอิน	แอม	เอาะ
บุตร	โกน	โกน	กอน	กวนกอน
หลาน	มวย	มอน	มอน	มอนโมน
เขย	ขมัน	โกนปะชา	ปะชา	ปะชา
สีกั	คะเอาะ	โกนเจ้ม	กะมัน	กะมัน
ยู่	นาม	ฉน้ำ	ยู่	น้ำกะมอ
เดือน	เซะเคาะ	แซ	มง	ไตแค
วัน	งวย	งៃ	ปะสวาง	งัยตะงัย
คืน	ตอม	ยข	ปะเซ็อง	มั้งมะล้า
เล็ก	ค็อค	ค็อค	แนะ	เกะ, แกะ, เต็ก
ใหญ่	โนก	ทม	นำ	คิ, คี

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
ใกล้	ซึก	ทียบ	ละ	เจิม, แะเคียม, ทัย
ไกล	ชวย	ฉงาย	จะ	จรงาย, ชรงาย, ตะง
สูง	เลิง	กะบว	เปอะ	จรง, ยรง, ไครง,
ต่ำ	ซอ	เคียบ	ทาว	แคบแปนยะ
ซ้าย	ละย้าย	แวง	เว	ฉะเคียว
ขวา	ละเบ็ง	สค์ก่า	ค้ำ	ฉะมา
มืด	กะตอม	ระงัก	เซ็อง	มั้งมน
สว่าง	งวย	พล	สวาง	ปล็องาย
เย็น	เขาะ	ครวจเรยก	กัก	กลิมมติ
ร้อน	กะทาว	กะเทอ	ว่าง	ไค้ไควน
อ่อน	ทวน	ทวน	ฮันจิม	คนชคน
แข็ง	ประงอ	ริง	แวง	เคะ
หนัก	เซ็ง			
เบา	ซา			
คึก	คะ		เลิก	เนียม
ซัว	แประ		ปะเลิก	ฮิเนียม
ไม้	มัว	มิน	วา	อิ, มะ, ฮอน,
มี	โมง	เมียน	ปะ	เก็คบิกเอิน
โนน	ฮิโต๊ะ	โน, นุ,	น	โฮโต๊ะเต๊ะ
น	ชะเนาะ	แนะ	น	แนแน
ไค้	เกอระ	ยาน	ยะ	เทอเทอ

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
รับ	เค็ม	เตง	เตง	เคิ่นเวาระบิต
อยู่	นุ้ม	เนา	โนว	เนา, โยละ, ตก
กิน	เจียะ	ชี	เยอะ	ซา, ร่อง, จา
ทำ	โกลน	เทอ	เออะ	เยอะเมิม
นั่ง	ชะไ้	ซังกัม	เตม	กมตะกงอก
นอน	เค็ก	เคค	ชี	กุกซันงัน
เดิน	กวก	กา	ยอก	ตะกักค็อกค็อก
ขึ้น	คะเตา	เซา	ระตง	ยง, บัง, บอง,
ไป	ตา	โตว	ยอก	คักค็อกค็อก
มา	เกลิง	โม	ไก	เ, ยว, ยอ,
รัก	ชาน	สลัน	ชอม	คะมง, มะฮง, ชาน
ซัง	ปะต	ระเขิม		เคื่อมซัง
โกรธ	เนี้ยว	เคิง	เคื่อง	อัน, เคิบ, ซ้ำ, ัน
กลัว	ภย	ชลาต	คลาต	โมะ, ตะโมะ, ม่า
๑	ม่วย	มย	มวย	มย, ไมน
๒	ยา	ย	เขอ	ย่าน, เซอ
๓	ไซ้	โย	โย	แป, เยง
๔	ยอน	ยอน	โยน	ยอน, ปรวน
๕	ปะชอน	ปรำ	เซิง	เซิง, ปะคำ
๖	กระวาว	ปรำมวย	เตา	เตา, ทราว
๗	กะเปาะ	ปรำย	ปะ	เปาะ, ตำเปอะ

ไทย	มอญ	เขมร	ขมุ	ช่า
๘	ค่าง	ปว้าใบ	ทาม	ทาม ตังฮัม
๘	คระจิต	ปว้าขวน	จิน	จิน ชิน
๓๐	เจ้าระ	จันคอบ	จิต	จิต ุค
๓๐๐	กล่อม	กะล่ำ	มะกรว้า	มะกะล่ำมะกลม

ภาษามเซอ

มนุษย์ชาติมูเซอนั้นเป็นกะเหรี่ยงชนิดหนึ่ง ซึ่งหาใคร่คงอยู่ตามไหล่เขาแลยอดเขาอันเป็นสันน้ำแม่กกกับน้ำแม่คงตั้งแต่แดนเมืองฝางกัยเมืองหาง (วังรุ้ง) ขึ้นไปถึงเชียงใหม่ แลระหว่างเชียงใหม่กับเชียงใหม่ มีแนวคอกยผ้าห่มปกด้วยถ่านไฟเขียวเป็นต้น

รูปพรรณแลความประพฤติก มีมุ่นผสมลวกหรือยลลอคแลลานทำสถานที่อยู่แลทำอะไรใช้น้ำไม่ย่างน่องผลสมวันแลอื่น ๆ ก็คล้ายกัยกะเหรี่ยง แต่ผู้ชายนุ่งกางเกง ผู้หญิงนุ่งถุง ใช้ผ้าเนื้อหยาบทอเอง สีน้าเงินแก่แลสีดำเป็นพื้น ผู้หญิงมักประดับกายด้วยลวกเงินแลลวคทองเหลืองทำวงสวมคอแลข้อมือ แลทำเป็นห่วงร้อยหู ผู้ชายแทบทุกคนมักสยบิยา สยบด้วยกลิ้งกินขุ่น แลกินน้ำชาแซกเกลือ ชานนั้นเป็นชนิดขี้เมียง เกือบเอามาปรุงแล้วผึ่งแดดให้แห้ง อัดกระบอกไม้ย่างหลังคาไฟจนเป็นขี้กขงมีรสขม เมื่อจะกินต้องผ่ากระบอกเอาออกทุยชนน้ำร้อนแล้วคักเกลือพอแก่รสขมฝาดให้อ่อนลง

ภาษาคำพูดของมนุษย์จำพวกนี้ เป็นระหว่างภาษาจีนกับภาษามกลาย ๆ แต่สำเนียงคล้ายกะเหรี่ยง ใค้คักคำพูดภาษามูเซอนไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

กินว่ายิ น้ำเย็นว่าเอกะ ลมว่ามะห่อ ไฟว่าซาลา ไม้ว่าเซอะ ทองว่าชี เงินว่าฟู เจ้าว่าขอ ปลาว่างา สกกว่าวะ เนื้อว่าฉา ช้างว่าขอ ม้าว่าโม คนว่าอะถ่อ หม้องว่ายูลกู่ กลองว่าแจกู่ ขันว่านะกข มีคทายว่าอะเถะ บ้านเรือนว่าเต๊ะ ภาชนะถ้วยชามแลขันเวียกแค ก็คือ

ถ้วยชามเรียกตะแคง ตะเกียงเรียกกะมาแคง ชันน้ำเรียกพุแคง กระโถน
 เรียกตะชูแคง คนที่เรียกอาวัก กาน้ำเรียกกอล้ำฟือ แอบหมากเรียก
 อีชกือ ยาบหริเรียกสิสิ กลองสูบยาเรียกชู้ชู้ ไม่ซัดไฟเรียกอปีแสะ
 คชค เกาอี้เรียกกอชอ ทินอนเรียกคอสะตุ หมอนเรียกกอนแคง มุ้งเรียก
 ะกะ ลื่อผ้าเรียกอาวัก ลื่อเรียกโกยี่ ปีกว่าอาวัก มารคาว่ามะเอ
 พืชายว่างะวี่ พืชึงว่างะวี่หน้า นั้งช่ายว่างะแยะ นั้งหญิงว่างะมิชยา
 ลูกว่างะยา หลานว่างะชาฆ่า ชายเรียกชอ หญิงเรียกยะมิ ที่ว่าคะ
 ไม่คี่ว่ามะคะ ใหญ่ว่าแทก เล็กว่าชูแท มากกว่ามา น้อยว่าอีย โกลว่าอือ
 ทหนาวเย็นว่าท่า ร้อนว่าชอ ร้อนหนักว่าชอชะ น้ำร้อนว่าอือชอ น้ำ
 ชาวว่าล่าอือ โน้นว่าใจะ น้ำขุ มีว่าชอ ไม่มีว่ามะชอ เอาว่าย ไม่เอา
 ว่ามะย แล้วว่าชู้ ยิงว่าลี อร่อยว่าแห่ม ไซ้ว่าไก มาว่าไต ไซ้ไหนมา
 ว่าเหาะไกก็ไล ไซ้ที่ไหนว่าเหาะเปาะไกเล นั้งว่ามีค้ำ นอนว่าชะเอ ยิน
 ว่าคะอิดุ่ย เคนว่ากัย กินว่าจา กินเข้าแล้วฤาออจายูล่า กินแล้วจาย
 ชู้ ยังไม่ได้กินมะล่าจาลี พุคว่าไม พุคมีหญิงว่างะมชาไม ถ้วยว่าแคง
 เออว่าโย้ว ฤาว่าล้า ไปบ้านด้วยถันฤาว่าเตะแคงไก่อะล้า ยทกลอนของ
 พวกมูเซอซึ่งขยร้องกันนั้นมิจึงหวะระชะคำลำผัดแลร้องทำเสียงคราง ๆ
 ครวญ ๆ ทำเสียงคำท้ายฤาอักษรปลายยาทให้สทำงานอยู่ในคอนาน ๆ ยท
 กลอนนั้นมิถึงต่อไป

ชาเลคำลาน มะบยะแคงระลาชิว ถ้อมะถ้อยะชือชปลักชือย่าเบ้
 ะเซชชะคิเข้าเว้ ชือข่านักะชือล่า ชือแนละล่าหนุตะแกเล้าชอนาคิยะช
 ะป้อกกะคาล่า

ภาษาขมุ

มนุษย์ชาติขมุนี้เป็นชาติเขมรบ้างฤาอย่างหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่
ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเหนือนครเหนือเมืองหลวงพระบางขึ้นไป ในระหว่างแคว
เมืองหลวงพระบางกับเมืองหลวงภูคา รูปพรรณก็คล้ายกับเขมร แต่
ช่องตาขาวผมหายผิกายดำโดยมาก สำเนียงแต่คำพูดภาษาคคล้าย
กับเขมร ถิ่นศาสนาเรื่องเล่าถ้อยคำต่าง ๆ นี้ก็ดกของมโหรีทุกเย็น
ของสำคัญในหมู่ท้องถิ่น ภาษาขมุนี้มีดังนี้

กินว่ายะเคะ น้าว่าอม ไพ่อ่าเฟลอง ลมว่าฮันเตร้อย ภูเขว่าบก
แม่น้ำว่าโอมนำ บ้างว่าคงอราญ ท่งว่าคง ทางว่างอน คั้นไม้ว่าคัก
สอง หน้ว่าจัก บ้างว่ากั้ง เรือนว่ากาง เรือว่าชลง น้าฝนว่าอม
ชะมาก น้าค้ำงว่าเหมอย น้ามีนว่าเมย ห้วยว่าคำเป่าะอม หนองว่า
คำปรังอม ฟ้าว่าลระวาง ฮาติคัยว่าหมักพลี จันทรว่ามวง กาวว่าสมิง
ฟ้าร้องว่ากือวือ กลางวันว่าประสว่าง กลางคืนว่าประเซียง ยัวบ่ เดือน
ว่ามวง วันคืนว่าปะ คนว่าขมุ เท็กว่ากอนแน ผู้หญิงว่ากอนหนุ่ม ซ้างว่า
สระจ้าง ม้าว่าฮัมปรัง วัวว่ารมโปะ ควายว่าตราก หนูว่าเซ็ง เสือว่า
ชะวาย หมิวาเซาะ นกว่าชิม กาว่ากระฮัก ปลาว่าดาก ภูเขาว่าคั้ง
ไก่อ่าเอียร มก่าหมูท บัวว่าเต็น ย่าว่ายาก บายว่าหะ ตาว่าตาก
พ่อว่ายง แม้วว่ามะ ลูกว่ากอน ฟ้าว่าโต น่องว่าแฮม ด้วัวว่าเกละ เมีย
ว่ากำตราก หลานว่ามอน ฒมว่าเกละ เล็บว่าตะมอง ฟันว่าร่าง หน้า
ว่ากะคก ด้วัวว่าคูก แขนว่าคอก ขาวว่าปลู น่องว่าปลอง คั้นว่าเจิง มีอว่าคิ
คั้งว่าลุย หลังกว่ากันตรอง เข้าเขลือกว่าเงาะ เข้าสารว่าวังโกะ เข้า

สุกว่ามา เกลือว่ามาน ผ้าหม้วกัันตรก กางเกงว่าเค็ชว เสือว่าแคย
 หมอนว่าคะเนยชะ หมวกว่าวอม ทุนอนว่าสลี เหล็กว่ากันตรก ทองคำ
 ว่าชิง เงินว่าคะมุน ทองแดงว่าหลาด ก้ายใหม่ว่าฝ่าย ตะกั่วว่าจัน
 ทายว่าคะมึง ขวานว่าโสก จอบว่าซอกก เลี่ยมว่าคันลา นำไม้ว่า
 เหมาะะ หอกว่าเปลี้ยกั ฆ้องว่าระเป่าง กลองว่าเป็รียง ซ้ายว่าอะ
 ขวว่าคำ ในว่ากลอง เหนือว่าคังเยื่อ ใต้วาคาร์ ควันคกว่ามัทปริกุก
 ควันคอกว่ามัทปริเลียน สูงว่าเปอะ คำว่าคาร์ท ใหญ่ว่านำ เล็กว่าแนะ
 สั้นว่าเล็ก ขาวว่าวาง ไกล้วาละ ไกล้วาจะ ขาวว่าทรอก แดงว่า
 ยิม คำว่าเชื่อง เขียวว่าจะงาน คำว่าเล็ก ซัวว่าปะเล็ก เย็นว่ากัค ร้อน
 ว่าว่าง อ่อนว่าชันจิม แขงว่าแรง เป็รียว่าเจ็ค นึ่งว่าเต็น นอนว่าชิ
 เต็นว่าชอก ยืนว่าวคัง วิ่งว่าคัง เร็วว่าเวย ซัวว่าค้อย หลับว่าชิ ตื่น
 ว่าเวิก ใ่ว่ายชอก มาว่าไก่อ กินเข้าว่าเปอะมา กินน้ำว่าเชือกอม ฮายน้ำ
 ว่ามูมอม ร้องให้ว่ายาม ร้องเพลงว่าซัย ทำงานว่าอะอะเวียก พุกว่า
 ไพรม คิคว่าเก็ค คำว่าสะเงย ฟังว่าคำแยง วานน้ำว่าสิกันจะอะ วนัน
 ว่าสะคิ พุ่งน้ำว่าเยื่อม มรินว่าสมวย มีว่าอา ไม่มีว่ายะอา ริงว่า
 สะเมอะ ใ่วาไหนมาว่ายชอะเมย ทางนี้ไปไหนว่างอนียชอะเมย กินเข้า
 กัชะไรว่าเปอะมากัคชะเมอะ เจ้าชื้อไรว่าเขาจะจือเมอะ

ภาษาส่วยซ้าง

ภาษาส่วยนั้นเป็นภาษากลาง สำหรับพวกปะกำหมอซ้างซึ่งหากิน
 ด้ยการแทรกโพนคสังซ้างตามถิ่นแม่น้ำโขง เป็นภาษาครหมอซ้าง
 ไม่ว่าคนจำพวกใดชาติใด ถ้าเรียนเป็นหมอซ้างแล้วต้องเรียนรู้ภาษา

ส่วนนี้ด้วย เพราะเมื่อเวลาออกแทรกโพนข้างนี้ เข้าพอนอนประจำ แล้ว ต้องใช้ภาษาไปกว่าจะสิ้นเวลาการแทรกโพน

วิธีของพวกหมอลำเมื่อจะออกแทรกโพนนั้นต้องยกเฉลวห้ามบ้าน โดยรอบบ้าน มิให้ผู้ใดมาเข้าบ้านขึ้นเรือนแลผีคลุกถูกเมีย ส่วน บุตรภรรยาที่อยู่ข้างบ้านก็ห้ามมิให้ออกจากบ้านเรือน แลห้ามมิให้ แต่งกายแลทาเครื่องหอมมิขมเป็นต้น ฝ่ายหมอลำมะค้อสำนึกซึ่ง เป็นความสำคัญต่อกายข้างนั้นต้องกระทำการเส้นไหว้ ผู้ประจำคือเชือกบาศ ด้วยเหล้าเข้าเป็ดไก่บายสี่ตอง ผ้านุ่งห่มคนละลำไว้ การเส้นนั้นต้อง ทำเวลาพระอาทิตย์แรกขึ้นพอเห็นแสงทองแล้วปลุกเศกข้างต่อด้วยมนต์ ต่าง ๆ ถ้าเข้าสารหว่านซัดขั้วตรงดวงแสงเสร็จแล้ว ต้องออกเดินใน เวลาวันยอแสง เมื่อพิกนอนตามทาง ต้องแคะไฟสามกองสุ่มพัน ไว้ให้ไค้ระยะกัน แล้วยิงไฟกองขวาก่อน แล้วยิงกองซ้าย แล้วยิงกองกลาง ในระหว่างไฟสามกองนั้น ไว้เชือกบาศแลเชือกโยน เวลาอนนอนนอนหันศีรษะตรงเชือกบาศ มะค้อองนอนต่อปลายเท้าหมอลำ แลมะค้อจะห่มผ้าคลุมศีรษะคลุมปลายเท้าไม่ได้ ต้องระวังกองไฟไม่ให้ดับได้จนตลอดคืน เวลาถึงมะค้อจกเข้าบ้านไว้เป็นส่วน ๆ แล้วยาเขยเข้าคนละบนเส้นเชือกบาศกล่าวคำว่า เขมาวาย ถวายกำพลวขอไซกหมาน จการผู้เข้าทอนแย็ก ครั้นเมื่อเส้นเชือกบาศแล่มะค้อจกกำเข้าให้หมอลำก่อน แล้วยิงมาจกกำเข้าของคน เมื่อจะกินพร้อมกัน กล่าวคำว่ามะค้อทัย โคมแล้วเชิญกำเจ้าโถยเยอแย็ก กล่าวแล่มหมอลำต้องกินเข้าคำหนึ่งก่อน มะค้อกินตามโถยลำทัย แลยังมีมวธอน ๆ

ในระหว่างมะกัษหมอลหลายประการ จะกล่าวในที่นี้จะยืดยาวไป
 ในที่นี้ประสงค์แต่จะเก็บคำพจนานาถช่วยข้างไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้
 กินว่าธรรณี บ้าคงว่าแจ้ง เขาว่าโห่งน หินว่าก้อนเข็ย กววดว่า
 ก้อนเข็ย หลังทรวายว่าธรรณีทรวาย น้ำว่าจาว น้ำฝนว่าจาวสอง น้ำค้าง
 ว่าจาวหมอก แม่น้ำว่าเซ หัวขี้ว่าคอง หนองว่ากะตะ ต้นไม้ว่าสลา
 คันหญ้าว่าสเนียค ลูกไม้ว่าชะเลยสลา คอกไม้ว่าผลาสลา ลมว่าเบิก
 ไฟว่าพวค ข้างพลายว่าค้อเพรว ข้างพังว่าค้อชนาย ข้างเนียมว่าค้อ
 เนียม ปลูกว่าเค็ยะ ขอบว่าม้งเจ็ย เชือกบาศว่าโยยาศ ทามว่าทาม
 เชือกผูกค้อว่าโยน โยนชะสังกราน ม้าว่าแสะ วัวว่าโค ควายว่ากระ
 บือ คนว่ามนุษย์ ผู้ชายว่ามนุษย์เพ็ย ผู้หญิงว่ามนุษย์ชนาย เต็กว่า
 มนุษย์หลัง เสือว่ายาก หมิวว่าแสมะ กวางว่าทะโละ ฟานว่าถัวเน็ค
 นกว่าสะแอน กวว่ากา ผมว่าสมอน หัวว่าโปง หน้ว่าแพนท ตาว่า
 พระเนก ปากว่าบ้อง คอว่าระกอง แขนว่าโก มือว่าโก ขาวว่าไต ตัน
 ว่าทาย ท้องว่าน่าน้ำ หลังว่าระกอง นั่งว่าเค็ท นอนว่าเค็ยะ เดินว่า
 โทย ยืนว่าเค็คยีน กินว่าโกย อยน้ำว่าสยจาว กินหมากว่าโกปลสลา
 สยบว่าควคยั้งเคา หงเข้าว่าซำเขมา เข้าว่าเขมา เกดือว่ากระลัต ปลา
 ว่าสลา พริกว่าใจเค็ เปรี้ยวว่าส้ม หวานว่าขยั้ง เค็มว่าเคงของ จัก
 ว่าจัก ชมว่าชม หอมว่าเข็กหอม เหม็นว่าสะอูป เสียงร้องว่าเสียงโอม
 ไปว่าคฺย มาว่ามา เร็วว่าพมวณู วจิงว่าแล่น หยคฺว่าปลง จำลของว่า
 เค็ยะแยง วิตคนว่าสายแสง งวงข้างว่าไคงวง งาข้างว่าจอลอง หู
 ข้างว่ามุลิ น้ำเค็ว่าโพงยั้งยัต เทาว่าเค็ยะ หางข้างว่าสมอน หยคฺว่า

เข้า เชือกทั้งหมดคว่ำคุณปะกำ ช้างป่าว่าของปะกำ คล้องว่าโคย เว้น
 ว่าเชิงลม ฝักว่าโยน เสือว่าโยนอีก มีคว่าหลวย คายว่าหลวยจ้าว
 หม้อเข้าว่าเคียงเขมา หมากว่าสลา พลุว่ามาลัฟ ปูนว่ากำไป ยาวว่า
 บังเตา ลึงค่างว่าแสมะ หมูว่าคองฮอย ใหญ่ว่าขี้ต เล็กว่าหลิง น้ำ
 ฤกว่าจาวกั้ว นาคันว่าจาวเทียบ เห็นขยว่าหอย ร้อนว่าเคือกต เย็นว่า
 แหงก อาทิตย์ว่าแสงทอง เคือนว่าแสงประกาย คาวว่าแสงประจัน
 กลางคินว่ากลางโคต มีคว่าหน ทางว่าค่าน ทุงว่ากระตะ หวายว่า
 สองคอง ขันว่าขังบอก ลูกว่าชะเลย ฟันว่าจาว เลี้ยวว่าไป หลับว่า
 เคียะ คินว่าพวก ลูก ๆ ว่าแงย ๆ คุ่ว่าไซต เห็นว่าสม ติว่าฮอย
 ชิวว่าปะฮอน ปะกำเรียกมะ ว่ามะค้อ มะขานว่ากำ ถ้ามะค้อมะทน
 ว่ามะ ช้างแทงว่าค้อฮอง ช้างฟักสลักว่าพะมอน ช้างเขี้ยวว่าโคะเท
 ช้างคิ้วว่าแกะ หัวร้อว่าโฮมหัว ควันออกว่าแสงทองเขาะ ควันคกว่าแสง
 ทองล่อง ขี้ช้างว่าพาคค้อ สับขอสช้างว่าจาวค้อฤจาวยังเจียว บ้านว่า
 ลิงลม เหล็กไฟว่าเหล็กกำพวก เงินว่าเลียงเงิน คำว่าเลียงคำ ทอง
 เหลืองว่ากระคาย ทองแดงว่าทองแดง เสือว่าเคียะ กิ่งฤจั้งเห็นขย
 ว่าแย็ก

ภาษาข่าข่าเหิน

ข่าข่าเหินนั้นเป็นช่าชาติหนึ่งซึ่งอยู่บนสันเขาใหญ่ระหว่างน้ำเซกของ
 กับน้ำเซโดนซึ่งเป็นแควแยกจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ภูเขานั้นเป็นแผ่น
 กินสูงอย่างที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าเทเบิลแลนด์ มีแม่น้ำเซโดนโอบ
 อยู่ฝ่ายเหนือ แม่น้ำเซกของโอบอยู่ฝ่ายใต้ ทำให้ภูเขานั้นเป็นปรี

มณฑลเกษียรเกษมมรอบ หลังเขาเป็นทุ่งใหญ่เรียกทุ่งหลวง ภูเขา
 นั้นเต็มไปด้วยหมู่ชานานาชาติ มีชาวบริเวณอยู่ในท่ามกลางจอมเขา
 รอยนอกชานบริเวณออกมาจึงเป็นชาติชาน่าเห็น ตามไหล่เขาลงมาเช่น
 ที่อยู่หมู่ชานะโอบ ชานินที ชานคัง ชานะปาก ชานะเหาะ ชานะเจ็ก
 ชานะแท ชานะสม ชานะมอเลบ ชานะเยื่อ ชานะจำยาว ชานะยะยาว ชานะแคนซัง
 ชานะพร้าว ชานะออง ชานะโงง เป็นชาติชาน่าทำนาทั้งสิ้น ชาน้ำพวงนั้นชานานู
 ในกรรชุกดินเกลือกนทกคินนา ๆ ของชาน้ำพวงนั้นยกดินเป็นคันทนาประ
 มาณ ๓ คอกสูง ๒ คอกข้าง ๓ คอกข้าง สำหรับขี้น้ำฝนที่ไหลหลัง
 ลงมาจากเขาให้ซึ่งอยู่เป็นคันทัน ๆ ชั้น ๆ ลงมาแล้วทำนาตามไหล่เขานั้น
 โดยรอบ เบื้องคันทันตงเชิงเขาลงมาหน้าเขากองแลเขาโคนนั้นมีชาติ
 ชานต่าง ๆ อีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นชาน้ำชานานูในการเดินเรือแลการ
 หาปลาทำได้ย่างต่าง ๆ คือ ชานัส ชานัสอก ชานะโม้ ชานะเงง ชานะสปน
 ชานะสัระ เพศภาษาของชาน้ำชานอนทั้งหลายเหล่านี้จะได้กล่าวต่อไปเบื้องหน้า
 ในที่นี้จะกล่าวแต่จำเพาะเพศภาษาชาน่าเห็นก่อน ชาน่าเห็นนั้นเช่นชาน
 ที่เข้มแข็งว่องไวในการต่อสู้ชอน ใช้ธนูต่าง ๆ มีดอกชอกแลธนูไม้
 เป็นต้น ชานานูทั้งว่นยาค่าง ๆ เช่นที่นี่ยังมีธนูย่ำเกรงแก่ชานาชาติอื่น ๆ
 เคยเป็นทหารมาแต่โบราณ ยี่สิบยังมีหมูกองเป็นหกหมวด คือ หมวก
 อนุปราชา ๑ จำหลวง ๑ ขยงศิก ๑ ขยงหลวง ๑ คำภุชชา ๑ แก้ว
 วงษา ๑

ที่อยู่ของชาน้ำพวงนั้นทำเป็นโรงยกพนค้ำ ๆ เพียงคอกหนึ่ง ฤ
 คอกเศษ มีฝารอบหลังคาคาค ๆ ทำยุงเข้าไว้ตรงหัวนอน ทำไว้เข้า

แล่นขี้อูเข้า ในระหว่างแค่เดือน ๑๒ ไปจนถึงเดือน ๓ เป็นฤดูหนาว
 เขาซึ่งเรียกว่าขี้อูเข้าหลวง ต้องทำพิธีเส้นไหว้ แลเว้นการเสพ
 เมถุน ห้ามยานเรือนมิให้ผู้ใดไปมาครั้งหนึ่ง ครั้นถึงเดือนห้าม
 พิธีเขื่อน้ำ ๑๒ วัน ในเวลาทำการเขื่อน้ำก็ห้ามมิให้ผู้ใดไปมาหาสู่ เต็ก
 แลผู้หญิงมิให้ออกจากเรือนกว่าจะเสร็จการ การเขื่อนานนั้นคือวางยา
 เขื่อน้ำนอกนาที่ค้ายลกระตามวังมลนาตักเขื่อน้ำน้อย ยาเขื่อนั้นใช้ราก
 ง้วนซึ่งเป็นไม้มีพิษชนิดหนึ่ง ใบเหมือนใบเงิน ดอกแดง ต้นเหมือน
 ต้นสลอดหน้า ไม้ชนิดนี้ไม่ว่าเขื่อน้ำหรือยากราก เป็นยาพิษที่มีฤทธิ์
 ทำให้คนถูกสัตว์ซึ่งกินเข้าไปตายได้ในขณะเดียว เมื่อได้เอายานเขื่อน้ำ
 ลงในน้ำแล้วปลาเล็กใหญ่ทั้งหลายก็ตายลอยไปเป็นอันมาก ในระหว่าง
 นั้นเขื่อน้ำก็ไม่อาจที่จะอาบกินน้ำในแม่น้ำนั้นได้ การเขื่อนานนี้ ๓ ปี
 ครั้งหนึ่ง ในระหว่างปีที่ไม้ไผ่เขื่อน้ำต้องมิพิชไปศึก ๓ ปีต่อครั้ง
 เหมือนกัน ไปศึกนั้นคือไปรบที่ชายาจรชเลยมาเส้นผิของศึกคนหนึ่ง
 ในฤดูหนาว วิถีที่เส้นนั้นคือ เขาชเลยผู้จะต้องเส้นมาอาบน้ำชำระร่างกาย
 ภายให้สะอาด แลประทับภาอให้หมคคงคงามแล้วเขาเข้ามคณเข้ากับ
 หลักเหมือนดังจะประหารชีวิตร แล้ววิถีเหล่าเข้าหมโก่งของต่าง ๆ
 มาเส้นไหว้ที่ตัวคนนั้น แล้วเขาออกเหล็กเขาขอที่ตัวคนผู้นั้นสมมุติว่า
 แทงตายแล้ว จึงตักเอาแค้นผไปเส้นผิของศึก สมมุติว่าได้ตักคี่สะ
 ขาศึกมาเส้น ครั้นเสร็จการแล้วก็ปล่อยขเลยนั้นไป ขางที่ก็ชายฤ
 แลกสิ่งของกับพวกลูกค้า ไปในระยะ ๓ ขอกระยะหนึ่งมักจะมีพิชเส้น
 ใถ่เสียบทาย คือเอาใถ่เข้าพิชเส้นไหว้แล้วเขื่อน้ำใถ่คอกใถ่คูลอหิต ถ้า

โลหิตข้างขวามากกว่าซ้ายว่าเจ้านายเขาเปรียบไฟร์ ถ้าโลหิตข้างซ้าย
 มากกว่าข้างขวาว่าไฟร์เมืองมักขัดแย้ง ถ้าโลหิตเสมอกันเป็นคี่ อีก
 อย่างหนึ่งเขาได้ไถ่มายศ ถ้าตรงกันอยู่เป็นคี่ ถ้าขีคเบื้องขวาว่า
 เจ้านายเขาเปรียบ ถ้าขีคเบื้องซ้ายไฟร์มักกระต้างกระเคื่อง ถ้าขีค
 เรือนชั้นเรือนใหม่ คั้งเขาเหล็กวางตามคั่นบันได เทียบเหล็กชั้นเรือน
 เป็นพิธีของข้าพวงน ภาษาข้าย่าเหินนมคำพุกคั้งน คินว่าแยะ
 หินว่านิ้ว กรวดว่าผาก ทวยว่าประเขี้ยว ภูเขว่าลูโว ข้าว่าขี ทุง
 ว่าเทรน ทางว่าทวง คันไม้ว่ากลอง คันหม้อว่าขีค ลูกไม้ว่าเป็กลอง
 คอกไม้ว่าเขื่อนกลอง ขีไม้ว่าขลากลอง ไร่ว่าว่าเมื่อน บ้านว่าสำรอก
 เรือนว่าระนาม น้ำว่าตาก น้ำฝนว่าตากเขือ น้ำคั้งว่าตากขลุบ น้ำ
 ผิงว่าตากสรุก น้ำมันว่าขุก แม่น้ำว่าเน ห้วยว่าขะนง ท้องว่าเกลง
 ย่อว่าคม เมฆว่าหยวก ฟ้าวว่าแกร ลมว่ากิว แคคว่าปรั้ง ฮาติคัย
 ว่าเนือย จันทรว่าเค ดาวว่าดาวัน ไฟว่าอิณ วันว่าเนือย คินว่าม้ง
 ขิวามอ เดือนอ้ายว่าเคอิ่ง เดือนขัวว่าเคเอือน เดือนสามว่าเคโกว เดือน
 ๔ว่าเคอะ เดือน๕ว่าเคชะเรียง เดือนหกว่าเคทวง เดือนเจ็ดว่าเคควาว
 เดือนแปดว่าเคยล่อง เดือนเก้าว่าเคสาท เดือนสิยว่าเคอมรวย
 เดือนสิยเอ็ดว่าเคกรัน เดือนสิยสองว่าเควัง คนว่ามนุย ข้างว่าระวาย
 ม้าว่าแสะ โคว่ากรัก กระบือว่าโคโรก หมูว่าจุน แรคว่าเมย
 หมิว่านกลาง เลือว่ายาโยง กวางว่ายวย ฟานว่าเขาะ นกว่าจั้น
 ปลาว่าปลาก เต่าว่าเต็ก ถาวว่ากฮาก ไก่ว่าเอียน มคว่าโมค

ปลตกว่าพรู ฐว่าแกมมู คนเด้าว่ามยุกระ คนหนุ่มว่ามะนยเคะ
 ลุกว่ากวน บู้ว่ายอ ย่าว่าเย ยีภาว่ามี มารคว่าเอ ลุงว่ามี ย่าว่า
 ไร่ย พี่ชายว่าม พี่หญิงว่าเยะ น้องชายว่าเอะะ น้องหญิงว่าทะยี่
 ผัวว่ากลอ เมียว่าคี่เย เขยว่าเมียค สใ้ว่ากะเมียค หลานว่างอน
 ผมว่าซวก ขนว่านุ้ย เล็บว่าเพีย ฟันว่าบง ลันว่าเยียค หนั่งว่าสรวก
 เนื้อว่าหมาก ปลายว่ามะลวียิน กระตูกว่าเครื่อง คีศระว่าควย หูว่าขี้ค
 หน้าว่าโง คาวว่ามัต จมูกว่ามู คางว่าหมาก แก้มว่าควค คิวว่า
 ควนมัต คอว่าคตอง แขนว่าหลตค ขาวว่าขล น่องว่าขวย มือว่าคี่
 นิ้วว่าขวก เท้าว่าขิง เอวว่ามะนอย คอกว่าคโธ เข่าว่าโถ ออกว่าเกลิม
 นมว่าไ้ทะ ท้องว่ากลาก หลังว่ากู เข้าเปลือกว่าแะ เข้าสัวว่าแพ
 เข้าเหนียวว่าขวนควน เข้าเจ้าว่าขวนมาก ผัวว่าอัน เลือว่าขี้ เกดิอว่ายอ
 เหล็กว่ากวาน ซมว่าขรัก ทองว่าเยง ทองเหลืองว่าเจียง ทองแดงว่า
 คองเขย ตะกั่วว่าตราค ฝ่ายว่าขร่าย ไหมว่าคต มีคว่าเขียค จอมว่า
 เลียม คายว่าคาว ขันว่าชี่หนาค นำไม้ว่ายะรา ฆ้องว่ากอง กลอง
 ว่าคเรา ม้าพ่อว่าทาย พริกว่าข่างาย มะเขือว่าเคีย ผักว่ายะตอง
 ส้มว่าย๊ะ มะพร้าวว่าเปรเปรอ เลือกว่าคาก มันว่าขวม ปูนว่าโยน
 อ้อยว่ากราว เจ้าว่าซา ข้าวว่าอา เขาว่ามุก ย่าวว่าไซ นายว่ายะ เพื่อน
 ว่าแมนะ พี่ว่าเอะะ น้องว่าชาย ญาติว่ากรี่สูง นายบ้านว่ากระสวก
 เจ้าเมืองว่ากระเมือ่ง ขำระควาว่าชากรี่ ขวว่ามา ข้ายว่าเยียว ข้าง
 นำว่าเงิน ข้างหลังว่าขี้ค เห็นว่าคิโลง ใต้ว่าคี่ไ้ระ ทวันออกว่า
 เนอຍຍะ ทวันตกว่าเนอຍลុค นอกว่านอก ในว่าโตน หนีว่าแน ไ้หนี

ว่าโชะฤฤเกาะ ขนว่าตั้งยระรวง ล่างว่าคี่แบระ หลายว่าคู้ น้อยว่าเก๊ะ
ไกลว่าแวง ไกลว่าคัย ร้อนว่าไต่ะ เย็นว่ามอน อ่อนว่ากั้น แขงว่าแย๊ะ
เบ็ยกว่าคราก แห้งว่าชะรัง สูงว่ายะรุง คำว่าคั้น ใหญ่ว่าคิ น้อยว่าเก๊ะ
หลวมว่ากิว คับว่าชัค กลมว่าบลวม แขนว่าต๊าก ยาวว่าโก๊ะ สั้น
ว่าและ ขาวว่ายอก เหลืองว่าคึม แดงว่าคุ่น คำว่าแวง ที่ว่าเน็ยม
ชัวว่าเค็ยะ หวานว่างาม เค็มว่าคัง ชมว่าคัง จืดว่าจมา ผาคว่ายริค
เคื่อนหงายว่าเคื้อ เคื่อนมีคว้ามังมัน เข้าว่าไต่ระ สายว่าป्यान เท็ยง
ว่าคี่เน็อย ย่ำว่าเงเน็อย เย็นว่าบ๊ คำว่ามัง กลัวว่าโมะ กลั๊ยกว่า
ชะเวิม โกรธว่าอินเค็ย รัคว่าตะมะชง ชังว่ามิน สนุกนั้ว่าเวิด เจ็บใช้
ว่าไต่ะยิ สยายว่าเน็ยม เมาวว่าย คั้นว่าเหย็ยค เจ็บว่ายิ แสยว่ายาย
เหม็นว่าโตน หอมว่าระออม เผ็ดว่าฮ่า

ภาษาข่าบริเวณ

ข่าบริเวณนั้นอยู่บนจอมเขาใหญ่ปลายน้ำเซเข็ยนเซก้าพชซึ่งไหล
มาต่อลำน้ำเซกอง วิถีนุ่งห่มแลทวนของบ้านเรือนคล้ายข่าย่าเหิน แต่
เช่นข่าฝ่ายพลเรือน ถือพระเรือน พระไก่ขัวญ พระกะมา พระเขน
ค้อคี่ต่าง ๆ นั้นเอง ภาษาที่คล้ายกับข่าย่าเหิน แต่พูดไม่เข้าใจกัน มี
คำที่ผิดเพี้ยนกันอยู่หลายคำสำเนียงต่างกัน ดังมีเป็นตัวอย่างต่อไปนี้
ดินว่าป่าแ๊ะ แผ่นดินว่า โกรมป่าแ๊ะ หินว่าตำมอ กรวดว่า กรวย
ทรายว่า นาด ภูเขาว่าขรุ ข่าว่า ขะเร ทุงว่า เข็ร็น ทางว่า ตรวง
ต้นไม้ว่า ค้อมลง คอกไม้ว่า เยื่อลง ลูกไม้ว่า กายัง คั้นหญ้า
ว่า ชัค นาวาว่า เว็ยร์ ไร่ว่า เม็อร์ บ้านว่า ประนำ เรือนว่า เนม

น้ำ ว่า คาค น้ำฝน ว่า คาคเมื่อ น้ำค้าง ว่า คาคมูก น้ำฝน ว่า คาคชค
 น้ำมัน ว่า ชัก ห้วย ว่า หะนอก หนอง ว่า เกลน บ่อ ว่า เข็ย แม่น้ำ
 ว่า ตะไล เมฆ ว่า ทะเมิน หมอก ว่า ยวค ลม ว่า ตะขิว ฟ้า ว่า
 เกริม ฟ้าผ่า ว่า แกร ฟ้าร้อง ว่า กริม ฟ้าแลบ ว่า เปร็ยบปร่าง
 แดก ว่า ไต่ระ อากิพย์ ว่า ตะงัย เคือน ว่า ไซ คาว ว่า ตั้วร ไฟ ว่า
 วน วัน ว่า ตะงัย คิน ว่า มัง เคือน ว่า ไซ บัว ว่า กะมอ คน ว่า มะนยชะ
 ช้าง ว่า รวย ม้า ว่า แซ วัว ว่า กรอก ควาย ว่า กระบือ หมู ว่า จุน
 แรก ว่า หะนัยชา หมู ว่า เกา เล็ด ว่า เกลือ นก ว่า เ็น เต่า ว่า
 ทวก ปลา ว่า กา กา ว่า กระฮาก ไก่ ว่า เข็ยร มด ว่า ชะมค
 ปลวก ว่า ฮันเค็ยร กวาง ว่า ยวย ฟาน ว่า เยาว งู ว่า ยี คนแก่ ว่า
 มะนยกระ คนหนุ่ม ว่า มะนยไปละ เด็ก ว่า แมะกรวน บัญ ว่า ขอ ตา
 ว่า เข็ย ช่า ว่า เข็ย ยาย ว่า เข็ย พ่อ ว่า ฮ้ายขอย แม่ ว่า ฮ้ายเมาะ
 ลุง ฮาว ช่า น้ำ ว่า มิ ลูกชาย ว่า กอนตะกวง ลูกหญิง ว่า กอนเป็ระ
 พี่หญิง ว่า ยาย น้อง ว่า ฮะระ ด้ว ว่า ฮ้ายกรอ เม็ย ว่า เหว็ย ลูกเขย
 ว่า ประสาว ลูกสไภว่า เม็ยก หลาน ว่า ฮามอญ ผม ขน ว่า คก
 เล็ย ว่า กระเน็ย ฟัน ว่า ชัง หนึ่ง ว่า ทรวยทุณะ เนื้อ ว่า จัก ปลาย
 ว่า มาง กระตูก ว่า กระตอง หัว ว่า ทวย หู ว่า คิก หน้า ว่า เง็อน
 ตา ว่า มัต คิ้ว ว่า กระของมัต แก้ม ว่า ตะบอ กะมูก ว่า มุ คาง
 ว่า กะมาก คอ ว่า ตะลอง แขน ว่า ลวค ข่า ว่า เบลตา น้อง ว่า ้วย
 มือ ว่า ตี คิน ว่า เบ็ย เหว็ ว่า กะนอย คอก ว่า เข็ยง เข้า ว่า โกน
 นิ้ว ว่า ชัวค อก ว่า ทรก นม ว่า ไต่ระ ท้อง ว่า กลาก หลังกว่า กัวค

เข้าเปลือก ว่า แะ เข้าสาร ว่า แพ เข้าสูก ว่า ฮาย เข้าเหนียว ว่า
 ชะนง เข้าเจ้า ว่า อะมาก เกลือ ว่า เขาะ เลือ ว่า ฮัย ผ่าหม่า ว่า ฮี
 ผ่ามั่ง ว่า โปรม เหล็ก ว่า มาน เงิน ว่า ยรัก ทอง ว่า เยง ทอง—
 เหลือง ว่า เจียง ทองแดง ว่า ยา ตะกั่ว ว่า ตราก ค้าย ว่า ปราย
 ไหม ว่า ประชุก พร้า ว่า เขยก ขวาน ว่า จะเมื่อ ขอบ ว่า กะยาล
 เสียม ว่า ยะเวียม ทาย ว่า คาว ยัน ว่า ฉะนาค น้ำไม้ ว่า ฉะนา
 หอก ว่า ฮอก ฉั่งลา ว่า ตะกาย ฉั่งจุม ว่า กอง กลอง ว่า กอรั
 ยี่ ว่า ยี่ ฮอ ว่า กรอ แคน ว่า เคน ทาย ว่า ไชล ช้า ว่า ไช
 เจ้า ว่า เซอ เขา ว่า แม นาย ว่า กระ นายบ้าน ว่า หน้า เกลือ ว่า
 เมาะ ซ้าย ว่า ซาเอี้ยว ขวา ว่า ซามา นั้น ว่า เคาะเอะ นั้น ว่า เขียเขีย
 ไนน์ ว่า เสิงเอง นอก ว่า ประดิน ใน ว่า ประเฮาะ เหนือ ว่า ยลิ่ง
 ใต้ ว่า ยระเคาะ ตถ ว่า ตงชะปถ ออก ว่า ต่งชะเกด๊ะ โลก ว่า กลอ
 กง ว่า ตะตอง คำ ว่า ฮันไต้ย สูง ว่า ยะรง มาก ว่า ทุ๊ น้อย ว่า เก็ด
 เขิน ว่า ยัวก ร้อน ว่า ไค้ ฮ้อน ว่า ฮัน แขง ว่า วัง เขยก ว่า ยัวะ
 แห่ง ว่า สิริง ใหญ่ ว่า ด้ เล็ก ว่า เก็ด กวาง ว่า ฮอง แคย ว่า รวย
 โกลั ว่า ยัลยัล โกล ว่า งาม คิง ว่า ทวง หย่อน ว่า ด้วค กลม ว่า
 แฮวัน แขน ว่า ลาก ๆ ยาว ว่า ไก่อะ สั้น ว่า และ ขาว ว่า ปอก
 เหลือง ว่า แออะแมค แคง ว่า ตุม เขียว ว่า แออะแจ้ คำ ว่า ยง
 ด้ ว่า กะยวง ฮัว ว่า กะยะ เป็ริยว ว่า ยัวะ หวาน ว่า เจิม ิจิต ว่า
 ยลาง เค็ม ว่า ฮ้า ขม ว่า คิง ผาค ว่า เคียค เผ็ด ว่า ฮารค์ หอม
 ว่า ฮอม เหม็น ว่า ยู เจ็บ ว่า ยี ปวก ว่า กยิ แสบ ว่า แยะ คัน

ว่า ซุก เม่า ว่า ขูล สุนกนี้ ว่า ยาย ทกซ์ ว่า ทุก รัทษ ว่า เจ็บ
 ซึง ว่า เองลย โกรธ ว่า กะลย เกลี้ยก ว่า อื่น กล่า ว่า กลอม กลัว
 ว่า โมะ เข้า ว่า เพราะ ลาย ว่า อยาน เทียง ว่า ของทะงัย บ้าย ว่า
 ปรักทะไง เย็น ว่า เขอะ เตือนหงาย ว่า ซัยซัน เตือนมัต ว่า ซะลย
 ๑ ว่า มวย ๒ ว่า เขอร์ ๓ ว่า แยะ ๔ ว่า ปวน ๕ ว่า ซอง ๖ ว่า เตรา
 ๗ ว่า บ้อ ๘ ว่า ทาม ๙ ว่า จีน ๑๐ ว่า ไร้ ๑๐๐ ว่า มวยกล้า ๑๐๐๐
 ว่า มวยล็ก ๑๐๐๐๐ ว่า มวยเซน คค ว่า วาง ทรง ว่า เจิง นัง ว่า
 งอก นอน ว่า กย เติง ว่า ค้อก วึง ว่า ยาว เต็น ว่า ลอม หลับ
 ว่า จัน คั้น ว่า เขอ หาย ว่า ซึเประ คอน ว่า กอง เจ็บ ว่า เยื่อ
 ถ้อ พาย ว่า วาค้อก ไป ว่า ทะก้อก มา ว่า บ้อ หยท ว่า เคียว กินเข้า
 ว่า ของฮอย กินหมาก ว่า เคียวหมาก สบาย ว่า เข็คชิต อายน้า ว่า
 โสมทาก อม ว่า กะระง กลัน ว่า ลัน คาย ว่า ละ เลี้ยว ว่า เคี้ยว
 ทำ ว่า ยัน ทำไร้ ว่า ยันม้อร์ โดนว่า ประค้วเอียร ทอผ้า ว่า ไค่น
 คำซาย ว่า บรอกเต็ก รัยคัก ว่า ต๊ะ ร้องเพลง ว่า มางรอง ร้องให้
 ว่า เบื่อน หัวเราะ ว่า กะฮาร์ คุ ว่า กลอม กอก ว่า ทนท รุย ว่า มุก
 กัก ว่า กัย ขย ว่า เบี้ยว ตี ว่า อขค ฟัน ว่า ช่วค แทง ว่า แจ็ค
 ถีบ ว่า กลี ยิง ว่า เปน แย่ง ว่า ฤๆ ลู้ ว่า คำทวน จัย ว่า ซารัย
 ซัน ว่า ไสว ลง ว่า เคี้ยว ซกติน ว่า จา ตักน้ำ ว่า เข็คทาก คำเข้า
 ว่า ทะแยะ ปลูกไม้ ว่า เคี้ยว ไหว้ ว่า ยา ถัม ว่า กะมัว เมย ว่า ประคัก
 เอน ว่า เรือง เลี้ยว ว่า ซาเวียร กลัย ว่า อิจัน หมุน ว่า วัน หลับตา
 ว่า กระสอคมัต ยิงฟัน ว่า เลี้ยวขึง หาว ว่า ซกเลี้ยว เรอ ว่า แะระเอะ

ตก ว่า เต๊อะ ใส ว่า กะออก งาม ว่า กะเ๊ะ เคี้ยว ว่า ละขาด หยิก ว่า เกิร์ต ช่วน ว่า เกรียบค อดน ว่า ซวด พุด ว่า มาง เว้าสาว ว่า มางแคแมเปราะ คึก ว่า ระเคิน ใจ ว่า จะเขิม ตกใจ ว่า ควิตกล่อม อยากรู้ ว่า มวยอะบิต ขด ว่า เมียง ให้ว ว่า ฮ่า ล่ง ว่า ยวน รัย ว่า เก็ด เรียก ว่า เกลอะ ขาน ว่า คอล งาม ว่า ลา ทอบ ว่า คอล มี ว่า เกิด ไม่มี ว่า ออนเกิด ใ้ ว่า บิต ไม่ใ้ ว่า ออนบิต รั้ว ว่า ออนเห็น ว่า ไคน์ ไ้บีน ว่า อะซอง แม่นจริง ว่า ทรอ ผิด ว่า โลย ถูก ว่า ซัง คีฎา ว่า เนียมลอ ไม่คี่ ว่า ออนเนียม คินทักๆ ว่า เนียมมากๆ ทำไม ว่า บินบีม เมื่อไร ว่า ฮันตางัย พรุ่งนี้ ว่า ัจัย มวัน ว่า เขริง วันวาร ว่า ทงัยซัย อยู่ที่ไหน ว่า ไ้ทะทะกัว ขายเท้าโต ว่า แนคังเต็ก อะไร ว่า ฮันแนะ ทำงาน ว่า บีมแจ ไร่ ว่า เปนๆ เร้ว ว่า งามๆ ซ้ำ ว่า นายกะนาย อยู่ ว่า กัว ถึง ว่า บี้ อย่า ว่า ยอง ไปด้วยกัน ว่า แระอะเรน อยู่ด้วยกัน ว่า โจนเรน หมกแล้ว ว่า ไ้คัก ยังเหลือ ว่า นะ แล้ว ว่า เ๊ะ ใคร ว่า ฮันเฮ๊ะ เขา ว่า ัจอก เลยไป ว่า ไปล— สะแระ เขากัยใคร ว่า ไ้ซาัจอก บ้านนี้เรียกอะไร ว่า ฮันประนำแน ทางนี้ไปไหน ว่า คองแนโตะซาแระ เจ้าชื่อไร ว่า ัจงามาะเซอ ไป ไ้ไหนมา ว่า ไ้ซาอี่ กินเข้าแล้วฎา ว่า ะซาของลอ ยังไม่กิน ว่า นะฮอนจง กินแล้ว ว่า เ๊ะจง สบายฎา ว่า ฮอนฮายี สบายคี่ ว่า ไ้โดยุกโกแมะ เจ้าเขนซ่าอะไร ว่า เซอฮันซาข่าประนำ มีลูกกัคน ว่า เซะซาบิกอน มีสองคน ว่า โดยอ้ายเบอร์นะบิกอน

ภาษาข่าส

ข่าสนั้นเป็นชาติเขาน้ำร้อนตามริมแม่น้ำเซกอง แลเซเขย่นเซก่าพอ
แขวงเมืองแสนอย่างแลแขวงเมืองอัตข้อย จำนาญในการค้ำน้ำหาปลา
เกินเรือ ถ้าเรือลูกค้าไปมาชนล่องจะต้องข้ามแก่งที่ล้ำคญ มีแก่งหลวง
แก่งจันทยานเป็นต้น ต้องเอาไครยกำลังข่าสเอาเรือชนล่องคล่องแคล่ว
ชำนาญจำนาญยิ่งนัก ถ้าขี้ไตในเมืองลาวทำพิธีอาศุข คือไล่เรือแข่งเรือ
ต้องเรียกข่าสมาเป็นเรือมเหล็กขี่เข้าในพิธีการอย่างพราวพรมณ

ข่าจำพวกนี้รูปพรรณมีกล้ำสัน ผู้ชายบางคนก็คักมเหมือนลาว
บางคนก็อเพคเคิม คือโกนผมข้าง ๆ เหนือหูทั้งสองข้าง ไว้แต่ท่าม
กลางคี่ะคตอกท้ายทอย แล้วข้วนเป็นเขี้ยวข้าง เกล้าเป็นมวยไว้หลัง
ข้าง ผู้หญิงบางคนเกล้าผมท้ายทอยเหมือนมอญ บางคนก็เกล้าไว้
กลางๆ กระหม่อมมอย่างลาว นุ่งถุง เจาะหว้างอย่างกระเทวียง ทำค่างห
ค้วยไล่ไม่อย่างหนึ่งคล้ายโสนฎาไล่หญ้าปล้อง เรียกว่าเขี้ยว ไม่ใช่
งาฎาเขากระบุกๆชำระแหว ชายนุ่งผ้าเตี่ยวเขี้ยวคราม หญิงนุ่งถุงมีริ้ว
ค้ำ ๆ แดง ๆ สดัยกัน ทอในครัว เรียกว่ากระคางขอย สวมมาไลย
ลูกขี้ตเม็ดเล็กส่เหลือง ผู้ชายพันคอด้วยกระคตลวคทองเหลืองเล็ก ๆ
พันเป็นหลอด ๆ ร้อยรอบคอ มีเขี้ยวสองเขี้ยวอยู่ตรงอกคล้ายเสมา

บ้านเรือนที่อยู่ไม้ล้อมรั้ว ซอยอยู่ริมน้ำ ปลูกเรือนเป็นร้านสูง
มีชานกว้าง แล้วทำกระท่อมท้ายหลังเล็ก ๆ ตั้งบนชาน คล้ายกับท้าย
หลังแพไม้ซื่อนสัก รั้วเรือนมีขนลมกำยกัน ปลายขนลมเป่นรูปเขา
กระบือ เส้นลมชานเรือน ไม่มีไม้รั้วไม้เส้นด้วยกระบือแลสุกร ใช้

แต่ไก่ ปลา เต่า กระจก กินอาหารเข้าเห็นขวิดเข้าเข้าอย่างลาว
ใช้อาหารนำไม้ขนาดใหญ่คันยาวถึงวา

ถลตทอเส้นผาสนา เมื่อเส้นตองถลต่อไว้ในมือ กำหนดเส้น
ไว้ขวิด ๒ ครั้ง คือในเขื่อนทกแรกลงมือปลุกเข้าไว้ครึ่งหนึ่ง เมื่อ
รุกเข้าถวนวกเข้าแล้วอีกครึ่งหนึ่ง การรอกเข้าไม่ใช่ทำอย่างถวนเข้าไม่
พาด ใช้แต่มือกำเข้ารอกจากรองเท่านั้น ก็มีการเส้นพิเศษ เมื่อจะ
โกนผมคัทผมควรวไรตองเส้นทกครั้ง ก็เมื่อเวลาแต่งงานถวนวิวาท
นั้นเลี้ยงสุราแลไก่ แล้วเจ้าขวิดตองสวมค้ายมงคลขันยันโค เขาเหล็ก
ควงรองค้ายมงคลขันยันโคให้เหยียบเหล็กขันไปทกคันจนสคยันโคแล้วตองเอา
นารกเท้าแล้วงเข้าเรือน วิถีคตอขวิดใช้นารอนแล้วอยู่ไฟเหมือนลาว
วิถีรักษาใช้เหย ไมถอนำชายล่างทวคคแล้วรองเอานำนั้นไปประพรม
คนไข้แลยวงบนแปนคัน ค้ายตองคัทหัวเรอรับคพแทนทียแล้วผง ถ้า
ผู้ค้ายมทอพคตองเอาทอพคของผู้ค้ายผงตงไว้ทวคกัน ลทอทททามถอ
คือห้ามหน้งแรก เทียบ ปลาไหล ไม่เอาเข้าบ้าน แลกันแล้วในเคาไฟ
ไม่ให้คนอื่นจับตองถุทำไหเคลตอนท การหาเลี้ยงชีพคอรัยข้างเคินเรอ
ทำไร่ ทาปลา ลานเสอหาว ข่าพวกันแปนส่วบเข้าเม่า เข้าตอก พริก
ชิงกระตังลำแพนเท่านั้น

คำพูดภาษาข่าสุนนมตั้งนี้

กิน ว่า เต๊ะ แผ่นกิน ว่า ปาเต๊ะ หิน ว่า หมอ กระจก ว่า ตระ
ทวาย ว่า หาค ภูเขา ว่า บนันม ป้า ว่า ปรี ทุง ว่า ครัน ทาง ว่า

ทรง คันไม้ ว่า ลอง หน้ำ ว่า บัค ภา ว่า เมื่อม ไร ว่า เมื่อน
 บ้ำน ว่า สก เรือน ว่า นาม เรือ ว่า ทอด ภา ว่า ทาก ภา ว่า ฝน ว่า ทากเมือ
 ภา ว่า ค้าง ว่า ทากมัต ภา ว่า ผง ว่า ทากสุค ภา ว่า มัน ว่า ทากปุก ภา ว่า สะเนาะ
 หนอง ว่า คบง บ่อ ว่า จะนะ แม่น้ำ ว่า ทาเล ลม ว่า กะเขื่อน เมฆ
 ว่า ยุก ฟ้า ว่า เปลง ฟ้าร้อง ว่า เปลงแตะ ฟ้าแลบ ว่า ละเหลียบ
 แกต ว่า ไต่ อาทิตย์ ว่า ตะงย จันทร์ ว่า ชัย ทาว ว่า ป่ทอล
 ไฟ ว่า อุดม วัน ว่า เงย คัน ว่า มัง เเคอน ว่า ชัย ชี ว่า ตะมอ
 คน ว่า ตะแอมนิ สัตว์ ว่า เจ็ด ช้าง ว่า เราะ ม้า ว่า แซะ โค ว่า คันไซง
 กระบือ ว่า กระบือ หมู ว่า จุก แรค ว่า ระเบิดะ หมี่ ว่า จะเกาะ
 เสือ ว่า เขือ เนื้อ ว่า บัค นก ว่า เหม เต่า ว่า ชันค้อก ปลา ว่า ค้อ
 กว ว่า กะฮาก ไก่ ว่า เอียล มด ว่า ระโมค ปลา ว่า ตะเคียล
 ง ว่า ยี คนแก่ ว่า มนิกระ คนหนุ่ม ว่า ตะนาน เท็ก ว่า ตะกอน
 ชี ว่า ยอ ย่า ว่า ยะ ตา ว่า มี ยาย ว่า ยะ บิดา ว่า เาะ มารดา
 ว่า เมะ ภา ว่า งี ฮาว ว่า ไ้ระ ลูกชาย ว่า กอนกอลอ ลูกหญิง
 ว่า กอนตะเลียบ พี่ชาย ว่า มิชะเมียม พี่หญิง ว่า มิชะเมียมลอง ฝัว
 ว่า ยอ เมีย ว่า เคียบ เขย ว่า ฮาวา สไล้ ว่า วาว หลาน ว่า ตะมวน
 ลม ว่า สก ขน ว่า สะยก เลียบ ว่า เควียะ ฟน ว่า ยิง ลิน ว่า ทะเขียค
 หนึ่ง ว่า สะรวท เนื้อ ว่า จัก ปาก ว่า บอลั กระตุก ว่า กะเคื่อง
 หัว ว่า ทัวะ หู ว่า ตะบัค หน้ำ ว่า ตะเงือน ตา ว่า มัต คิ้ว ว่า กระเขล
 แก้ม ว่า ตะปวก จมูก ว่า มุ คาง ว่า กาง คอ ว่า ทะลของ แขน
 ว่า ลวท มือ ว่า คี ขา ว่า ยิง เท้า ว่า ตะปาง เหว ว่า กะเคือม
 คอก ว่า เเค็ก เข่า ว่า ตะโกน นิ้ว ว่า ตะกร้าค อก ว่า คกรัก นม

ว่า เต้าะ ท้อง ว่า ยาก หลังว่า โก่อะ ที่นั่งว่า กม เข้าเปลือกว่า แจะ
 เข้าสารว่า แผล ผัวว่า สอนย เลือว่า ฮัย เกลือว่า เบาะ เหล็ก
 ว่า ตะเมื่อ เงินว่า ปรัก ทองว่า เยง ทองแดงว่า ตะกันจ๊ะ
 ทองเหลืองว่า ตะบันตวล ตะกั่วว่า ตวาก ก้ายว่า เทา ไหมว่า ตะเลียบ
 มีค ว่า เข็ชค ขวานว่า ประเน็น จอย ว่า เวียม กาย ว่า คาว เลียม
 ว่า เวียมแจ๊ะ ชันว่า ซ้ำปลอง นำไม้ว่า สะนา หอก ว่า หอก
 พ้อง ว่า ทอง กลองว่า ตะกิม แคนว่า ประกะชา ข้าฤาว่า เขา
 เจ้าว่า เขา เขาว่า ประคิ บ่าวว่า ปรีย นายว่า ตะระจิม นายบ้าน
 ว่า ตะระชก เจ้าเมืองว่า ประตะ เพื่อนว่า เกลาว่า อันโต๊ะ ซ้าย
 ว่า เอียว ขาวว่า มา นั้นว่า แอน นั้นว่า แน โนนว่า เต้าะ นอก
 ว่า เข็ช ในว่า กระนำ เหนือว่า ตะลึง ใต้ว่า ตะเมื่อะ ตะวันตก
 ว่า ตะเงยหลุก ตะวันออกว่า ตะเงยเยื่อะ ตอนว่า กรอ ลุ่มว่า คาย
 มากว่า ขวน น้อยว่า กวย เย็นว่า เข็ชม ร้อนว่า โต๊ะ อ่อนว่า เตน
 แขงว่า ตะยัย เข็ชกว่า ตะยัวะ แห้งว่า จรัม สูงว่า ยวด คำ
 ว่า คาย ใหญ่ว่า ตี เล็กว่า เกะ กว้างว่า เตื่อะ ยาวว่า โย๊ะ
 สั้นว่า และ ไกลว่า เต็ย ไกลว่า จะงาย คึงว่า ยิง หย่อนว่า คุ่น
 กลมว่า ป้อม แขนว่า ยาก ขาวว่า ยอก เหลืองว่า จ๊ะ คำว่า ขยง
 เข็ชวว่า ตะแจ๊ะ ตีว่า เนียม ซัวว่า ฮีจ๊ะ เข็ชวว่า ยัวะ หวาน
 ว่า งาม จักว่า ระจ๊ะ เค็มว่า หิม ขมว่า คัง ผาคว่า ซัก เต็ค
 ว่า ฮัม หอมว่า ตะออม เหม็นว่า โต๊ะ เข็ชว่า ยี ปวดว่า ตะแตะ
 แลยว่า แจ๊ะ คันว่า ตะขวก เมวว่า บูล ศขว่า สุนก ทุกข์ว่า ยรก
 รัก ว่า ตะมร ซังว่า ฮังขวม ซลาตว่า สะโมะ กล้าว่า ม้า เข้า

ว่า กิม สายว่า ยวคมีกตะเวย เทยง ว่า มักตะเวยเขือ ย่าย ว่า มัก—
 ตะเวยยวัค เข็น ว่า ยวัคคะโอน เเทอนหงาย ว่า ไซคิม เเทอนมิก
 ว่า ไซเคื้อะ นัง ว่า กม นอน ว่า งัน เเทิน ว่า ค็อก ย็น ว่า เียง
 วัง ว่า แตยัน เคัน ว่า สะกั หลัย ว่า งันหลวค ติ่น ว่า ยือ หาย
 ว่า อันเปวัค คอน ว่า ยม ถ่อ ว่า ถ่อ พาย ว่า อุม ไป ว่า ค็อก
 มา ว่า จิ หยุค ว่า กิม กินเซ้า ว่า จองยอน กินหมาก ว่า จำมะลัว
 สยยา ว่า ไพปะชุก อายน้ำ ว่า โฮมคาก อมน้ำ ว่า เคียงคาก กลัน
 ว่า ลัน เลีย ว่า เติยล ทำไร ว่า ยมเมื่อน ไถนา ว่า ประจน ทอผ้า
 ว่า ตะทาน ค้าขาย ว่า ค็อกคัก วยคัก ว่า ประนม ร้องเพลง ว่า อันคั
 วังให้ ว่า ยม หิวระะว่า จะชาน ชูว่า ตาน กอคว่า กรโยะ กัก ว่า กัย
 ค่อย ว่า ทะระะ คี ว่า สะยา ฟัน ว่า ย้อค แทง ว่า แจก ถีย ว่า กชัค
 ยิง ว่า ประย่น แย่ง ว่า กะทอม ยุค ว่า คิม จัย ว่า รัย ชัน ว่า เค็ก
 ลง ว่า เคื้อะ ชุคกิน ว่า จะปะแ๊ะะ คักน้ำ ว่า เฮาะคาก คำเข้า ว่า ประแ๊ะะ
 ปลูกคั้นไม้ ว่า ตะคัม ไหวว่า ยอย กรายว่า ตะบัวะ ยกชัน ว่า โคมประคัก
 วางลง ว่า สะคิม กัม ว่า โคน เวย ว่า ยวัง เอน ว่า ยันแกงเฮียค
 เลียว ว่า จันคัก กลัย ว่า ชัน หมน ว่า ตะชัน หลัยตา ว่า ลินมัต
 ลัมตา ว่า ปละมัต ยิงฟัน ว่า เลียคยง หาว ว่า หาย เรอ ว่า เระ
 อาเจียน ว่า เคื้อะ ไซ ว่า กะออก จาม ว่า จะแ๊ะะ เคียว ว่า ยาม
 คาย ว่า ละ หยิก ว่า ยวัค ช่วน ว่า ครวาก ถอน ว่า คูก ไปข้างน่า
 ว่า คอกคิเง้อม ถอยหลั้ว ว่า จิกคักตะค็อก พุค ว่า ยันยวัค เล้าความ
 ว่า สะมางแะละ คีค ว่า สะเข็ค ตวัคตรง ว่า ยักตงเตา ทั้งไร

ว่า นัวิธิระ ทกใจ ว่า ติสระโนะ ขยากไต้ ว่า ษย์ ขอ ว่า อาลา
 ให้ ว่า ฮ่า ส่ง ว่า ยวน วย ว่า ฮ็อก เรียก ว่า กะโลง ขาน ว่า ปทวล
 ถาม ว่า ตะงา คอบ ว่า ฮี มี ว่า กัวก ไม่มี ว่า ฮักกัวก ไต้ ว่า เทอช
 ไม่ได้ ว่า ฮิเกอช รั้ว ว่า เาะะ เห็น ว่า เทอ ไต้ ยิน ว่า เเซ็ง จริง ว่า คาว
 ไม่จริง ว่า ฮิกาว ก็ฎว่า จะม้งเซ ก็ชิว ว่า จะม้ง เมื่อไร ว่า ฮิมะ
 ที่ไหน ว่า ยุมปะงาย เท่าไร ว่า พวนอะแฉ อะไร ว่า งายฮิเคะ อย่งไร
 ว่า ุงงายอะแฉ เร้ว ว่า ยัน ซ้ำ ว่า ยาน อย่ง ว่า ถวิ ถึง ว่า ยี
 อย่งทำ ว่า ขของโยม หมกสัน ว่า โตกฮิแล ยังเหลือ ว่า มะสิน ยังไม่มา
 ว่า ฮิดันคอก มาถึง ว่า คอกยี้ ถึงไหน ว่า ยีเตียนงาย อย่งที่ไหน
 ว่า กัวกเตียนงาย กินเข้าแล้ว ว่า ซายายของ ถก ว่า จอ ผิด ว่า ฮิจอ
 มี ว่า กอก เป็น ว่า ยะมิง คาย ว่า กะเจ็ค ใหม่ ว่า อะนาว เก่า ว่า เจือ
 เคย ว่า ุงงแน แต่ก่อน ว่า ุงงแฉ ภายน่า ว่า ุงงไซ วนั้น ว่า ตะงายแน
 พรงัน ว่า ซายละไร มรันน ว่า สมบรา ยัน ว่า กะมอแน ยันว่า กะ—
 มอเคาะ นำแล้ง ว่า ยามปรง นำฝน ว่า ยามเมื่อ นำหนาว ว่า ยาม—
 สะเคะ นำร้อน ว่า ยามงม แ่ง ว่า ยิวระ หาค ว่า กวนละ ึงนำ
 ว่า ทากวาย น้ำตก ว่า ทากยวนเข้ยะ นำพ ว่า ทากมวน เหนอย ว่า
 สะเยือก หิว ว่า ุง ทำน่า ว่า กำขของตาก ผง ว่า ยีหะ รก ว่า ซัม
 เตียน ว่า เตือน ผลไม้ ว่า ตะยง ผลส้ม ว่า ตะยงยิวะ ผัก ว่า ฮลาของ
 ถิว ว่า ฮีตาก มะเขือ ว่า หมากฮ็อก พัก ว่า กะกัก แ่ง ว่า ตะยง
 มัน ว่า ขวม เลือก ว่า พระเวา มะพร้าว ว่า ตวง หมาก ว่า หมาก
 พลุ ว่า ฮลามตุ ป่น ว่า กำไพล ฮ้อย ว่า กะทาว ทาล ว่า ทาล
 ยา ว่า ฮัก ขอชา ว่า ฮลาฮัก

๓๘

นัย ๑ มวย ๒ ขาน ๓ แยะ ๔ โปน ๕ เซิง ๖ เตรา ๗ เข็ช
๘ ทาม ๙ จิน ๑๐ จิก

ข้าตะโอย

ข้าชาติตะโอยนั้นเป็นข้าเสานา ข้านาญในการชุกย่อยกัณหา
กัณหาทักน้ำตามไหล้เขาแลเซิงเขา เป็นข้าส่งเจ้าแก่ลาว ข้าจำพวก
นี้ย่อยอยู่ตามไหล้เขาภูเกล้าภูนาทในแขวงเมืองสาลวัน กับตามไหล้เขา
หมี่ใหญ่ขึ้นเป็นสันน้ำเซกองกับเซโคน คือในแขวงเมืองอัตตะปือ ข้า
ชาติคนมชื้อจำแนกออกไปเป็นหลายอย่างตามชื่อเขาที่อยู่ คือ ๑ ข้าแท
๒ ข้าตะปาก ๓ ข้าเทิก ๔ ข้าเหาะ ๕ ข้ากระยี้ ๖ ข้าอินท ๗ ข้าร่มโพย
๘ ข้าคลัง ๙ ข้าออง ๑๐ ข้าโลง ๑๑ ข้าทวง ๑๒ ข้าสม ๑๓ ข้าจำปาว
๑๔ ข้าท้าว ๑๕ ข้ากองซัง ๑๖ ข้ากระนอเลย ๑๗ ข้าชิน ๑๘ ข้าแคมซัง
๑๙ ข้ากระยือ ๒๐ ข้าละยาว ๒๑ ข้าตงอง รวมชานาในแขวงอัตตะปือ
๒๒ คำยลเป็น ๒๓ ชื่อภาษาอย่างเดียวกัน แต่สำเนียงเพี้ยน ๆ กันบ้าง
การทำนาของข้าพวกนี้ใช้ไถด้วยแรงโค คำยลหนึ่งต้องมีคอกโคกลาง
เป็นคอกใหญ่ ไม่ว่าโคของใครรวมเลี้ยงแห่งเดียวกัน ในที่นั้น
ต้องมีขื่อปลาควย บ้านเรือนที่อยู่ ๆ ตามไหล้เขาปลูกต้นกล้วยต้นไม้
มีผลต่าง ๆ พริกมะเขือผักต่าง ๆ ปลูกไว้กับบ้านเป็นหมู่ ๆ คล้าย
กัณลาว

การนุ่งห่ม ชายนุ่งเตี๊ว หญิงนุ่งถุง เหมือนกันกับข้าอื่น ๆ แต่
ข้าพวกนี้รูปพรรณวรรณะผิวมอม ผมหวดเกล้ารุงรังไม่เรียบร้อยเหมือน
ข้าพวกอื่น เป็นข้าเสานาแท้ น่าใจก็ฉลาดต้นไม้เข้มแข็ง สำหรับแต่ข้า

พวกอันแลตวามารยค้ำยไยช่าย ข้าพวกนักลัวข้าชาติระแวงเหม็นตังหน
กัษแมว หากหาไครยอยู่ในความย้องกันของพวกลาวหงตังอยู่ได้ ถึง
คังนั้นบางบ้านก็ถุกย็เก็บ ๆ หมคบ้าน เพราะเช่นข้าเชื่องแท้ ไม่มี
ฝมือในการรยพุงซึ่งไยยอย่างใดเลย

คำพูดภาษาข้าตะโอยมีดังนี้

คิน ว่ายะแตะ แ่นคิน ว่ายะแตะกริม หินว่า ตะมอ กรวด ว่ากรวย
ทราย ว่าผาก ภูเขา ว่าภู ข้า ว่าปรี ทุง ว่าปรี ทาง ว่าครอง คั้นไม้
ว่าเกลาอง คั้นหญ้า ว่าอ้ำบัก ดอกไม้ ว่าเยอตอง ผลไม้ ว่าตะวัง ไร่
ว่าชะแร นา ว่าเมื่อ บ้าน ว่าชรก เรือน ว่าชนาม เรือ ว่าคัก น้ำ
ว่าตัก น้ำฝน ว่าตากเมือ น้ำค้าง ว่าตากเมือค น้ำผึ้ง ว่าชค น้ำมัน
ว่าชุก ห้วย ว่าระนอช หนอง ว่าตะยัง บ่อ ว่าตากตรง แม่น้ำ ว่ามะใน
ลม ว่าตะเขือ เมฆ ว่าปะต้อร์ ฟา ว่ากริม ฟาร้อง ว่าเลอกริม ฟาแลย
ว่าตะเลียบ แดก ว่าเตา ขาคิตย ว่าตะงัย จันทร ว่าเกือ ทาว ว่าค้อร์
ไฟ ว่าอธ วัน ว่าตะงัย คิน ว่ามิ่ง เตือน ว่าคะนาว บี้ ว่ายาทกะมอ
คน ว่ามะนย คนแก่ ว่ามะนยกระ คนหนุ่ม ว่าแมเปราะ เด็ก ว่าแม
ตระกอน ผู้หญิง ว่าระคี่ ผู้ชาย ว่าระค้อ บี้ ว่ากระคาม ย่า ว่าม้าย
เข็ช ค้า ว่าเข็ชม้าย ขยาย ว่าม้ายม้าย พ่อ ว่าเข็ช แม่ ว่าม้าย ลุง
ว่าชาย บ้า ว่าชายม้าย น้า ว่าเอะม้าย อา ว่าเอะเข็ช ลูก ว่าถอน
พี่ ว่าชาย น้อง ว่าเอะ ตัว ว่าค้อ เมีย ว่าครค้อ เขย ว่ากระเซา
สใ้ไร ว่ามาเข็ช หลาน ว่ากะมอช นม ว่าชชก ชน ว่าชชกมัว เล็บ
ว่ากระเน็ช ฟัน ว่ายัง ลัน ว่ากระเข็ชค หนึ่ง ว่าชวด หนึ่ง ว่าผาก

คุณ ว่าเกรียง คีตะ ว่าทวย ปาก ว่ายิว หู ว่ายี่ต หน้า ว่ามัต ทา
 ว่างุง คิว ว่ากะตุก แก้ม ว่าโมง จมูก ว่ามุก คาง ว่าตุเขย คอ ว่า
 ทรอง แขน ว่าลวด ขา ว่ามะลู มือ ว่าตี เท้า ว่ายึง เหว ว่ากระนอย
 คอด ว่าเกียง เข่า ว่าตะเกา นิ้ว ว่าตระปวยต์ อก ว่าตริก นม ว่าเต้าระ
 ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่ากัก ทิ้ง ว่าไซ ช้าง ว่าซารอย ม้า ว่าแสะ
 โค ว่ากร้อก ควาย ว่าตระบือ หมู ว่าจุนร์ แร่ ว่ากระเมือย หมี่ ว่า
 ะเกา เสือ ว่าเกือ เนือ ว่าเมือต นก ว่าเงิน เต่า ว่าเค็ก ปลา ว่าครือ
 กว ว่าโกฮาก ไก่ ว่าเอือยร์ มด ว่าโหมต ปลวก ว่ากำตรก กำเขือร์
 งู ว่าอะบี่ เข่าเขือต ว่าแระ เข่าสาร ว่าแพ ผัว ว่าจิมยาน เสือ ว่าฮัต
 เกลือ ว่าบอ เหล็ก ว่าตะมือเป็รย เงิน ว่าจิง ทองคำ ว่าเย็น ทอง
 แถง ว่านาย ทองเหลือง ว่าทอง ตะกั่ว ว่าต๊ราก ก้าย ว่าปลาย ไหม
 ว่าลอง มีด ว่าเขือยค ขวาน ว่าตะเมือ จอบ ว่าเคง เสียม ว่าเควียง
 คาย ว่าดาว ขัน ว่าสินาค น้ำไม้ ว่าชนะนา หอก ว่าฮอก ช้อง ว่ากอง
 กลอง ว่าชะเกอรน ปี ว่ายี่ ม้าพ้อ ว่าพาย สีซอ ว่าปะชอรอ แคน
 ว่าแกน บ่าวทวย ว่ากระตอ ขี้ ว่าโฮ เจ้าฤาถ่านว่าไซ เขา ว่ายา
 นาย ว่าพระแยะ กำนันข่าน ว่าแซนมัน เพื่อน ว่ากะเลอ ว่าเขือยว ซ้าย
 ว่าชะเขือยว ขวา ว่าชะมา นัน ว่าอันเต้าระ นี ว่าแน โน้น ว่าตี นอก ว่า
 ตะเมือย นอ ว่าตะคี เหนือ ว่าคนตี ใต้ ว่าตะเจ้าต๊ ควันคก ว่าตะงัยลุด
 ควันออก ว่าตะงัยคัก คอน ว่ามัน คำ ว่าคาย มาก ว่าอ น้อย ว่าเกย
 เย็น ว่าเลียม ร้อน ว่างม ช้อน ว่าเต็น แขนง ว่าลึง เขือก ว่าตะกัก
 แห้ง ว่าจว้า สูง ว่าจรวง เคียว ว่าคาย ใหญ่ ว่าตี เล็ก ว่าเก๊ะ กว้าง

ว่ายวณ แดง ว่าชอย ไกล ว่าทึบ ไกล ว่าระงาย กิ่ง ว่าล้น หย่อน
 ว่าควน กลม ว่าจักขวิ ยาว ว่าเกา สั้น ว่าละ ขาว ว่ายอก เหลือง
 ว่าเทียม แดง ว่ายันทม เขียว ว่าเกลอง คำ ว่าเมี้ยว คี ว่าเนียม
 ไม่คิ ว่าอเนียม เขียว ว่ายวัระ หวาน ว่างาม จัก ว่ายลาง เค็ม ว่าซั้ม
 ขม ว่าอันคัง ผาต ว่าชุก เผือก ว่าพาร หอม ว่าชะออม เหม็น ว่าซม
 เขียว ว่าจิ ปลูก ว่าไร่ แสย ว่าเจย คัน ว่าเคียบ เมฆ ว่าย สุก
 ว่าชะง่า ทุก ว่าน้ำ รัก ว่ากะมวง ชิง ว่าอือระเมิด ไกรธ ว่า
 คอก เกลียด ว่าระเอิม กล้า ว่าโกมา กลัว ว่าอิม่า เข้า ว่ากะงัยจะระ
 สาย ว่าลึงตะงัย เทียง ว่าตะงัยเวียง บ่าย ว่าตะงัยชินจอก เป็น ว่าย
 คำ ว่ามึง เคียนหงาย ว่ายัเตรอ เคียนมิก ว่าอโรคมึง คค ว่าชะ ครง
 ว่าตะอง นัง ว่ากอม นอน ว่ากย ยืน ว่าเอิม เคน ว่าคักคันดี วัง ว่า
 จักแอ เค้น ว่าปะตัม หลับ ว่างัน คัน ว่าชริง หาย ว่าอราก คอน ว่า
 ยุน แยก ว่ายะ พาย ว่าอุม ไป ว่าคอก มา ว่าจิ หยุค ว่าช่า กินเข้า
 ว่าของขั้วร กินหมาก ว่าจาหมาก สบาย ว่ายัชชิต ขายน้ำ ว่าโซมตาก
 ขมน้ำ ว่าเยตาก กลิ่น ว่าลัน เสียว ว่าเลี้ยว ทำไร ว่าตะงัยยะเบิม ทอ
 ผัว ว่ากระต่าย คำขาย ว่ากระไตต์ รมคัก ว่าเอิมชริก ร้องเพลง ว่า
 มังมาง ร้องให้ ว่าเขื่อน หัวเราะ ว่าจะเฮาเตรือน คำราม ว่าตะเมิด
 ถอด ว่ากำยระ อย ว่ามุก กัด ว่ากัย ค่อย ว่าเจ็ค คี ว่าเป็น ฟัน ว่า
 ปีวต แดง ว่าเจ็ค ถึย ว่าจิ แยก ว่ายัก ไซ ว่าวัย ชิน ว่าคักขาว ลง
 ว่าจรู ชุกคิน ว่าจะแยะ ตักน้ำ ว่าจะกะตัก คำเข้า ว่าตะไว ปลูกไม้
 ว่าระคำ ให้ว ว่าชอย กราย ว่ากะอัว กัม ว่าโกม เงย ว่าเงอย เอน

ว่าเอน เลี้ยว ว่าชะเอี้ยว กลัย ว่ายวก หลับตา ว่าลึบมัต ลืมตา ว่า
 ชรวงมัต บึงพัน ว่าอับบึง ทาว ว่าหา เรอ ว่าอะระระ ธาเงิน ว่าเคื่อ
 ใส ว่ากะอ็อก จาม ว่าจ๊ะ เคี้ยว ว่าเปรี้ยว คาย ว่ากะเยา หลีก ว่าจะ
 เกิด ช่วน ว่ากรวย ถอน ว่าอชก พุก ว่ามาง พุกผู้หญิง ว่ามางแม
 เปรี้ยว คิค ว่าจิกิม ใจ ว่ายะเฮิน สักง ว่ากำกั้น อยวกไต้ ว่าโงน
 ขอ ว่ากะอ็อก ใ้ ว่าอ้า ล่ง ว่าละยวน รัย ว่าชะคาระ เรียก ว่าระเทา
 ขาน ว่าเฮอ ตาม ว่าเคชะเค้าะ มี ว่าเฮิน ไม่มี ว่าอิเฮิน ไ้ ว่าเคา
 ไม่ได้ ว่าอิเคา รั้ว ว่าไต เห็น ว่าอะไต ไม่รู้ ไม่เห็น ว่าอิไตอิอะไต ไ้
 ยิน ว่าหะคน รัย ว่าเคียม เท็จ ว่าอิยิ คี ว่าเยาะ คิฎา ว่าเยาะคะแคว
 มีฎา ไม่มี ว่าเฮินอิเฮิน ทำไม ว่าเกยชะเคาะแคว เมื่อไร ว่าอแม พุ่งนี้
 ว่าโง อยู่ที่ไหน ว่าซาเคยกู เท้าไร ว่าเมินหะไ้ อะไร ว่าแงหะเคียแคว
 ท่างาน ว่าเมิมการ เรว ว่าแรง ช้า ว่าเฮอระเฮอ อยู่ ว่ากู ถึง ว่า
 หะบี อย่า ว่ายอ กัย ว่ากะเคื้อ หมก ว่าไคค บึง ว่านะ ยังไม่มา ว่า
 นะยะบือ แล ว่าชะ เลย ว่าเลย ใคร ว่าคา เอา ว่าอ็อก เอาถัยใคร
 ว่าคาหะอ็อกแคว อยู่ที่ไหน ว่าชะเคยกู บ้านนี้เรียกอะไร ว่าภชรก
 ไซแคว ทางนี้ไปไหน ว่าตรงแนชะค็อกแคว ไปไหนมา ว่าเคยหะค็อก
 กินเข้าแล้วฎา ว่าซาแลงองแลซา กินแล้ว ว่าองซา กินเข้าถัยอะไร
 ว่าอิยเฮินเทวออิยี่ สบายฎา ว่าเนียมกัอิค็อกอิเนียม เจ้าเป็นข้าอะไร
 ว่าจากรกชรุก ๆ อันควี่ เป็นไพร่ของใคร ว่าและทะมวย มีบุตรกัคน ว่า
 ชิกอนแบฮาระแคว นับ ๑ ว่ามวย ๒ ว่าปาร์ ๓ ว่าแย ๔ ว่ายวน ๕ ว่าเชิง
 ๖ ว่าเตรว ๗ ว่ายะ ๘ ว่าทาม ๙ ว่าจัน ๑๐ ว่าจิก ๑๑ ว่ากร้า

ข้าเจ็ง

ข้าเจ็งนั้นเป็นข้าจำพวกหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ตามทงใหญ่ เจ็งเขาใน บริเวณแม่น้ำเซกของแขวงเมืองอัตตะปือ เป็นชาติที่ชำนาญในการตัดไม้ผ่าตากทำกระดานแลซดเรือ ทำได้ชนิดน้ำมันยาง ค้าง ค้อยชอง ข้าจำพวกนี้มักทำเรือนอยู่บนยอดไม้ใหญ่ เรียกว่าชะเนาะ คือผูกห้างวางคานกับค่าคยไม้ แล้วตั้งเสายนคาน มุงหลังคาเสฝาไม้ไม้ข้าง ใหญ่ข้าง พาดพะองตามลำคั้นแลค่าคยสำหรับชนลง เมื่อเราไป ตามลำแม่น้ำเซกของพหุ่มบ้านข้าเจ็งบนยอดไม้สูงสวาง เป็นหมใหญ่ เหมือนวังนกน้ำพิศวง ข้าจำพวกนี้มีอยู่พรรณมักเป็นคนผอมสูงโตขมาก การนุ่งห่ม ชายนุ่งเดี่ยว หญิงนุ่งตุ่ง เหมือนกับข้าชาติอื่น แต่ทอผ้าไม่เป็น ใช้ผ้าของข้าอาลักแลข้ากระเสงโตขมาก ตามธรรมชาติของเขาไซ้โยลือกไม้อย่างข้าสลาง ข้าชาตินี้เป็นไพร่เมืองอัตตะปือ ถือวัดพระไซย คือพระไซยเซมฐาธิราชเจ้าลานข้าง แล ถือผู้ต่าง ๆ พระไซยเซมฐาธิราชได้จัดให้เป็นพวกส่งส่วยไม้กระทาน เรียกว่าเจ็งเข้นพวกหนึ่ง ส่งส่วยได้ชันน้ำมัน เรียกเจ็งกระของ (คือไต) พวกหนึ่ง เป็นเลขวัดละมามแลวัดหลวง จำพวกหนึ่ง เรียกว่าเจ็งวัด พวกที่เป็นเลขวัดนั้นไม่รับเงินแลทอง หากินด้วยการทำได้ชันแลสานกระบุงกระบายแลกเปลี่ยนวัดถต่าง ๆ แลอาหารมาเลี้ยงชีวิต ไม่ทำการป่าณาติบาท เป็นข้าสัดยชองข้าพวกอื่น

คำพหูพจน์ภาษาจีนนามตั้ง

ดินว่าอะระะ หินว่าหมอ กรวดว่ากร้ว ทราบว่าโพ้ท ภูเขาว่า
 จันคู ข้างว่าบริ ทิ้งว่างรช ทางว่าตรง ต้นไม้ว่าคำตอง หน้่าว่าตะงาก
 ไร่่น่าว่าม้อริช บ้านว่าสวก เมืองว่าล็กคี่ เรือนว่าสะราม น้่าว่าตาก
 น้่าฝนว่าตากบ้อ น้่าค้ำว่าตากไสย น้่าฝนว่าตากซก น้่ามันว่าขุก
 ห้วยว่าอะเราะะ หนองว่าอะยั้น บ่อ่น้่าว่าตากฮอม แม่น้่าว่าปุยง เมฆว่า
 ยุก ลมว่าปะยัย ฟัวว่าแกร ฟัวร้องว่าแกรประะระระ ฟัวแลยว่าแกร
 ปลั่ง แกคว่าก อากิตยว่ามะตะงัย จันทรว่าไซ คาวว่าปะต้วร์ ไฟว่า
 อด วันนว่าตะงัย คินว่ามึง เกือนว่าไซ บี้ว่ากะมอ คนว่ามะนิ ซ้าง
 ว่าร้ว ม้่าว่าอะะ โคว่ากรก กระบือว่ากระบือ สกัว่าอะรุ แรคว่า
 ะรมย หมี่ว่าละเกา เลี้ยวว่ากะลึ เนื่อว่าเฮา นกว่าเง้ม เต่าว่าอิด้อก
 ปลาว่าซ้อ กาวว่ากะฮัก ไก่ว่าเอียร์ มคว่าอะโมค ปลอกว่ากันล็ก งู
 ว่าระบี่ คนว่ามะนิ คนแก่ว่ามะนิกะระ คนหนุ่มว่ามะนินาว เก็กว่าเมคกอน
 บี้ว่าคิเข้่าะ ย่าว่าคิมิ คาวว่ามิเข้่าะ ขายว่ามิมิ บิดาว่าเข้่าะ มารดา
 ว่ามิ ลุงว่าจุก ข้างว่ามิชะบี่ น้่าว่ามิเฮอะ ฮาวว่าเฮอะ ฟ้่าชยว่าไซเข้่าะ
 ฟ้่าหญิงว่าอิ น้องชายว่ามะกลอ น้องหญิงว่าเฮอะแมชี ฉัวว่ากลอ
 เม็ชว่าคี่ริ เขยว่าอะชาว สใ้ว่ากะมัน ลกว่ากวน หลานว่ามวน
 ฌมว่าศิก ขนว่าศิกม้อร์ เลี้ยวว่ากระเจ็ย ฟันว่ายัง ลันว่าเขยค
 หน้่าว่าสรวด เนื่อว่ามาค ปากว่าอะมาก กระตูกว่ากรัง หัวว่าคยส์
 หูว่าสะยี้ต หน้่าว่ามิต คาวว่ากะโลงมิต คิ้วว่าเกรงมิต แก้มว่าข้วร์
 จมูกว่ามูมิต คางว่าตองฮอย คอว่าหะรง แขนว่าจอก ขาว่าคตอง

มื่อว่าคี่ เท้าว่าชะปางขึง เหวว่าชวย คือกว่าเก็ยง เจ้าว่ามชะเกก
 ันว่าสขั้ว ออกว่ากรีก นมว่าเต้าะ ท้องว่ากลาก หลังว่ากั ันั่งว่า
 สปลกกรัก เจ้าเปลือคอกว่าเื้อ เจ้าสารว่าแพ ันว่ากัันระ เสือว่าฮัย
 เกลือว่าเบาะ เหล็กว่าตะมือ เงินว่าเงิน ทองคำว่าเย็ยง ทองแดงว่า
 กะมัย ทองเหลืองว่ามัยโปก ตะกั่วว่าต๊าก ไหมว่าคัลลี มีคั่วบัยเราะ
 ขวานว่าตะมุยกะนอ จอบว่าเสียม คายว่าคาว ันว่าชะนาค ัน่าไม้ว่า
 ชะวา หอกว่าหก ัน้องว่ากอง กลองว่าชะกัอิ้ว ันว่าฮั้วร์ ซอว่าร้ว
 แคนว่าคั้วร์ ข้ำว่าเงิน เจ้าว่ายะนิ เขาว่าเขา เราว่าฮั้มคก มันว่าฮั้มค
 ย่าวว่าแสง นายว่ายะ ผู้ใหญ่ว่ากระ ผู้ใหญ่บ้านว่ากระสูง เพื่อนว่าเกลช
 ันว่าเบาะชะเนน ันั่งว่าเบาะโนติ ันั่งว่าเต๊ะชะเต้าะ นอกว่าควยขึง
 ันว่ากะนง เหนือว่าควย ันั่งว่าคั้ว ันั่งออกว่าตะงัยฮัยฮัค ันั่งคก
 ว่าคัคขึงขลุค คอนว่าเตร็น ลุ่มว่าตาค มากกว่าโอน มากฤไม่มาก
 ว่าโอนบ็โอน ๆ ันั่งว่าแก๊ะ เย็นว่ามทึ ร้อนว่าโคะ อ่อนว่าคน แขง
 ว่าเคะ เข็ยกว่าสาก แห้งว่าซัง สูงว่ายะรุง ต่ำว่าตาค ใหญ่ว่าคิ
 ไกลว่าทัย ไกลว่าจรงาย กลมว่าขวม แขนว่าปธา ยาวว่าโก
 สั้นว่าละ ชาวว่าขอก เหลืองว่าจา แดงว่ากะเบะ เข็ยว่าเง็ยว คำว่า
 กะฮอม คั่วว่าเน็ยม ซั้วว่ากะยะ เบริยว่าหยุ เค็มว่าฮ้า หวานว่าคาม
 จิตว่าบวาง ขมว่าคัง ฝาดว่าฮิต ฝืดว่าชะระ หอมว่าสะโอม เหม็น
 ว่าโต เจ็ยว่ายิ คันว่าเก็ยค เมว่าบยุ คั้วว่าสนุก ทุกขั้วว่ายาก ัก
 ว่าคะโมง ซังว่าซัง โกรธว่าขันคาย เกลี่ยคั่วมัน กลั้วว่ากะมำ
 กลั้วว่ามนิทะมำ เข้าว่าเค็ม็งก สายว่าควา เท็ยงว่าร้วระตะงัย ข่ายว่าฮับ

เห็น ว่าถึงกลืน เติบองหาย ว่าแคะกระ เติบอมัก ว่าแคะโรค นั่ง ว่าตระกูล
 นอน ว่ากยชัน เติบ ว่าตระกูล ยิน ว่ายะของ วัง ว่าจิสระคือ เห็น ว่าจะโคะ
 หลับ ว่าลัย ค้น ว่าไร หาย ว่าตราบก คอน ว่ายน แยก ว่าบะ ไป ว่า
 คก มา ว่าอิ หยค ว่าตอง กิน เข้า ว่าของขัว กิน น้ำ ว่ายิตตาก สยขา
 ว่ายิตชิต ฮายน้ำ ว่าอิโฮมตาก ฮม ว่าย้า กลืน ว่ากระโหมค พันไร
 ว่ายอมนัน โถนา ว่าเป็นนา ทอฝัว ว่าตะไต ร้องเพลง ว่ายวน ๆ ร้องให้
 ว่ายัม หัวเราะ ว่าจะฮาว ขุดกิน ว่าจาหะแบระ ปลุกไม้ ว่าคำคำตอง
 ยิงพัน ว่าชะกิน ทาว ว่าชาติ เรอ ว่าเวก ฮาเจียน ว่าคี่ โอ ว่ากระฮก
 ขาม ว่าระ เคี้ยว ว่ายว้อ คาย ว่าละ พุก ว่าเพาะ คิด ว่ากั้น คังไร
 ว่าเกละเกลิน ตกใจ ว่ากลีเกลิน ฮยอกได้ ว่าเงินเคา ขอ ว่าล่า ให้
 ว่าฮ้า ส่ง ว่ายน รัย ว่าจก เรียก ว่าเกลา ตาม ว่าตะงา คอย ว่า
 หะเคา มี ว่ายิต ไม่มี ว่ายิต ใต้ ว่าเคา ไม่ ใต้ ว่ายิตเคา เขา ว่าจก
 ไม่เอา ว่ายิต รู้ ว่าเลาะ เห็น ว่าจักไต ใต้ ยิน ว่าจักคำ ก็ฎา ว่า
 เยาะฮู มีฎา ว่ายิตฮู ทำไม ว่าตะยกเมะ เมื่อไร ว่าไมโซ ทำอะไร
 ว่ายอมนาย เร้ว ว่าชค ซ้ำ ว่าเปรน อยู่ ว่ายลี้ ถึง ว่ายี่ ฮยา ว่ายอ
 หมก ว่าโตย เจ้าชื่อไร ว่ากระคังเตชะโฮ อยู่บ้านไหน ว่าชกกายกู่ไส
 จะไปไหน ว่าชงวยหะคกเว ไปไหนมา ว่าชกกายชะคัง พัน้องอยู่สยหาย
 ฎา ว่าเนียมโฮชิเยร์นงาว สยหายไม่เจ็ยใช้ ว่าเนียมกฤษชิเยร์น กินเข้า
 แล้วฎา ว่าประงายเฮาะของจาแล้วโฮ กินแล้ว ว่าชะของแล้ว กินเข้า
 กัยอะไร ว่าชกกายชะของ กินเข้าเป่ล่า ๆ ว่าของฮิมิ เจ้าเป็นข้าอะไร
 ว่าไซงายเป็นเจน มีลูกก็คน ว่าสิวชะยิโกนเจ้า อยู่ต่อกินคัหนา ว่ายอชะ

วิเศษตกชะคักกุกเนียบมเนอ ทางนี้ไปไหน ว่าจุงมะแนะขอแฮอินตัก เมื่อไร
จะถึง ว่าตะมูนซำบี บึงใกล้ๆไกล ว่าจะงายโซทัยโฮ ๑ ว่ามูบ ๒ ว่า
ยาร ๓ ว่าแป ๔ ว่าปวน ๕ ว่าเซ็ง ๖ ว่าคเวา ๗ ว่าปะ ๘ ว่าทาม
๙ ว่าจิม ๑๐ ว่ามะจิก ๑๐๐ ว่ากะลำ ๑๐๐๐ ว่าพัน

ภาษาข่าสอกแลข่าสปวน

ข่าสอกกับข่าสปวนนี้เป็นชาติข่าน้ำ อยู่ตามริมลำน้ำเซกของตอน
ปลายฝ่ายเหนือเมืองอัตตะปือไปต่อแดนเมืองสาละวัน บ้านเรือนที่อยู่แล
นุ่งห่มแต่งกายก็คล้ายกับข่าสอข่าโอย แต่ภาษาผิดเพี้ยนกัน พวก
ไม่มีใครรู้ความกัน ทั้งลทธิที่ถือถือเทวดาท่างกัน ข่าสอกถือผีสามอย่าง
คือผีเรือนเรียกพระเรือน ๑ ผีลมแลน้ำเรียกพระลมแล้ง ๑ กับผีเข
นางนอนเรียกว่าพระแสง ๆ เป็นผีใหญ่ ต้องเส้นไหว้ด้วยโคกระบือ
แลสกรบละครึ่งเสมอทุกปี แต่พระเรือนนั้นเป็นผู้ให้ความสุข ค่ำ ๓ บ
ึงเส้นไหว้ครึ่งหนึ่ง เส้นด้วยกระบือ ๑ สกร ๑ ไก่ ๑๐ เหล้า ๑๐ ไท
พระลมแล้งนั้นเส้นในเคียนหกบละครึ่ง แต่เส้นด้วยเข่าสารอย่างเดียว
เมื่อเส้นไหว้นั้นผู้ชายต้องเอาไม้ถ่อเรือยาว ๗ ศอกค้ำไว้หว่างแขนแล้วเข
าโคนเขากระบือ เข่าน้ำเต้า ผู้หญิงยืนเรียงกันเป็นแถวๆ หันหน้า
ตามกัน ฟ้อนรำพร้อมๆ กัน ถ้าคนที่ช่วยใช้ไม้สบาย ก็เอาแต่ก้ำก้ำ
ผูกข้อมือไว้ ถือว่าเป็นของขำขั้โรคได้ อนึ่งถือห้ามมิให้เอาของถล้วย
หื้อของชั้นเรือน มิให้เอาเชือกผูกคอหม้อ มิให้เอาเต้า จะกวด ฟัก แพง
ถ้วยผักยาว ผักแพว (คือเงินทนหอม) เข่าบ้านฤๅษณ์เรือน ห้ามมิให้
พาดไม้ฤๅษณ์ของที่ชานเรือน ผู้ใดขึ้นทำผิดบ้านต้องแปลงบ้านด้วย

กระบือ ๕ ตัว ไก่เล็ก ๓ ไก่ใหญ่ ๕ สุราหู ๑๐ ไท ผ่านุ่งห่ม ๒ สำหรับ
 สายแรก ๓ คู่ หม้อ ๓ ใบ ชาม ๓ ใบ สากตำข้าว ๑ กระบุง ๑ ใบ
 มีด ๑ เล่ม การทำกินของข้าพวงนี้ทำไร่ข้างทำนาข้าง ขันหม้อแล
 ไซ่ง อ่าง ไท ต่าง ๆ สานเสื่อชนิดหนึ่งเรียกว่าสากกระตี่ สานกระบุง
 ตะกร้าต่าง ๆ ร่อนทองคำทรายในแม่น้ำ ส่งส่วย หม้อ ไท ไซ่ง อ่าง
 ต่อเมืองอัครวิเศษ เมื่อเวลาข้าพเจ้าได้ไปในค่ายลบ้านข้าเหล่านี้เขาได้
 วิจารณ์เหมือนพิสดาร คือมีผู้หญิงชนแฉวขี้ขี้ ผู้ชายเขาน้ำเต้า
 แลเขากระบือ แลเขานาสราทก ๆ ไทที่ตั้งพื่อนนั้นรวมกันมาขึ้นหนึ่ง เขา
 มาชพบากทมิฬที่เท่าแลทองแลจริงเอากลับไปเจอลงในไทเดิม แลวิก
 ไทร้องเสียงกุกกัก แต่ข้าสยวนนั้นการนุ่งห่มแลเรือนบ้านที่อยู่ การทำกิน
 ก็เป็นอย่างเดียวกับข้าสอก ผิดกันแต่ภาษาเพี้ยน ๆ กันโดยลทธิที่ถอล
 ต่างกันออกไป คือ ข้าสยวน ถือพระแสง กับพระศอกแลฉยะยลา การ
 เส้นพระแสงใช้ ๕๐ ไท โค ๓ กระบือ ๓ สกร ๓ ไก่ ๗ เป็นอัครวิ
 ค่ายลหนึ่งเส้นขลครั่ง แต่พระศอกเส้น ๓ ข้ต่อครึ่งในกำหนดวันเพ็ญ
 เดือนห้า กำหนด ๖ วัน ๖ คืนจึงเสร็จ แต่ฉยะยลานั้นเส้นด้วยเจ้า
 กับไก่ เหล้า ๔ ไท ไก่ ๔ ตัวเป็นอัครวิ ข้าสองชาตินี้มีด้วยคำ
 ใช้ภาษาพูดเพี้ยน ๆ กันข้างตั้งจะกล่าวต่อไป

คำพูดภาษาข้าสอก

ดิน ว่ายะแตะ แ่นดิน ว่ายะแตะ หิน ว่าตะมอ กรวด ว่าเปริยว
 ทราย ว่ายะหาค ภูเขา ว่าทะเลาะ ข้า ว่ายระกิม ตง ว่าคิง ทัง ว่าเคว็น
 ทาง ว่าครุง ต้นไม้ ว่าเคิมลอง คอกไม้ ว่ายลอง ผลไม้ ว่าคาวัง

ค้นหญา ว่าขัต นาวาเมอร ไร ว่าระเมย ข้าน ว่าสรุก เรือน ว่าชะวม
 เรือ ว่าตุก น้ำ ว่าตาก น้ำฝน ว่าตากมือ น้ำค้าง ว่าตากเมิด น้ำฝง
 ว่าตากชุต น้ำมัน ว่าปรุก ห้วย ว่ารวย หนอง ว่ากระบ้ง ข่อน้ำ ว่า
 คากเขิม แม่น้ำ ว่าเมะตาก ลม ว่ายระยุ เมฆ ว่ายุย ฟ้า ว่ากริม
 ฟ้าร้อง ว่ากริมฤ ฟ้าแลบ ว่าแกรแคะ แดก ว่าไ้ระ ฮาติคัย ว่าตะงัย
 ันตร์ ว่าเกิต ทาว ว่าปะคั้วร์ ไฟ ว่าอน วัน ว่าเมอ คิน ว่าม้ง เกือน
 ว่าเกิต เกือนนี้ ว่าเกิตแน เกือนน้า ว่าเกิตนาว เกือนก่อน ว่าเกิตนัว
 ย ว่ากะมอ คน ว่ามะนุย คนแก่ ว่ามะนุยกระ คนหนุ่ม ว่ามะนุยเนา
 ช้าง ว่าชารวย ม้า ว่าแชะ โค ว่าจะกริม กระบือ ว่าตะบือ สุก
 ว่าจน แรด ว่าระมัย หมี ว่าจะเกา เสือ ว่ายลี้ กวาง ว่าคุย ฟาน
 ว่าไกรย นก ว่าเงิน เต่า ว่าเต็ก ปลา ว่าคักือ ทา ว่าก้อัก ไก่
 ว่าเอียน มก ว่าโสมก ปลวก ว่าอันตรก งู ว่ายิ เต็ก ว่าตะกรอน ู
 ว่ายอ ย่า ว่าเย ตา ว่ายอ ยาย ว่าเย พ่อ ว่ายอ ย แม่ ว่ามะ ลุง
 ว่ามิ ย้า ว่ากะมิ อ้าว ว่าไ้ค น้อง ว่าเอ๊ะ ลูกชาย ว่ากวนกลอ
 ลูกหญิง ว่ากวนศรี ด้วว่ายอ เมียว่าตรี เขยว่าปะชาว สใ้กั ว่ากะมัน
 หลาน ว่ากะมวน ผม ว่าชอก ชน ว่าชอกมัว เลี้ย ว่ากระเนี้ย ัน
 ว่ายง หนึ่ง ว่าชวด ัน ว่าจัก ฆ่า ว่ามาง กระตัก ว่าก้อือ คีค๊ะ
 ว่าคุย หู ว่าตะบือค หน้า ว่าทะงี ตา ว่ามัต แก้ม ว่าโมง จมูก ว่ามู
 คาง ว่าตะเฮย คอ ว่าอารอง แขน ว่าลวด ขา ว่ายลู่ น้อง ว่าทะเกา
 เท้า ว่ายง มือ ว่าคิ เหว ว่าพังครวย คอก ว่าตะเบา เข่า ว่าตาเกา

นั้ว ว่าตะขีวค ออก ว่าตริก นม ว่าเคาะ ท้อง ว่าตอก หลัง ว่ากุก ที่นัง
 ว่าแตร์ก เข้าเปล็อก ว่าแจ เข้าสาร ว่าแพ เข้าสัด ว่ายัวเงิน ผัวห่ม
 ว่าประเต็ง ฝ้านง ว่าระนาย เลือ ว่าฮาว เกลือ ว่าเมาะ เหล็ก ว่า
 กั้นชุม เงิน ว่าเงิน ทอง ว่าเขี่ยม ทองแดง ว่ากของคิม ตะกั่ว ว่าตวาก
 ค้าย ว่ายราย ไหม ว่าไม มีค ว่ายัต ขวาน ว่าตะมีอ รอย ว่าเขี่ยม
 กาย ว่าคาว ยัน ว่าสนาค นำไม้ ว่าสะโระ หอก ว่าหอก ฆ้องลว่า
 ทำย ฆ้องหึง ว่ากของ กลอง ว่าสกอร์ ยี่ ว่าเกาะ ซอ ว่าซลล แคน
 ว่าแคน ทาษ ว่าตระตอ ฉัน ว่าโฮ ท่าน ว่าไซ เพื่อน ว่าอะม ซ้าย
 ว่าชะเอียว ขวา ว่าชะมา นั้น ว่าเตาะแธ นั ว่าเตาะแน โนน ว่าติเ
 นอก ว่าโสะยวี ใน ว่าโสะเนย เหนือ ว่าติเบง ใค้ ว่าโสะเอ็ก ควันตก
 ว่าตระยัลล ควันออก ว่าตระยัลล ยน ว่ากะติ ล่าง ว่ากะโสะ มาก
 ว่าเอน น้อย ว่าเกย ใหญ่ ว่าติ เล็ก ว่าแก เย็น ว่ายะงำ ร้อน ว่าไค้
 ซ้อน ว่าคัน แขง ว่าย้ง เขี่ย ว่าตะตอก แห้ง ว่าชะวัง สูง ว่ายะรุ่ง
 คำ ว่าตาย กว่าง ว่าค้อ แคน ว่าฮ้อย ไกล ว่าเคียบ ไกล ว่าจะงาย
 กิ่ง ว่าเซ้ง หย่อน ว่าคัน กลม ว่าย้อม แขน ว่ายลาค ยาว ว่าโก
 สั้น ว่าและ ชาว ว่ายอก เหลือง ว่ากิม เขียว ว่าฮาย กำ ว่าฮายง
 ติ ว่าจ๊ะ ไม้ติ ว่าไค้จ๊ะ เขียว ว่ายาย หวาน ว่างาม จิต ว่าสาย
 เค็ม ว่าฮัม ขม ว่าคัง ผาต ว่ายะหาย เติต ว่าฮาร์ หอม ว่าชะออม
 เหม็น ว่าโคร์ เหย ว่ายิ แสย ว่าเยะ คัน ว่ายวด เมฆ ว่ายู สบาย
 ว่าสนุก ทุก ว่าโคย รัค ว่าเมิต ซึง ว่าตะอะ โกรธ ว่าฮากุก เกลี้ยก
 ว่าเขิม ถล้า ว่ามัว ถลัว ว่ากะนุ เข้า ว่าชะเวาะ สาย ว่ายรุ่งตะย

เที่ยง ว่ากระจับเที่ยง บ่าย ว่าสะแวง เข่น ว่าขะงำ แล้ง ว่าขี้ คำว่ามั่ง
 เกื่อนหงาย ว่ากระเกิต เกื่อน ว่ามิดเกิดโรค คค ว่าคค ทรง ว่าต้ง
 นัง ว่าถู นอน ว่างัน ยืน ว่าเยิง เคน ว่าค้อก แล่น ว่าตระยาว เค้น
 ว่ากระเกาะ หลับ ว่างัน คั้น ว่าไร หาย ว่ากรวาก คอน ว่าขุน แยก
 ว่าขะ ถ่อ ว่าถอ พาย ว่าอ้อม ไข ว่าค้อก มา ว่าขี้ หยุค ว่าคุน กิน
 ว่าจอง อม ว่ากระบุง ถลัน ว่าเส้น คาย ว่าสะ กินหมาก ว่าจาทหมาก
 สุษยา ว่าชคยาศัก อานน้ำ ว่าโฮมตาก เลี้ยว ว่าชะฮาก ทำ ว่าเขิม
 ไถนา ว่ายัวร์ ทอผ้า ว่าคายน์ คำขาย ว่าเต็กเวียก รม ว่ายิว ร้องลำ
 ว่าเริง ร้องให้ ว่าขี้ม หัวเราะ ว่าสะฮาว คุ ว่าน้ำ กวด ว่ากรูก ขู
 ว่ามค ขย ว่ากระตะ ค่อย ว่าเจิงเกาะ คี ว่าวัก ฟัน ว่าเกาะ แทง
 ว่าเจ็ด ถีบ ว่าจรี ยิงปืน ว่าเขน แ่ง ว่าอิจ้อ จั้วว่ารัย ขึ้น ว่าคัก
 ลง ว่าตี ชกดิน ว่าขายะแทะ ตักน้ำ ว่าเกาะตาก คำเข้า ว่ายะแง ปลูกไม้
 ว่าขี้ก ไร่ ว่านย กัม ว่าโกม เงย ว่าเงย เอน ว่ายิด เลี้ยว ว่าชะฮิว
 กลี้ย ว่าวัง หมอน ว่าโมร์ หลับตา ว่าปลิมมิด ลืมตา ว่าปลิมมิด หาว
 ว่าฮาย เวอ ว่าเคื่อะ ใส ว่ากระฮ้อก จาม ว่าเจะ เคี้ยว ว่ายวี หยิก
 ว่ายาเล็ด ช่วน ว่าครีท ถอน ว่าคัง พุก ว่ามาง คีท ว่าคัก ใจ
 ว่ายะเซิม ตกใจ ว่าขี้ตยะเซิม อยากรู้ ว่าฮาโงิน ซอว่าซอ ให้ว่าฮ่า
 ส่ง ว่าขุน รัย ว่าจ้อก เรียด ว่ากระเลา ขาน ว่าเคื่อ ตาม ว่าตะงา มี
 ว่ายิด ไม่มี ว่าตะยิด ใ้ ว่าเคา ไม้ใ้ ว่าตะเคา รั้ว ว่าจ้อ เห็น ว่าไคย
 ไ้ยีน ว่าฮากัง คีว่าเนียม จริง ว่าแมน มีฎา ว่ายิดเค เขาฎา ว่าจองเค
 ผู้ใด ว่าชะยา ทำอะไร ว่าเขิมงาย เมอใด ว่าเมือเมือ วันนั ว่าอินตะรัย

พุงนี้ ว่างัย มวันนี้ ว่าบรา วานนี้ ว่าไซคองัย อยู่ที่ไหน ว่าเคอะไซกู
 เท่าไร ว่าไคเมิน อะไร ว่าเมียนงาย ทำงาน ว่าเขิมเวียก ออย่า ว่ายของ
 ออย่าทำ ว่ายของเขิม ทำเร็ว ว่าเขิมไว ซ้ำ ๆ ว่าค้อย ๆ ถึง ว่าเขอะ
 อยู่ด้วยกัน ว่ากอะเรง หมคแล้ว ว่าไคยแล้ว ยังเหลือ ว่านลือ ยัง
 ไม่มา ว่านอินนี้ บ้านนี้เรียกบ้านอะไร ว่าแนชรุกงาย ทางนี้ไปไหน
 ว่าตรงแนอะเตาเตาค็อก ไปไหนมา ว่าตะเตาชาค่อน กินเข้าแล้วฤ
 ว่าชาของแล้วเค กินแล้ว ว่าของแล้ว อยู่สบายฤ ว่าเปาะกุกูเก
 อยู่กับใคร ว่าสะกุกกับงาย มีลูกกักคน ว่าสยโกนซี มี ๒ คน ว่ายโกนขา
 นัย ๑ มวย ๒ ยาร์ ๓ แย ๔ ยวน ๕ เิง ๖ ไคระ ๗ ษะ ๘ ทาม
 ๘ จิน ๙ จิก ๑๐ มุยปร่า ๑๑ มะจิกปร่า

คำพูดภาษาข่าสะปวน

กิน ว่าอะแคะ แ่นกิน ว่าตะมอเกาะตาส หิน ว่าตะมอ กรวดทราย
 ว่าอะชาต ภูเขา ว่ากอง ย่า ว่ายวี คง ว่าอะคิม หุง ว่าเทวิน ทาง ว่า
 ครวง ไร่ ว่าอะเมีย นา ว่าเมือร์ หญ้า ว่ายัก คา ว่าตะงาก คันไม้
 ว่าเคิมลอง ผลไม้ ว่าไปล่อง คอกไม้ ว่าเขอลอง บ้าน ว่าซุก เรือน
 ว่าเขิม เรือ ว่าคักก น้ำ ว่าตาก น้ำฝน ว่าตากเมอ น้ำค้าง ว่าตากเมิต
 น้ำฝน ว่าตากซุก ขี้ผึ้ง ว่าจิง น้ำมัน ว่ายัก แม่น้ำ ว่าตากมะใน ห้วย
 ว่าทำเราะ หนอง ว่าสยง บ่อน้ำ ว่าตากเขิม ลม ว่ากัยย เมฆ ว่าสอก
 ยวก ฟา ว่ากริม ฟาผ่า ว่าแกรแคะ ฟารัง ว่ากริมแกร ฟาแลย ว่า
 อะแลเลียบแคคไคระ อาทิตย์ ว่าตะงัย จันทร์ ว่าอะเก็ค ดาว ว่าปะตวั
 ไฟ ว่าอรุณ วัน ว่างัย คิน ว่ามิง เดือน ว่าคัย ยี่ ว่าอะมอ คน ว่า

บะนุข ช้าง ว่ารวบ ม้า ว่าแสะ โค ว่าชคิม ควาย ว่ากระบือ กวาง
 ว่ายบ ฟาน ว่าโกรบ หมู ว่าเบิก แรค ว่าเรค หมี่ ว่ายะเกา เสือ ว่า
 เกลือ เนื้อ ว่าตะมิง นก ว่าเจม เต่า ว่าเต็ก ปลา ว่าครือ กา ว่า
 กชาก ไก่ ว่าเอียร์ จรเซ ว่าย้าตาก งู ว่ายี่ มด ว่าชะโมค ปลวก
 ว่ากนตุ๊ก คนแก่ ว่ามเนยกระ คนหนุ่ม ว่ามเนยเนา เต็ก ว่าตะกวน
 บัว ว่ายอ ย่า ว่าเย พ่อ ว่าเยื่อ แม่ ว่ามะ ลุง ว่าเฮาะ อ้าว ว่าอ
 พิหญิง ว่าเอ พชาย ว่าเฮาะ น้อง ว่าอ้อ ลูก ว่ากวน หลาน ว่าเท
 ผัว ว่าต้อ เมีย ว่าเตวีย เขย ว่าปะเซา สใภ้ ว่ากระมัน พ่อตา ว่าสะกีย
 แม่ยาย ว่าสะกึ ผม ว่าชอก ขน ว่าชอกมัว เล็บ ว่ากระเนียบ ฟัน
 ว่ายัง ลัน ว่าเขยค หนิง ว่าชวก เนื้อ ว่าจัก กระตัก ว่ากระเคื่อง
 ปาก ว่าม่วง คา ว่ามัต หัว ว่าตุย หู ว่าตะระยัต หน้ำ ว่าตะระงู คิว
 ว่าสกีว แก้ม ว่าละขอก จมูก ว่ามู คาง ว่าตะเฮย คอ ว่าพะรอก
 แขน ว่าลวก ขา ว่ายล น้อง ว่ายัว เต้า ว่ายิง มือ ว่าคิ เหว ว่าตวย
 คอก ว่าระเขย เข่า ว่าตะเกา นิ้ว ว่าตะยวค อก ว่ากรัก นม ว่าเต้า
 ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่าก ที่นั่ง ว่าเตร็ค เข่าเปลือก ว่าแระ เข่าสาร
 ว่าแพ เข่าสีก ว่ายัว แกง ว่าสอว หม้อ ว่าแระ ฝ่า ว่าสนอย เสือ
 ว่าฮาว เกลือ ว่าเขาะ เหล็ก ว่ามาน เงิน ว่าเงิน ทองคำ ว่าเยียง
 ทองแดง ว่าทองแดง ทองเหลือง ว่าไกล ตะกั่ว ว่าตราก ค้าย ว่า
 ปลาย ไหม ว่าไหม มีด ว่าเขยค พร้า ว่ายรา ขวาน ว่าตะเมือ คาย
 ว่าดาว เสียม ว่าเวียม ยัน ว่าฉนาค นำไม้ ว่าทองยัด หอก ว่าหอก
 ฆ้อง ว่ากอง กลอง ว่าสกอว ฆ้องลาฎุม้าพ้อ ว่าพาย ฆ้องเส้นยร

ว่าไปรม ไห ว่าตวง ชัก ว่าไอ เจ้า ว่าไซ บ่าว ว่ากะทิว นาย ว่ายะ
 เพื่อน ว่าเลี้ยว ขวา ว่าชะมา ซ้าย ว่าชะเอี้ยว นัน ว่าไซ นี้ ว่าแน
 เหนือ ว่านึ่ง ใ้ ว่าเก็ก ตวันออก ว่าตงยัยเย็บ ตวันตก ว่าตงยัยลุก
 บน ว่ายะรอง ล่าง ว่าเคียบ มาก ว่าไคอื่น น้อย ว่าเกย เป็น ว่ายะ
 จำ หนาว ว่าชะแคะ ร้อน ว่าไ้ชะ อ่อน ว่าเค้น แฉง ว่าคง เบี่ยง
 ว่ายะตาก แห้ง ว่าซัง สูง ว่ายะรอง ต่ำ ว่าเคียบ ใหญ่ ว่ากระคิ เล็ก
 ว่าเก๊ะ ไกล ว่าเคียบ ไกล ว่าชะงาย ยาว ว่าไ้ชะ สั้น ว่าและ ชาว
 ว่ายวก เหลือง ว่ามะเลือง แดง ว่าคิม คำ ว่ากะฮ้า ก็ ว่าเนี่ยม
 ชั่ว ว่าร้าย เป็รยว ว่ายัว หวาน ว่างาม จืด ว่ายลาง เค็ม ว่าเก้
 ขม ว่าคัง ฝืด ว่าจืด ฝืดว่าฮันร์ หอม ว่าชะหอม เหม็น ว่าโคร
 เย็บ ว่ายี่ ไซ้ ว่าไ้ชะชะแค เน่า ว่าไ้ชะ ปวด ว่าตมะง คัน ว่าตมะยัวค
 เกา ว่าเกว็อค เม่า ว่ายู่ สุก ว่าชะเอิก วัค ว่าเมิด โกรธ ว่ากระแช
 กลัว ว่ากะม่า เข้า ว่าชอก สาย ว่ายี่ เทียง ว่าเยะ บ่าย ว่าชะงาย
 เคียง เป็น ว่ายี่ เเคือนหงาย ว่าตวะเกิด เเคือนมีค ว่าวะงิม ทรง ว่า
 จินคัง นั้ ว่ากัว นอน ว่าก๊ย ยืน ว่าเยิง เเคิน ว่าค้อก ว่าง ว่าชะเยาะ
 เเค้น ว่ายต หลับ ว่างัน คัน ว่าไร หาย ว่าตรวาค คอน ว่ายะ พาย
 ว่าอุม พายเรือ ว่าอุมค้วก ไข่ ว่าค้อก มา ว่าวั้ง หยุด ว่าหะตุ กิน
 ว่าจอง

คำสປวน

เคี้ยว ว่าจา เคี้ยวหมาก ว่าจามาก กลืน ว่าลัน เลี้ยว ว่าชะฮาก
 สุกขา ว่าชะฮัก อายน้ำ ว่าโฮมคาก อม ว่าฮ้อก ทำงาน ว่าเยิมเวือก

ทอผ้า ว่าตานกระดาง ค้าขาย ว่าเต็ก รบพุ่ง ว่าจี้ ขี้บร้อ้ง ว่าแรง
 ร้องให้ ว่าเชื่อม หัวเราะ ว่าระฮาว กอด ว่ากระเบาะ ถัก ว่ากั๊ย ท่อขี้
 ว่าวัก ฟัน ว่าเกาะ แหว่ง ว่าเจ็ด บึง ว่าเตน แย่ง ว่าเติม รั้ว ว่ารั้ว
 ถือ ว่าเตน ขัน ว่าขัก ลง ว่าชะเคียบ ขุดดิน ว่าจ๊ะยะแคะ ตักน้ำ
 ว่ายึกตาก คำเข้า ว่ายะแหว ปลูกไม้ ว่าตะวัง ไหว้ ว่านย กัม ว่าโกม
 เอน ว่าเจียง เลี้ยว ว่ายิด กลั๊ย ว่าวัง หมอน ว่าเจียน หลับคา ว่าลิมมัต
 ลิมคา ว่าปละมัต บึงพัน ว่าเคียนขึง หาว ว่าชาย เรอ ว่าเรือม
 ชาเจียน ว่าเคื่อะ ใส ว่ากระซอก สือก ว่ายอกเฮย จาม ว่าจ๊ะะ หยิก
 ว่ากระปลวก ช้อน ว่าคอร์ ถอน ว่ากระเทิน พุก ว่าเว้า ว่ามาง คีต ว่าเกิม
 ตกใจ ว่าคักยะเฮิม คีใจ ว่าเนี่ยมเฮิม อดยากได้ ว่างวนยิต ขอ ว่าขอ
 ให้ ว่าเชื่อม ส่ง ว่ายวน รั้ว ว่าจ้อก เรือก ว่ากระเสา ถาม ว่าตะงา
 มี ว่ายิด ไม่มี ว่าตะยิด ได้ ว่าเคา รู้ ว่าตุก เห็น ว่าโต ได้ยิน ว่าคัง
 จริง ว่าแมน เท็จ ว่ามัว ฤา ว่าลา ทำไม ว่าเมิมงาย อยู่ที่ไหน
 ว่าโกซุงกาย เร้ว ว่าไว ซ้ำ ว่าย่อง อยู่ ว่ากู ถึง ว่ายี้ ขย่ำ ว่ายอง
 ขย่ำทำ ว่ายองเมิม หมก ว่าไตต ยังมี ว่านขี้ต คนใด ว่าผู้ตะงาย
 ไปไหนมา ว่าช้อกโกซุงแอ อยู่กับใคร ว่าโตโกตตะงาย อยู่สบายฤา
 ว่าถูเนี่ยมลา สบายอยู่ ว่าถูเนี่ยมมิ กินเข้าแล้วฤายัง ว่าของขี้แหวณะ
 เอินของลา กินแล้ว ว่าของลา ยังไม่ได้กิน ว่านะเอินของ ทางนี้ไปไหน
 ว่าตรงแนชะค้อกกายแอ นับ ๑ มุข ๒ บาน ๓ แแป ๔ ปวน ๕ เจิง
 ๖ เทวา ๗ ปะ ๘ ทาม ๙ จิน ๑๐ จิต ๑๐๐ มกล้ำ ๑๐๐๐ จิตกล้ำ

ภาษาชำระเว

ข้าชาติระแวนั้น เป็นข้าชั้นกลางตั้งอยู่ตามภูเขาสันกลางระหว่าง
 น้ำเซซานฝั่งเหนือ กับน้ำเซกของฝั่งใต้ อยู่ตามปลายน้ำที่เป็นแคว
 แยกจากลำน้ำเซกของ คือแม่มีอนางงเซสยักเสนียคตลอดไปถึงภู
 ย่าป ภูเขาก่เกิดหินอ่อน อย่างที่ฝรั่งเรียกว่าโซบะโตน ญาติไทย
 เรียกว่าหินอ่อนเขมรนั้น ออกไปต่อแดนกับข้าสลาง ซึ่งเป็นข้าแนว
 เขายันทักษันนอกต่อแดนญวน ข้าชาติระแวนรूपพรรคก่อนข้างเล็ก
 โดยมาก แต่หน้าใจก็ขละคร้าย ผู้ชายมักคตหน้าพ่นเบองขน แล
 สักนำหมกเป็นคันทาเวียงกนที่หน้าผาก เกล้ามวยผมเบองหลัง
 มักใช้แผ่นลานทองเหลืองรวักเป็นกระบังหน้า แลข้อมือคเหน็บกำมทอง
 เหลืองหล่อเป็นรูปเขากวาง ผักใหญ่แลงอน แต่ตัวมีคเล็กนคเคียว
 นุ่งห่มใช้ผ้ามาจากข้ากระเสง แต่พนของชำระแวนนั้นใช้เข้ลอกน่องทูป
 แลกรองให้อ่อนตัวใช้แทนผ้า ย่านเรือนที่อยู่ มักปลอกเรือนสงพอน
 ปลายทอก เคียวขนค้ำหลังคาแขน มงใยไม้อย่างหนึ่งเรียกว่าใบเสย
 เครื่องหุงต้มใช้หลามค้วยขอกไม้ไผ่ แลรองกินค้วยใยไม้ หากิน
 ค้วยการทำไร่คักทวยคตผง ข้าพวกนเป็นแต่ข้าไพร่ ขนเมืองคตยอ
 ย้าง เมืองแสนปางย้าง เมืองจำป่าคักคย้าง ข้าชาติระแวนทลง
 มาอยู่ใกล้แม่น้ำโขงมักเรียกว่าข้ากระแหวก แต่เป็นชำระแวนชาติเคียว
 กันนเอง ภาษาคำพคของชำระแวน ก็มีแจ้งอยู่คตไปนึ

ภาษาชำระเว

กิน ว่าแบระ หิน ว่าตะมอ กรวด ว่าพาคเขริยว ทวย ว่าพาค
 ภูเขา ว่าจันตู ย้า ว่ายวี คง ว่ากรัง ทุง ว่าเทวีน ทาง ว่าคครูง ไร ว่ามีอ

หน้่า ว่ายั๓๓ ไม้ ว่าล๓อง ผลไม้ ว่า๓ะวงั๓ ค๓อกไม้ ว่าย๓ด๓อง บ้าน
 ว่า๓ร๓ก เร๓อน ว่า๓น๓ม น้๓ว่า๓ก๓ก น้๓๓น ว่า๓ก๓กม๓ด น้๓ค้๓ง ว่า๓ก๓กม๓ค
 น้๓๓ง ว่า๓ก๓ก๓๓ค ๓๓ง ว่า๓ย๓ริง น้๓๓ด๓ย ว่า๓ก๓ก๓ระ๓ท๓ว น้๓๓น ว่า๓ย๓ก
 ๓๓น้๓ ว่า๓ก๓๓เล ๓๓ย ว่า๓เส๓น๓ะ ๓น๓ง ว่า๓ล๓ง ๓๓ด ว่า๓กร๓อม๓ก๓ก ๓๓ม
 ว่า๓กระ๓ย๓ด ๓๓เม๓ม ว่า๓ยะ๓ศ๓ว ๓๓ฟ๓ ว่า๓แ๓กร ๓๓ฟ๓๓ริง ว่า๓กร๓วม๓แ๓กร ๓๓ฟ๓๓แล๓ย ว่า
 ๓๓แล๓เลีย๓บ ๓๓ฟ๓๓มา ว่า๓แ๓กร๓แ๓กั๓ แ๓ก๓ด ว่า๓ไ๓ะ ๓๓ท๓ค๓ย๓ ว่า๓๓ะ๓ง๓ย ๓๓น๓ท๓ร ว่า
 ๓๓เก๓๓ก ๓๓ค๓ว ว่า๓ยะ๓ศ๓ว๓ล ๓๓ไฟ ว่า๓อ๓ณ ๓๓ก๓ด๓ง๓น ว่า๓ง๓ย ๓๓ก๓ด๓ง๓ค๓น ว่า๓ม๓ง ๓๓บ
 ว่า๓ม๓ด ๓๓เค๓๓น ว่า๓เค๓ ๓๓เค๓๓น๓น ว่า๓เค๓น๓ว ๓๓เค๓๓น๓น๓ว่า๓เค๓น๓น ๓๓ค๓น ว่า๓ยะ๓น
 ๓๓ข้๓ง ว่า๓ร๓ว ๓๓น้๓ ว่า๓แ๓ชะ ๓๓ค๓อ ว่า๓กร๓๓๓ก ๓๓กระ๓ย๓ด ว่า๓ระ๓ย๓ด ๓๓ก๓ว๓ง ว่า๓ย๓ย
 ๓๓ฟ๓๓น ว่า๓โ๓กร๓ย ๓๓หม๓ย๓๓ย๓๓ ว่า๓เย๓ว ๓๓เม๓ย ว่า๓ย๓ร๓ก ๓๓หม๓ย๓๓น ว่า๓จ๓น ๓๓แ๓ร๓ค ว่า
 ๓๓ระ๓ม๓ด ๓๓หม๓ ว่า๓จะ๓เก๓๓ ๓๓เส๓๓ ว่า๓ก๓ล๓๓ ๓๓เน๓๓ ว่า๓ย๓ค๓ ๓๓น๓ก ว่า๓เจ๓๓ ๓๓ค๓๓ว่า๓น
 ๓๓เค๓๓ก ๓๓ปลา ว่า๓ค๓ร๓๓ ๓๓ก๓ ว่า๓กระ๓๓๓ก ๓๓ไ๓๓ ว่า๓เช๓๓ย๓ร ๓๓จ๓๓เช๓๓ ว่า๓กระ๓ย๓ด ๓๓ง ว่า๓ย๓
 ๓๓๓ช๓ย ว่า๓กระ๓เย๓๓บ ๓๓ม๓ค ว่า๓โ๓ม๓ค ๓๓ปลา๓ก ว่า๓กระ๓เ๓ย๓ค ๓๓ค๓น๓เจ๓๓ว่า๓เก๓๓ด๓ะ๓กระ
 ๓๓ค๓น๓หม๓ม ว่า๓แ๓น๓จะ๓เช๓๓ ๓๓เค๓๓ก๓น๓๓ย ว่า๓ก๓ว๓น๓แ๓กะ ๓๓ย๓๓, ๓๓ค๓, ว่า๓ยะ๓ก๓ล๓๓ ย๓๓, ๓๓ย๓ย,
 ๓๓ว่า๓ยะ๓กระ๓๓ค๓ร๓ ๓๓พ๓๓ด ว่า๓เ๓๓๓ ๓๓แม่ ว่า๓เม๓ะ ๓๓ล๓ง ว่า๓ม๓๓ก๓ล๓๓ ย๓๓ ว่า๓ม๓๓ก๓ระ๓ค๓ร๓ น้๓
 ๓๓ว่า๓เจ๓ะ๓เม๓ะ ๓๓ท๓ว ว่า๓เฮ๓ะ๓เย๓๓ ๓๓ล๓ก ว่า๓ก๓ว๓น ๓๓ฟ๓๓ช๓ย ว่า๓อ๓ ๓๓พ๓๓ห๓ย๓๓ง ว่า๓โ๓ม๓ะ
 ๓๓น๓๓๓ง ว่า๓เ๓๓ะ ๓๓ผ๓ว ว่า๓ก๓ล๓๓ ๓๓เม๓ย ว่า๓กระ๓๓ค๓ร๓ ๓๓เซ๓ย ว่า๓ยะ๓เช๓๓ ๓๓ส๓ไ๓ว่า๓กระ๓ม๓น
 ๓๓ห๓๓๓น ว่า๓ม๓ว๓ญ๓ ๓๓ผ๓ม ว่า๓ช๓๓ก ๓๓ข๓น ว่า๓ช๓๓ก๓ม๓ ๓๓เล๓๓ ว่า๓กระ๓เน๓๓ย ๓๓พ๓น ว่า๓ย๓ง
 ๓๓ล๓น ว่า๓ชะ๓เข๓๓ย๓ค ๓๓น๓ง ว่า๓ข๓๓ก ๓๓เน๓๓ ว่า๓ม๓๓ก ๓๓กระ๓๓๓๓ก ว่า๓กระ๓เ๓๓๓ ๓๓ป๓๓ก
 ๓๓ว่า๓ย๓จ๓ร ๓๓ท๓ ว่า๓ม๓๓ค ๓๓ห๓ว ว่า๓ค๓๓ ๓๓ห๓ ว่า๓๓ะ๓ย๓ค ๓๓น้๓ว่า๓๓ะ๓ย๓๓ด ๓๓ค๓ว ว่า๓แ๓กร๓ง

มืด แก้ม ว่าตะอ็อก จมูก ว่ามู คาง ว่ากาง คอ ว่ากอง แขน ว่า
 ลวท มือ ว่าคื ฝ่ามือ ว่าตะปางคื นิ้ว ว่าตะปวต ศอก ว่าเกียง เจ้า
 ว่าตะโก้ว ขา ว่าบลู แข้ง ว่าปวต เท้า ว่ายั้ง ฝ่าเท้า ว่าตะปางยั้ง
 เขว ว่าตะนอย ชก ว่ากรีก นม ว่าเตาะ ท้อง ว่ากลาก หลัง ว่ากระ
 นอง เข้าเปลือก ว่าแจ เข้าสาร ว่าแพ เข้าสูก ว่าออเงิน ผัว ว่าหะนัย
 เสือ ว่าอาว เกล็ด ว่าเขาะ เหล็ก ว่าตะมือ เงิน ว่าปวัก ทองคำ ว่า
 เยียง ทองเหลือง ว่าฮาวัน ทองแดง ว่าจะระ ตะกั่ว ว่าตะวัก ฝ้าย
 ว่าปวาย ไหม ว่ากลี มีค ว่ายี้ต พร้า ว่ายวรา คาย ว่าดาว ยัน ว่า
 ซีนาก นำไม้ ว่าฮะราว ฆ้อง ว่ากกอง กังสดาน ว่าทว กลอง ว่าสกลิด
 พริก ว่ามะเรต มะเขือ ว่าคัลย ส้ม ว่ายู่ เมื่อกมัน ว่ายุม หมาก ว่า
 ค้องมาก พลุ ว่ายลูลู ขา ว่ายา สุนัข ว่ายิตยา ขี้ ว่าไอ เจ้า ว่าไซ
 เขา ว่าแม นาย ว่าแมกระ ทาษ ว่ากระตอ เพื่อน ว่าแมแดง ซ้าย
 ว่าจะมา ขวา ว่าจะเอี้ยว น้ ว่าฮะแน โน้น ว่าฮะเคาะ นอก ว่าตะมิ ใน
 ว่ากระนง เหนือ ว่าระงาย ใต้ ว่าติไจระ ควันออก ว่าตะงัยลูลู ควันตก
 ว่าตะงัยคัก มาก ว่าโตนเอน น้อย ว่าแกะ เย็น ว่ากลิน ร้อน ว่าไคระ
 ช้อน ว่าคัน แขง ว่าแนะ แห้ง ว่าเขรอน เขียก ว่ากะตาก สูง ว่าโก
 คำ ว่าและ ใหญ่ ว่าคิ กว้าง ว่ากลง ยาว ว่าโกโคะ สั้น ว่าและและ
 ไกล ว่าทัย ไกล ว่าจรงาย ชาว ว่าย้อก เหลือง ว่าจ๊ะ คำ ว่ายุง คื
 ว่าเนียม ไม้คื ว่าอินเนียม เป็รียว ว่ายู่ หวาน ว่างาม ใจคื ว่ายกลาง
 เค็ม ว่าฮัม ขม ว่าตัง ฝาด ว่าฮะเลน เผ็ด ว่าฮัน หอม ว่าฮะออม
 เหม็น ว่าโครไจ้ระ เสียงคัง ว่าฮัม เสียงเบา ว่าฮัน เจ็บ ว่ายิ คัน ว่า

เทียบ เมฆ ว่าบุ คุช ว่าป่า ทุกข์ ว่าอียา รัก ว่าเมิก ชิง ว่าศิระเมิก
 โกรธ ว่ามา เกลี้ยก ว่ายะชะเมอะ กลัว ว่าคัง เข้า ว่าเคิมขัย สาย
 วาตะงัยบรูง เทียง ว่ายงตะงัย บ้าย ว่าปลักตะงัย เข็นคำ ว่าขี เคือน
 หงาย ว่าบวาง เคือนมีค ว่ากล่า คค ว่าเวง ทวง ว่าข่า นัง ว่าโครม
 นอน ว่างัน เติง ว่าคอก ยัน ว่ายง จิง ว่าระยาว ไป ว่าค้อก มา
 ว่าหิ หยุค ว่าปริง กินเข้า ว่าของเฮอะ เคียวหมาก ว่าจายลู คัมน์
 ว่ายิดคาก ร้องเพลง ว่ามวนมวน ร้องให้ ว่ายากม หัวเราะ ว่าจะฮาว
 กอด ว่าตะปู้ รุบ ว่ากระซู้ต เจ้าซ้อโร ว่าชรดกกายใส อยู่บ้านไหน ว่า
 อุกชรดกกายใส จะไปไหน ว่าตะบักกายชะต้อก สบายคืออยู่ๆ ว่าเนียม
 เค็ะเขิมงวย กินเข้าแล้วฤยง ว่าอะของเลยโอของบักแลนาว มีบุตรกั
 คน ว่ามันไซชะบิกวน ทางนี้ไปไหน ว่าตรงแนชะต้อกกาย นับ ๑ มีย
 ๒ ยาร์ ๓ แป ๔ ปวน ๕ เเชิง ๖ เทรา ๗ เปอ ๘ ทาม ๙ เงิน
 ๓๐ จิก ๓๐๐ มียกล้า ๓๐๐๐ มียชะลิก

ภาษาข่าปะเลา

ข้าชาติหนึ่งซึ่งเรียกว่าข่าปะเลานั้นเป็นข่าน้ำ อยู่ตามชายคองสอง
 ฝั่งฟากแม่น้ำเซซาน ซึ่งเช่นแม่น้ำแควแยกจากน้ำเซกของไปทางฟาก
 คว้นออกเฉียงเหนือ แต่แควใหญ่กว่าเซกของ เพราะเป็นแม่น้ำทราย
 มีหาดทรายมาก ฝั่งกว้างแต่หน้าดิน ขนาดแม่น้ำนั้นเท่ากับลำแม่น้ำ
 เจ้าพระยาที่เมืองช่างทองตามตำบลที่ใกล้ ๆ ฝั่งแม่น้ำมีบ้านข่าปะเลา
 อยู่เป็นคอน ๆ ภูมฐานบ้านเรือนของข่าจำพวกนี้ผิดกับข่าพวกอื่น คือ
 มักอยู่เป็นหมู่ ๆ ในคองไม้ใหญ่ที่มีห้วยน้ำลำคองคอกค้อมอ้อมวงภูกเข้า

ไปจากฝั่งน้ำใหญ่ บริเวณบ้านนั้นมักมีไม้ใหญ่ล้อมแควคดงเป็นเขตร
วงชวากหนามรอบนอก แล้วขั้วตัวตาฆ่าค้อมรอบในแควจริงถึงหมู่บ้าน ๆ
นั้นปลูกเรือนมีหัวแหลมสูง ออกไก่อ้อมลงคดงกันยาวเรือ ยกพื้นสูงแต่
เดี๋ยวฝาดำ ๆ ไม้กระไดเรือนค้ำมีหัว หินจิวค้ำนึ่งออกहारบ้าน
อีกค้ำหนึ่งเข้าใน กลางบ้านเรียงกันเป็นหลัง ๆ วงไปรอบบ้าน ใน
ท่ามกลางบ้านมีโรงใหญ่สำหรับประชมผลแลรับแขก ฤๅทำการพิธี
เส้นไหว้ต่าง ๆ มีกลองสัญญาณแขวนไว้ในโรง แต่มีค้ำจิวสำหรับเป็น
หลักผูกกระบือ เมื่อจะนำเส้นนั้นไว้ค้ำจิวโรง ท่างโรงประมาณ ๕ ศอก
๖ ศอก ยกไม้เป็นเขื่อนล้อมค้ำจิวนั้น นิยตเป็นของศักดิ์สิทธิ์ถือกล่า
กราบล่วงเกินไม่ได้

การนุ่งห่มของข้าพวกนี้ ผู้ชายนุ่งผ้าเตี่ยว มีชายห้อยนำห้อยหลัง
ผู้หญิงนุ่งถุงอย่างเดียวกับข้าชาติอื่น แต่ผู้หญิงมักชอบเอาผ้าแดงฉีก
เป็นแถบน้อย ๆ เย็บตามถุงนั้นเป็นสาย ๆ ลาย ๆ รอยตัวเป็นอย่างงาม
ผู้หญิงมักพอใจสวมกำไลดวกทองเหลืองซ้อนกันหลาย ๆ วง เมื่อขยิบ
แขนกระทบกันดังกราว ๆ คล้ายละครชาตรี การหากินประกอบการทำไร่
แต่เลี้ยงสัตว์มีสุกรแลไก่เป็นต้น ภาษาของข้าพวกนี้คำพ้องก็คล้ายกับ
ข้าสุแต่ชำระแหว แต่ผิดเพี้ยนกันไปบ้าง ต่อเมื่อล้าค้ำคำสนธิกันเข้าแล้ว
เป็นภาษาหนึ่งไม่เข้าใจกัน

ภาษาข้าทะเลานั้นมีทั้งระกล่าวต่อไปนี้ กิน ว่า เคย หิน ว่า ทราย
กรวด ว่า พาคติ ชาย ว่า กระชก ภูเขา ว่า จันต บ้า ว่า ปรี ทุง
ว่า เครีน ทาง ว่า ตรง คันไม้ ว่า เต็มรอง หน้ ว่า ฮิต นา ว่า ชะแซ

ไร่ ว่า ปรักแจะ บ้าน ว่า สรอก เรือน ว่า นาม น้ำ ว่า ตาก น้ำฝน
 ว่า ตากม้อ น้ำค้าง ว่า ตากมด น้ำฝน ว่า ตากสีก น้ำมัน ว่า บุง
 ห้วย ว่า ปรัก หนอง ว่า สะกุก บ่อน้ำ ว่า ตากสูง แม่น้ำ ว่า ตากกระงัย
 ลม ว่า คะยือ เมฆ ว่า กระแ พัว ว่า กรม พัวรัง ว่า แกรกรม
 ฟันแลบ ว่า ทะลือ แดก ว่า ไค้ อาทิคัย ว่า ทะงัย จันทร์ ว่า ไช
 กาว ว่า ตั้ว ไฟ ว่า อุณ วัน ว่า งัย คีน ว่า มัง เคือน ว่า ไช
 ยี่ว่า กระมอ มนุษย์ ว่า พระนือ สักว่า ทะระลึง ช้าง ว่า รวย ม้า ว่า แซะ
 โค ว่า โค กระบือ ว่า ระเบือ หมู ว่า จรุก แรค ว่า กระหมีบ หมี
 ว่า ตะโก้ว เสือ ว่า ตะลือ เนื้อ ว่า กระลึง นก ว่า แจน เต่า ว่า เต็ก
 ปลา ว่า ครี กว ว่า กระฮาก ไก่ ว่า เบียร์ มด ว่า หมวด งู ว่า ยัย
 คนแก่ ว่า พันอกระ หนูว่า จันเฮว เต็ก ว่า พันอกระ บู้ ว่า เปอะกระ
 ย่า ว่า ยะกระ ตา ว่า ยกลอ ยาย ว่า ยกตรี บิดา ว่า เปอะ มารดา
 ว่า เมอะ ลุง ว่า มิกระลอ มิกระตรี น้ำ ว่า มิด ฮาว ว่า มิดเปอะ
 พี่ชาย ว่า ฮู พี่หญิง ว่า โม่ น้องชาย ว่า เฮอะกระลอ น้องหญิง
 ว่า เฮอะกระตรี ตัว ว่า กระลอ เมีย ว่า กระตรี เขย ว่า ของ สใไว้ว่า
 มาย หลาน ว่า มวน ผม ว่า ฮ็อก เลียบ ว่า กระจอก ฟัน ว่า บุง
 หนึ่ง ว่า สะแปก เนื้อ ว่า จัก กูก ว่า กระตัง คีตะ ว่า คย หู ว่า กระยัด
 หน้า ว่า มัด ตา ว่า กระลอมมัด จมูก ว่า มู คาง ว่า คัง คอ ว่า ของ
 แขน มือ ว่า คี ขา ว่า ปรู เท้า ว่า จิง คอก ว่า ตะเลา เข่า ว่า บัว
 นิ้ว ว่า กวนคี่ ฮก ว่า ตรัก นม ว่า เตาะ หลัง ว่า กระนง ห้อง ว่า
 ปศิว เข้าเปลือก ว่า แจะ เข้าสาร ว่า แพ ฝ่า ว่า สนอย เสือ ว่า ฮาว

เกลือ ว่า เปาะ เหล็ก ว่า ตะมื่อ เงิน ว่า ปรัก ทองคำ ว่า เจียง
 ทองแดง ว่า ทองสะวัน ทองเหลือง ว่า สะอ็คเ๊ะ ตะกั่ว ว่า ทวาก
 ค้าย ว่า มะ ไหม ว่า สุก มีก ว่า บี้ก ขวาน ว่า รุง เลี่ยม ว่า จอย
 คาย ว่า คาว ขึ้น ว่า กระเพลิง นำไม้ ว่า สระรา ฆ้อง ว่า กอง กลอง
 ว่า สะกัยร์ ม้าล้อ ว่า ทาย ซอ ว่า ตะมื่อ แคน ว่า แคน ฉิ่ง ว่า ไอ
 ทาน ว่า ไช เขา ว่า มุด เหว ว่า ปุย หมูเจ้า ว่า โพงไซ พวกเขา
 ว่า โพงแม ย่าว ว่า กระคอก นาย ว่า ยะเพีย ผู้ใหญ่บ้าน ว่า แครยละ
 เพื่อน ว่า เกลือ ซ้าย ว่า ตะเอี้ยว ขวา ว่า ตะมา นั้น ว่า สะเต๊ะ
 น้ชะ ว่า แนะ โนน ว่า เต๊ะ นอก ว่า เกรว ใน ว่า ตะนง เหนือ
 ว่า เบ็ง ใต้ ว่า กันตรอม ตะวันตก ว่า จัยลิต ตะวันออก ว่า จัยยัย
 คอน ว่า ตะกูว์ ลุ่ม ว่า ตะนงกรวม มาก ว่า เอิน น้อย ว่า เกย เอิน
 ว่า กลิม ร้อน ว่า โตะ อ่อน ว่า คน แขง ว่า ตะเย็ก เบี้ยก ว่า เคียก
 แท้ง ว่า แกร่งเกรง สูง ว่า รุง คำ ว่า แพ ใหญ่ ว่า ตี เล็ก ว่า
 แก๊ะ โกลั ว่า เจิม โกลั ว่า จะงาย กิ่ง ว่า ตะเย็ก หย่อน ว่า ตะคัย
 กลม ว่า ปอม แขน ว่า ตะคิง ยาว ว่า โทะ สั้น ว่า ตะละ ชาว ว่า
 บ้อก เหลือง ว่า เหลือง แคง ว่า ตะเซ็ เขียวๆ คำ ว่า ฮายุง ก็ ว่า เนียม
 ซัว ว่า ใต้เนียม เป็ริยว ว่า ๆ หวาน ว่า งาม จัก ว่า ปะตาง เค็ม ว่า
 งาม ขม ว่า คาร์ ผาค ว่า จัวค เผ็ด ว่า ฮา หอม ว่า ตะฮอม เหม็น
 ว่า เตะ เจ็ย ว่า จิ คั้น ว่า ตะเกียค เมา ว่า ฟู สนุก ว่า ชอก รัก
 ว่า เม็ด ซัง ว่า ใต้เม็ด โกรธ ว่า ม้า เกลียค ว่า เมอะ กลัว ว่า ตุง
 เข้า ว่า ปราก สาย ว่า งามจริง เที่ยง ว่า งามจะ บ้าย ว่า งามยัด

เย็น ว่า กลิม เเค็ซหงาย ว่า ไชตรี เเค็ซมัต ว่า ไชมิง นัง ว่า กุส
 นอน ว่า เกษ เเค็ซ ว่า ทะแระ ยิน ว่า จง วิง ว่า ยาว เเค็ซ ว่า ป่วง
 หลับ ว่า ลีบ ตัน ว่า แร หาย ว่า อะแระก คอน ว่า ปุน ไป ว่า แระ
 มา ว่า จี หยต ว่า กู กิน ว่า ของ กินหมาก ว่า จามลู่ สุกขายหฺร
 ว่า ยกยัค อายหน้า ว่า ซกเค็ยก อมหน้า ว่า ปอมเค็ยก ทำไร ว่า กอเมิน
 ไถนาว่า ปะจัวแซ คำขาย ว่า ปออะหรวก วยคัก ว่า ปะระเนิม ร้องเพลง
 ว่า ปะมวน ร้องให้ ว่า ยิม หัวเราะ ว่า จะเฮา คำราม ว่า เเค็ซิม ชู ว่า
 ยองมาง กัก ว่า กัม กชค ว่า กะอ ทบคิ ว่า บัก ฟัน ว่า เกาะ แทง
 ว่า ชู ถีบ ว่า ทัก ยิง ว่า ยัน จีบ ว่า วย ชัน ว่า คัก ลง ว่า คัย
 คักหน้า ว่า จิกเค็ยก คำเข้า ว่า ทะแระแระ ไหวว่า จะอั้ง กราย ว่า
 อ้าเข็ย ยกชน ว่า ปะคัก วางลง ว่า ปะคัย เลี้ยว ว่า ราง กลับ ว่า จี
 หมน ว่า เคน หลับตา ว่า ลีบมัต ลิมตา ว่า เบ็กมัต อาเจียน ว่า คี
 ไอ ว่า กะอ้อก คาย ว่า ปะยัค หยิก ว่า กะเค็ค ช้วน ว่า กวัก พค
 ว่า มาง พุกความ ว่า มางคะคิ นึกคิก ว่า คัก จำ ว่า จี ทรง ว่า
 คักขันไต ตกใจ ว่า สลึง ขยาดไต ว่า มักโต ขอ ว่า ลา ให้ ว่า อ้า
 ลัง ว่า จน วย ว่า วย เรียก ว่า เกลา ขาน ว่า ทะเมอ ถาม ว่า ตะงา
 ทอบ ว่า ฮาย มีว่า ยัค ไม่มีว่า ไคยัค ไค้ว่า เตะอะ ไม่มีไค้ว่า ตะตะอะ
 รั้ว ว่า เนาะ ไม่รั้ว ว่า ตะเนาะ เห็น ว่า ไค ไค้ยิน ว่า คง มีตุว่า
 ยัคหฺเรย ทำไม ว่า เกิดใจ เมื่อไร ว่า ตะงัยเงะ เหาะ ว่า เงะ เท้าไร
 ว่า ยาละงัย อไร ว่า งัย อย่างไร ว่า ปะแอะ ทำงาน ว่า เข้มการ
 เร็วๆ ว่า หัก ช้าๆ ว่า ยันยัน อยู่ ว่า ชู ถึง ว่า ยัหะ อย่างทำ ว่า

ของแป้น กลยี่ ว่า ขัว หมกสน ว่า แผลกลอย ยังเหลือ ว่า นะชีว
ยังไม่มา ว่า ประกัน แล้ว ว่า เลย เลย ว่า เอย นัย ๓ มย ๒ ปลา
๓ แป ๔ ปวน ๕ เซิง ๖ เทวา ๗ เปอะ ๘ ทาม ๙ แจน ๑๐ จิต
๑๑ คคโคตรอง ๑๐๐๐ ทรงครอง

ภาษาป่าคำพวน

ข้าคำพวนนั้นเป็นข้าอยู่ปลายน้ำเซซาน ขึ้นในชำระแดเข้ามาหา
ข้าปะเลาแลข้ากระเทาะข้ากระลมซึ่งเป็นเทือกเกี้ยวกันกับข้าปะเลาเป็นข้า
ชั้นใน นอกข้าคำพวนออกไปเป็นข้าชะโงง (ซึ่งสยามประเภทเรียกว่า
ชอโตน) แลข้าพวนซึ่งมีภาษาคลายกันกับข้าคำพวน เว้นแต่เรียก
นามต่างไปตามนามภูเขาคงอยู่นั้น ค่อนั้นเขตรข้าเหล่านี้จึงลงข้าจะราย

คำพคภาษาข้าคำพวนมีแจ้งดังต่อไปนี้

ภาษาป่าคำพวน

คินว่าคิน หินว่าเขมา ครวว่าฮาว ทราวว่าปะเตะ ภูเขว่ามูล
ย้าว่ายวี ทุงว่าเซย ทางว่าตลง คันไม้ว่าทวง หล้าว่าละเย็ค ไร่ว่า
เมน ย้านว่าสวก เรือว่าคก น้ำว่าเคือก น้ำฝนว่าโย น้ำค้างว่าระงวน
น้ำผงว่าระสก น้ำมันว่าป่ง หนองว่าตะขัง บ่อว่าตะขังเคือก แม่น้ำว่าเคือก
ติ ลมว่ายา ไฟว่าชะเนียบ ไฟร้องว่าตะคธว์ แคนว่าไต่ระ ฮาพิศย์ว่า
มการ จันทรว่าไป คาวว่าจ่าลอง ไฟว่าอน วันว่ากะทาน คินว่ามั่ง
เคื่อนว่าไซ ข้วน่า มนุษย์ว่ามนุย ช้างว่าระแวะ ม้าว่าแชะ โคว่าทรง
กระชื้อว่ากะปู้ หมูว่าสะแก แรคว่าละมิ หมิวว่าตะเกา เสือว่าชอก
เนงว่าข่า นกว่าเซม เค้าว่ากอย ปลาว่ากา กาวว่าเอือก ไก่ว่าเวียน

มคิดว่ามะโศท คนแก่ว่าโคกกระ คนหนุ่มว่ากันหาสุ เท็กว่าชีชว บู้
 ว่าโกกกระ บิดาว่าบู้ มารดาว่ามะ ลุงว่าอูวะ ย่าว่ายะ น้าว่ายลชก
 อาว่าเนะ ลูกชายว่า กอนคำ พี่ชายว่าเมย ลูกหญิงว่ากอน น้องว่า
 กัน พี่หญิงว่าเนย น้องชายว่าโอะ น้องหญิงว่าโอกัน ลีว่ากลาว
 เมียว่ากะมัน เขยว่าผู้ชว สใ้กว่ากำฮัน หลานว่ามอน ผมว่าสวก
 ขนว่าสวก เลี้ยว่ายะไต ฟันว่าชะมัน ลีนว่าเขยก หนิงว่าฮังการ หนือ
 ว่าฮ่า ปากว่าปรัน กระตูก ว่าไต หัวว่ากอน หูว่าครุน หน้าว่ามัต
 คว่ามัต คิ้วว่าแกลง แก้ม ว่าแมง ริมว่าโมะ กางว่ากาง คอ
 ว่าโก้ แขนซ้ายว่าคี่ ขวว่าง มื่อว่ายังคี่ เท้าว่ายังยอง เอวว่าฮัง
 เกียง ศอกว่าตะแกง เข่าว่าตะกล นมว่าคอก หลังว่าฮึงเกาะ ท้องว่า
 แฮ็ค นิ้วว่าไคย น้าอกว่าเตาะ เย็นว่ากริม ร้อนว่าโตะ ขอนว่ารูน
 แขนงว่ากน เขยกว่ากะจย แห้งว่าฮารัน สูงว่าของเมย ต่ำว่ายะ ใหญ่
 ว่าคี่ เล็กว่าคิง กว้างว่าย่ำจี่ ไกลว่าเคี่ยม ไกลว่าตะงาย กลมว่า
 กอม แบนว่าโตแซก ขาวว่ากรวง ลีนว่าคิง ขาวว่าฮาก เหลืองว่า
 กระเซย แดงว่ากระโฮ เขียวว่ากลีค คำว่าโม คีว่าตะ ชั่วว่าอูกะ
 เปรี้ยวว่าโยะ หวานว่าฮาน จืดว่าสาย เค็มว่าไปร้ ขมว่าคิง ผาคว่าจัต
 เผ็ดว่ามริค หอมว่าซอละยอม เหม็นว่าเฮย เจ็บว่าอะ บัวคว่าอะกอน
 แสบว่าฮาง คินว่าตะปวย เมว่านิน สนกว่าสนุก ทุกข์ว่ากระช็ค
 รักว่าปลก ชิงว่าชิงอวท โกรธว่าจรวก เกลียดว่าระเอีย กล้าว่าเคน
 กลัวว่ายุ เข้าว่าอันลือ เทียงว่ากะคานปวง ย่ำว่างาค เห็นว่ายามัง

เตือนหงายว่าคาร์ไป เตือนมีคว่าไปกะมิง คคว่าจก ที่นั่งว่าโคตค
 เข้าเปลือกกว่ายา เข้าสารว่าแผล ผั่วว่าตะแสง เสือว่าอ่าว เกลือว่าเปาะห์
 เหล็กว่าเทิง เงินว่ายร้อต ทองว่ามาย ทองแดงว่ากของกะชี่ ทอง
 เหลืองว่ากอง ตะกั่วว่าเครียก ค้ายว่ายาร์ ไหมว่าเรียข มีคว่าซัง
 ขวานว่าซุง จอบว่าจวบ เลี่ยมว่าเลี่ยม คายว่าคาว ยืนว่ากำเพลิง
 นำไม้ว่าสระระ หอกว่าหอก ฆ้องว่าโอง กลองว่ากวง ทายว่าตะเวค
 ข้าวว่าเอ เจ้าว่าอัน เขาวว่าเค กูว่าอะ มิงว่าอัน มีคว่าจัง เพ็ญ
 ว่าจัง ซ้ายว่าสะเยา ขาวว่าสมา นั้นว่าเนาะ นีว่าอา โนนว่าปะนัระ
 นอกว่ายาลำปลิง ในว่าลำปะกะนง เหนือว่าขำขัง ใต้ว่ายาเคะ ควัน
 ตกว่าตา ควันออกว่าลัท คอนว่าคกวัน ลุ่มว่ายะตะะ มากว่าเอียง
 นั่งว่ายั้งฮวย นอนว่าเคย เตินว่าลำ ยืนว่าคาว วึ่งว่าฮำฮวย หลับว่า
 กะพลัก ทินว่าเขว หายว่ากุก คอนว่าควง ถ่อว่าตอร์คก พายว่าอมตูก
 ไปว่าลำ มาว่าไซ หยคว่าแบะ กินเข้าว่าควงปรวน กินหมากว่าย่อง
 มล กินยว่าอ็คชิต อานนำว่าสมเคียบ อมนำว่าอ็คเคือก กลิ่นว่าสะวัน
 เลี่ยมว่าเยก ทำไรว่าชะวะมิน ทอผั่วว่าตันเยียะ ค้าขายว่าโปร วยคิก
 ว่าละ ร้องเพลงว่าเยีย ร้องให้ว่ายา หัวว่าอะโก คำรามว่าอังกอม
 กอคว่าคววก กักว่าเกาว คีว่าเยยก ฟันว่าเกาะ แทงว่าจระ ยิงว่าขัน
 แย่งว่าอลาด ยุคว่าตุนนัย ขันว่าคาว ลงว่าจัน ชุกคินว่าชะระตะ
 ตักนำว่าอเคียก คำเข้าว่าเบกเยียร์ ปลูกไม้ว่าควย ยกขันว่าย็อคคว
 วางลงว่าอหิน กัมว่ากย เงยว่าเงย เอนว่าเอียน เลี่ยมว่ากลอ หมุน
 ว่ามุน หลับคว่าพันฮอยมัต ลืมคว่าควา ยิงฟันว่าชะโน หาวว่าคิงฮาย

เรอว่าคิงเฮอว์ รากว่าคัก ไชว่าซึก จามว่าฮเซ เคี้ยวว่ากะซึก หยิก
ว่ากะหีบ ช้วนว่าปลาก ถอนว่าควัก ถอยนำว่าชนปะเตา ถอยหลังว่า
ซึกปะธา พุกว่ากาบ พคความว่ากันซาร์ นึกว่ากระจิง ทรงว่าไฟ
ตกใจว่าเลขุบ อยากไ้ว่าโยค ขอว่าปอร์ ให้ว่าฮอ ส่งว่าฮวน รับว่า
ยวก เรียกว่าเฮว ขานว่าเคิน ฉามว่ายวน คอยว่าแยมะยั้น มีว่าคิ
ไม่มีว่าอูคิ ไ้ว่าคิเต ไม่ไ้ว่าโอะติ รู้ว่ายัง ไม่รู้ที่ว่าโอยัง เห็นว่าปุย
ไ้ยีนว่าอูปะคะยั้ง ไ้ฟังว่าอูติกะตั้ง จริงว่าเตราะ ไม่จริงว่าโอะเตราะ
คิฎว่ากะกิล คิซึว่ากะกิล ทำไม่ว่าประจำอิลา ที่ไหนว่าลำพะเนอ เท่าไร
ว่าเอียงแซก อะไรว่าอิลา อย่างไรว่าเกิง ทำงานว่าปะสะเนอ เร้ว ๆ
ว่าอะวัน ซ้า ๆ ว่ามฮน อยู่ว่าอะววย ถึงว่าลำเต็ค หมกสันว่าบีและ
ยังเหลือว่าควายฮิง ยังไม่มาว่าควายเซ็ค แล้วว่าแก นัย ๑ ว่าโมน
๒ ว่าเชื้อ ๓ ว่าเปง ๔ ว่าปรวน ๕ ว่าซึละ ๖ ว่าตะเลิม ๗ ว่าตลาว ๘ ว่า
เป็ละ ๙ ว่าตังฮาม ๑๐ ว่าเซนซึค ทางนี้ไปไหน ว่าของนาจำอิลา

ข้าอาลัก

ข้าอาลักนั้นเป็นข้าอยู่แนวเขายันทิศขึ้นในปลายน้ำเซกองต่อแดน
สาละวัน อยู่ตามภทวฤๅษะหวัฏกงกิงแฉวในข้าสวางเข้ามามี ๑๒ ตำบล
บ้านคือ บ้านกระซังทอน กระซังมะโล กระซังเพี้ยค่าน กระซังแสนคูน
กระซังไกรกัถ กระซังปะฮอ กระซังโคชนัก กระซังซาเลี้ยว กระซัง
ตะนาง กระซังโคชายอก กระซังตะลา กระซังห้วยเคียบ ภายนอก
ข้าอาลักออกไปเป็นข้าทะเลียง ข้าย่า ข้าตรง ข้าดาว ข้ากันต
ข้าเพอง ไปในแดนสาละวัน เป็นข้าโม ข้าตะปุต แลอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

ข้าอาตมิกั้นเพศพรรณแลความประพฤติกคล้ายคลึงกับข้ากระแสง แต่พูด
 ภาษาไม่รักกัน ข้าชาตินี้เป็นชาติอผู้ภรรยาแตกข้างภหลวง เป็นข้าง
 ทอผาผมอดักว่าข้ากระแสง ย่อมลีเป็นนาเงินแก่แลเส้นค้ายใหญ่เส้นเสมอ
 เทียมผาใบ เนื้อผาอ่อนนุ่มคักว่าผาทข้ากระแสงทอ แต่ทั้งกายก็คล้ายกัน
 กับข้ากระแสง ใช้ค้ายโล้ทีเป็นอวอ โล้ทีของข้าอาตมิกั้นเป็นโล้ทีกลม
 ทำค้วยหนึ่งหุ้มกระดาน ลงรักน้ำเกลี้ยง มีทองเหลืองทำเป็นข้มกลาง
 เหมือนข้มมะอึ่ง สำหรับรับอวอให้พลากไปไม่ลงคม นัยถือไฟ ถ้าไฟ
 ใหม่บ้านเรือนแล้วคัยไม่ได้ แลมีข้อห้ามไม่ให้เอาถ่านไฟมาชคเขียน
 ในบ้านเรือน เพราะถือว่าไฟเป็นสิ่งที่ทอนเคราะห์ให้ควมสว่าง ทำอาหาร
 ให้สุกแลให้พืชผลในการเผาไร เมื่อถึงเคอนหกเคอนเจคคองทำพิธี
 ขยชาไฟแล้วเผาไรกำหนดใน ๗ วัน มลทอถือออกอย่างหนึ่งคือผู้ไม่ได้
 เลียงสุกรไม่ให้พุดลงสุกร ผู้ไม่มีกระบือไม่ให้ชนเรือนผู้มีกระบือ ถ้า
 เรือนใดมีคนช่วยใช้แลตายลง คนในเรือนนั้นจะออกจากเรือนคนไปเรือน
 ผู้อื่นไม่ได้ ต้องระงับอยู่กับทถวน ๗ วัน แลวงจะออกจากเรือนใด

คำพูดภาษาข้าอาตมิกั้นตั้งน

คินว่าประแน แผ่นคินว่าจักเตะแน หินว่าตะมอ กรวดทรายว่า
 ประหาก ภูเขาว่ากอลล์ บัวว่ายวี ตงว่าปรีกระถิ่ง ทุงว่าชะรู ทางว่าตุง
 คันไม้ว่าเคิมลอง ใบไม้ว่าทะเลลอง ลูกไม้ว่าปะไล ตอกไม้ว่าผกาตอง
 ต้นหญ้าว่าบัก ไร่ว่ากง นาวว่าตะรา บ้านว่ากะโก เรือนว่าบิ เรือว่าตก
 น้ำว่าตาก น้ำฝนว่าตอกมี น้ำค้างว่าตอกมีค น้ำฝนว่าตอกสค น้ำมัน
 ว่าชง หัวขว่าเนง หนองว่าเกรง ข่อว่าตากคำ แม่น้ำว่าตากยาว

เมฆว่ามก ลมว่ากระเบา ฟัวว่ากล้ม ฟัวร้องว่าปรากรม แดคว่าหระวัง
 อาทิตยว่าปวา พระจันทร์ว่ากะชัย ดาวว่าปรอง ไฟว่าอิน วนว่ากะงัย
 คันว่ามิง วนว่ากะงัยเน พรุ่งว่ากะงัยครม มวันนว่ากะงัยตะบรา
 วนว่ากะงัยอันเตาะ วนชั้นว่ากะงัยตะวีย เกือนว่ากะชัย บัวว่าเงา
 คนว่าปะงาย ช้างว่าโรย ม้าว่าแะระ โคว่ากร้อก กระบือว่ากระบิว
 หมาว่าจอ หมูว่าจู้ แรดว่าคะมี หมิว่าจะเกา เลื้อว่าจะโกะๆ กวาง
 ว่ายุย ฟานว่าโกรย นกว่าเจเน เต่าว่าเต็ก ปลาว่ากา กาว่ากะอิก
 ไก่ว่าเฮร์ มดว่าหะโมค ปลวกว่ากะเคร์ งูว่าบิ คนแก่ว่าตะกองกะหวั
 คนหนุ่มว่าอาโร เก็ดว่าคอบ บั้,ตา,ว่าตา ย่าว่ายะ ยายว่าเนา พ่อ
 ว่าเข็ญ แม่ว่าเมะ ลงว่ายือ ย่าว่ามา น้าว่ามา อาว่ายือ ลุงว่ากอน
 หลานว่ามอน พี่ว่าเนา น้องว่าอธ ผัวว่ากะเวา เมียว่ากะไร เขย
 ว่าปะชาว สใ้ว่ากะหมัน พ่อตาว่าเข็ญกะไร แม่ยายว่าเมะกะไร ผม
 ว่าลือค เลี้ยว่ากะเน ฟันว่าจะแนน ลันว่าหะเปค หนิงว่าหะกา เนือ
 ว่าเซก กระตูกว่ากะติง ปากว่าถาง หัวว่ากือ หูว่าตุ หน้าว่าเกรง ตา
 ว่ามัต คิ้วว่ากะนุมีค แก้มว่าปาว จมูกว่ามู คางว่าตะเปย คอว่าหะรอง
 แขนว่าคั ศอกว่าตะเปา ขาว่าบรู น้องว่าโยย เข่าว่าตะโป คั้นว่ายึง
 มือว่าคั นิ้วว่าปะโตป เหวว่าตะเกง ออกว่ากะเตาะ นมว่าเตาะ ท้อง
 ว่ากราก หลังว่าตะนุ เข้าเหนียวว่าปายเคท เข้าใจว่าปรอง เข้าเป้ลือค
 ว่าปะไซ เข้าสูกว่าปาย ผ้านุ่งว่าปะจอก ผ้าห่มว่ากะโกก เลื้อว่าเลื้อ
 เกลือว่าเยาะ เหล็กว่ามาง เงินว่าปรอก ทองคำว่าเยียง ทองเหลือง
 ว่าทอง ทองแดงว่าตะเกา ตะกั่วว่าตราบ ผ้ายว่ามะ ไหมว่าสุก บ้าน

ว่าตะโงน มีคว่ากรี พร้าว่าข่า ขวานว่างู เลี้ยวว่าขอย ทายว่าคาว
 เซนว่าคะเซ หอกว่าตาก ยันว่าฉนาค นำไม้ว่าอาท ฆ้องว่าคั้นขาว
 กตองว่าทะกิน ขี้ว่าคุดุน นายว่าตะกอง ย่าว่าคอย ทายว่าคัก เพ็ช
 ร์ว่าเสียวเอา เจ้าว่าไม ของเจ้าว่าตะไม เขาว่าโกเฮน ของข้าว่าตะเภา
 นายบ้านว่าตะกองกะโก ซ้ายว่าจะเอี้ยว ขวาว่าจะมา นำว่าหะเงิน หลัง
 ว่าปะโตน นอกว่าปะติ ในว่าปะเน บนว่าปะเบ็ง ล่างว่าปะเอือก เห็น
 ว่าหะเบ็ง ใต้วว่าหะเอือก ครันตกว่าปะหะริค ครันชอกว่าปะตะงัยขรัอก
 นี้ว่าเน นั้นว่าติ โนนว่าฮาเว คำว่าแตะ สูงว่าจะโรง มากว่าจะนี้ น้อย
 ว่าเกาะ ๆ เย็นว่าหะอ็อค ร้อนว่าอยู่ย อ่อนว่าชะคั้น แขงว่ากั้ง เยือก
 ว่าสุ แห้งว่าอกเกาะ หนักว่ากะทุก เบาว่าอะเอือก ใหญ่ว่าตะมิ เล็ก
 ว่าเกาะ ๆ ไกลว่าเคียบ ไกลว่าจะงาย ยาวว่าจะโรง สั้นว่าและ ๆ
 ขาวว่าขอก แทงว่าโยรง ทำว่าตะง่า คีว่าเลง ชั่วว่าจะตะ ผิดว่าลิก
 ถูกว่าทรอ เปรี้ยวว่าจิว หวานว่างาม จึกว่ากระตะ เค็มว่ายัง ผาด
 ว่าหาค เผ็ดว่าอาร์ หอมว่าชะโฮม เหม็นว่าโต เจ็บว่าอิ แสบว่าปะชา
 คันว่าตะปอก เมว่าปะยุ สุนกว่าสงอม รักว่าชริง ชั่งว่ามิง โกรธ
 ว่าเกอะเกลิม กสิว่าเกิด กล้าว่าเทอ ข้าว่ายือไม เร็วว่าแมน ๆ
 น้ำเหล้าว่าตากตะไป สายว่าตะงัย เทียงว่าครองตะงัย ย่าว่าตะเว
 เย็นว่าเขอะ เค็อนแจ้วว่าอังกชัย เค็อนมีคว่ามัจโรค ตกว่าตะกอง
 ซื่อว่าแยร์ นิ่งว่าตะโอย นอนว่าติก เคนว่าคาง ยันว่ากะเบว เล่น
 ว่าเตรียง โจนว่าจรมุ หลับว่าฮาแง ตันว่าเงาะ หายว่าแคะ เจ็ย
 ว่าเปอะ ไข่ว่าคาง มาว่าอิ กินว่าจา หอมว่าชะบุง กลิ่นว่าลิ้น หยุด

ว่าชะง่า กินข้าวว่าพ่าย อาน้ำว่าโฮมตาก สูญยาว่าขอกหัก
 กล้วยหมากว่าพามาก ทำงานว่าเจาะเวียง ทอดผ้าว่าปะตานตะโกย
 คำขานว่าโลด รมคึกว่าระเหมาะ ขี้ล้าว่ามะหม่อย ร้องให้ว่ายีน หัว
 ร่อว่าระฮาว ชูว่ายุ ถวดว่าขี้กรุน กักว่ากั๊ย รุขว่ากะโจ๊ะ คำว่าตะขี้ค
 ฝันว่าคิต แทงว่าคั๊ย ถึยเตะว่าชะตัก ยิงว่าเปนนาค แงงว่ายัง
 ขี้ว่าหอยย ชนว่าคัก ลงว่ารยุ ขุดกินว่ากั๊วตะแน ปลุกไม้ว่ารยุ
 เติมลง คักน้ำว่าจิกตาก คำเข้าว่าปะไซชน ยกชนว่าเหยือก วางลง
 ว่าเปาะ กั๊มว่าโอน เงยว่าปะตักกือ เอนว่าตะเตียง เลี้ยวว่าสะแกล
 กลั๊ยว่าเลอะ หมุนว่าเลี้ยว หลั๊ยทว่ากะเหยี่ยมัก ยิงฝันว่าเลนจะแงน
 ทาวว่าทวย โสว่ากะฮ็อก จามว่ากาเงะ เคี้ยวว่าเกน คายว่าละ
 หยิกว่าระเก็ด ช่วนว่ากอก ถอนว่าชวด พุดว่ามะโนว พุดสาวว่ามะโน
 ระฮาว พุดควมว่ามะโนจะบุก ตกใจว่ากลีเลิมก ด้ใจว่าเกลตมเกลตม
 อยากได้ว่างอนคั๊ย ขอว่าแจ็ก ใ้หัวอ้า รัยว่าโจก ลั่งว่าปะเลอะ
 เรียกว่าโยลง ขานว่ากะเค็ง ตามว่าเหละ คชยว่ากะเคอ มี
 ฎว่าไตหยื่อ ไม่มีว่างั๊ยไคย ไค้แล้วว่าคั๊ยสา ยังไม่ใ้ว่าขั๊ยคั๊ย
 รู้จักฎว่าเง้าหยื่อ ไม่รู้ว่าขั๊ยเง้า รู้แล้วว่าสาเง้า ใ้ขั๊ยนิว่าสาตอง ไม่
 ใ้ขั๊ยนิว่าขั๊ยตอง เห็นว่าไคน์ ไม่เห็นว่ายั๊ยไคล์ ตูว่าแมน แม่่นว่ากิด
 ไม่แม่่นว่ายั๊ยคิต มากกว่าปานไต อย่ำทำว่ามะเขาะ หมตแล้วว่าทูก
 ษา ยังเหลื่อว่าไซว้ ฝั๊ยกั๊ยเม็ยว่าเกลาตะไคว เจ้าอยู่บ้านไหนว่าไคเต
 แมเราะ อย่ำมาเลยว่ามะคางคังเน กินเข้าแล้วฎายั๊ยว่าซาของ โฮม
 ยังไม่กินว่าโฮมของ กินแล้วว่าซาของ กินกั๊ยอะไรว่าจะมะมะระ

ทางนี้ไปไหนว่าคงเนฮาคต อยู่สบายก็ญาว่าทิดทิดเต๊าะ เจ้าอยู่ก็ไม่เจ็บ
 ใช้ญาว่าไม่ขี้ดขี้เขอะเหยียด ให้เจ้าไปนำเราว่าไมคางยื้อฮือ สาวยานนม
 ถักคนว่าอาโรโกเพคะมารา สาวคนนั่งถามนิกว่าโรโกเพเลมคิคเคือ เจ้ามี
 เมียบแล้วญาขังว่าไมพะนุยซาฮือ เจ้าอย่าซัดเจ้าซัดคนลว่าเพอมะปะไฟ
 กังกอก ๑ ว่ามวบ ๒ ว่าปลา ๓ ว่าไป ๔ ว่าโยน ๕ ว่าปะตำ ๖ ว่าเตรา
 ๗ ว่าเปาะ ๘ ว่าซาม ๙ ว่าจีน ๑๐ ว่าจิก ๑๐๐ ว่ามะกล่า ๓๐๐๐ ว่าพัน
 ร้องเพลงว่าคอบขัวร์ ร้องให้ว่ารัง หัวร่อว่าจะฮาน ชั่วว่าเซียบ กตทว่าโกด
 กักว่ากัก ทิวานับ ฟันว่าคัก แทงว่าเจ็ด ดิบเตะว่าคัก ยิงว่าเปน แบ่ง
 ว่าเขียบค จีบว่ารังบี ชันว่ารังก ลงว่าขง ขุดคินว่าเจียวตะแนะ ตักนัว่า
 ยึดคาก คำเข้าว่าคัยขว ปลูกไม้ว่าเปคหลง ยกชันว่าเตง วางลงว่า
 เลย กัมว่าครู เงยว่าขัวร์ เอนว่าออร์ เลียวว่าแะ กลับว่าคาแะ
 หมนว่ากอง หลับคาวว่าลัมมิก ลิมคาวว่าเบ็กมิก ยิงฟันว่าเหล็ฮอง
 ทาวว่าฮาย เรอว่ากะฮาร์ รากว่าค๊ะ โอว่ากะฮอก จามว่าเซค เคียว
 ว่าย่าย คายว่ากะฮาก ทยิกว่าจะกัก ช่วนว่ากรท ฉอนว่าเต็ก
 พกว่าเซียบเวา พกสาวว่าเซียบเฮอะอันเตร พกควมว่าเซียบฮอร์ คิคว่า
 ซ้อนอก ตกใจว่าไค้ กัใจว่าเนียมนอก อยากไค้ว่าเอ็กเบ็ก ขอว่า
 เลียก ให้ว่ายูน รัยว่าเจอ สั่งว่ายูน เร็บกว่าโร ชานว่าเวเติน ตาม
 ว่าลา มีว่าเบ็ค ย่มี่ว่าเอเบ็ค ไค้แล้วว่าเบ็คเบง ยังไมไค้ว่าฮวยชะเบ็ค
 รัยักขอว่าฮะมายโม รัแล้วว่าโมทะเบง ไม่รู้ว่าเวไม้ ไค้ยินใหม่ว่า
 ไมเซียงเบง ไค้ยินว่าเซียงเบง ไม่ไค้ยินว่าเวเซียง เห็นใหม่ว่าไมไค้เบง
 ทอย เห็นแล้วว่าไค้เบ็ง ไม่เห็นว่าเวไค้ แม่นว่าคะเบง ช่มแม่นว่า

เวคะ คือใหม่กว่าเคียงเว คือแล้วว่าเคียงเบง ไม่ก็ว่าเวเคียง อะไรว่า
 นารัก เมื่อไต่ว่าชายเมณ ทำไมว่าตอจัก เจ้าอยู่ที่ไหนว่าไมโกคะเนย
 เท่าไต่ว่ากาไม เรอว่ากระถัน ซัก ๆ ว่าแงน ๆ อยู่ว่าโก ซอคว่าเกิน
 ออย่าทำว่าซื่อซัด หมคแล้วว่าหลกเบง ยังเหลือว่าโกเบง สักกับมีเมียว่า
 นายเทวโกกอกเคิม แล้วว่าเบง เตยว่าเดินร์ เจ้าอยู่บ้านไหนว่าไมโก
 คะเวียงเมย ไปที่ไหนมาว่าจิวลั้งแอตาเจอะ มีเมียแล้วฤว่าเจอเบงเทร
 หอย กินเข้าแล้วฤยังว่าไมจงจระหอย ไม่กินว่าหอยจง กินแล้ว
 ว่าจงเบ็ง ทางนี้ไปไหนว่ามะจิวครองไม ไปทางนี้ว่ามะจิวครองนา กิน
 เข้ากับอะไรว่าไมจงซำจักษ์ กินเข้ากับปลาว่าโอจงซำกา กินเข้ากับ
 เนื้อว่าโอจงซำยิต กินกับนกกว่าจงซำเบง เจ้าอยู่ที่ไมเก็บใช้ฤว่าไม
 โกคะเวียงนาเวอิเวร้อน เจ้าจงไปกับเราว่าไมจิวซำไอ ออย่ารบกันไมก็ว่า
 เคะคะคอบัลเคอรัยบัล ออย่าซัดเจ้าซัดนายว่าเคคะเคยบัลเลอะเลยคะคัล
 ๑ ว่ามุย ๒ ว่าขาร์ ๓ ว่าแป ๔ ว่ายวน ๕ ว่าปะกัน ๖ ว่าเตรว
 ๗ ว่าปะ ๘ ว่าทาน ๙ ว่าเซน ๑๐ ว่ายิต ๑๐๐ ว่าเวียง ๑๐๐๐ ว่าพัน

ข้ากระเสง

ข้ากระเสงนั้นเป็นข้าชาติหนึ่งซึ่งอยู่แนวเขาแดนระหว่างเมืองอติขบ
 กับเมืองถ่วงนามต่อกัน คือในตอนปลายน้ำเซขมานตั้งแต่ภหุ
 ณาเป็นต้นไปจนต่อแดนญวน ข้าชาตินี้ผู้ชายไว้ผมมวยมีซิ่น
 ซิ่นนั้นเอาผมนมาชวนเกล้าขยวให้สั้นใหญ่เป็นอันมาก แล้วรวย
 เข้ากับผมเดิมให้มวยใหญ่เต็มศีรษะ ที่คอแลข้อมือเอาลวดทองเหล็อง

เป็นค่ายแล้ว ย่อมโยห้อม เป็นโยไม้ชั้นหนึ่ง สัตว์ฐานคล้าย
 โยชมรกแต่อ่อนนุ่ม เขามาแหม่มก็เหมือนคราม แต่สีแก่จนซีกดำ
 เครื่องทอผ้าไม่ใช่ทุกแลสดึง ไม่มีพม มีแต่ไม้แขนๆ สำหรับ
 ซักเส้นท้ายไว้เป็นตอนๆ เมื่อจะทอนนึ่งท้ายข้างหนึ่งไว้ก็ค้ำ
 แม่เท้า อีกข้างหนึ่งมีค้ำเขากบย่นเอาไว้หนึ่งเหยียดเท้าข้างให้ค้ำ แล้วพลิก
 ไม้แขนที่สอดซีกท้ายไว้นั้นให้ค้ำขึ้นพอเป็นช่องที่จะสอดท้ายพุ่งๆ นั้นก็ไม่
 มีกระสวย เป็นแต่พันกับหลอดไม้ยาวขนาดกระสวยสอดพุ่งไปมา
 แล้วลี้ไม้ไม้แขนนั้นกระทบเข้ามาอย่างกระทบพม แล้วซีกไม้อันนั้น
 ออกซีกใหม่ เลื่อนอันที่ซีกไว้ก่อนเข้ามาพลิกให้ค้ำแลพุ่งอีก ทำเช่น
 นั้นเสมอไปคเป็นน่าลำบากมาก แต่เอาใครยความเคยแลความชำนาญ
 ก็ทำไ้รวดเร็วแลทอไ้มาก ๆ จนเป็นสินค้าสำหรับแลกเปลี่ยนของ
 อื่นๆ แลส่งส่วยด้วย กาวดีเหล็กนั้นไม่มีเหล็กทั้งแลคอนคิม ทั้งแล
 ค้อนใช้กันหิน คิมใช้ไม้สักชยน้ำปูนพอกับเหล็กจากเตามาวางบน
 กันหินแล้วเอาหวายสตรักกันสึลาบ้อมๆ ทำเป็นค้อนทบเหล็กพอ
 เป็นรูปมีคแลงอบเสียม แล้วก็แต่งด้วยฝนกับหินหยายแลหินเล็ยค
 โดยลำคัยกว่าจะใช้ไ้ การคเหล็กนั้นเป็นการใหญ่ ต้องมีพิคทำ
 พรอมกันยละครั้ง คือในเดือนยมีพิคเหล็ก พิคเบคยั้ง พิค
 หมายไว้ คือของที่ไว้ เดือนสามพิคทำเหล้าอู พิคทำเข้าเกวยย
 เส้นเทวดา เดือนเจคพิคเส้นเข้าคัม ข้าพวงนถอเทพตาแลถอพระไชย
 เชษฐาธิราช พวกที่ถอพระไชยเชษฐาธิราชเจ้านั้นเป็นข้าไพร่ส่วยชน
 เมืองอิตยบอ แต่ยังมีทเป็นข้าซีกอยู่ภายนอกออกไปใกล้ซีกแดนญวน
 อิกเป็นอันมาก

คำพุดภาษาของข้าชาติกระเสงมัตัง

คินว่ามะเนะ แผ่นคินว่ามะเนะไยร หินว่าตะมอ กรวดว่ากรวด
 ทรายว่าตะแมตง ภูเขาว่าตะนิก บ้าว่าไยร กงว่ากรัง ทุงว่าเสนาะ
 ทางว่าตรอง ต้นไม้ว่าเคิมลอง ใบไม้ว่าตองตอง ลูกไม้ว่าเปอลอง
 คอกไม้ว่าวางตอง หล้าว่าคัก ไร่ว่าเมียน นาวาแปลน บ้านว่าเวง เวียน
 ว่าซ น้าว่าตาค น้าฝนว่าตาคเมียบ น้าค้างว่าตาคคิน น้าฝนว่าตาคสก
 น้ามันว่าเปรียง ห้วยน้าว่าอายตาค หนองว่าตง ช่อนน้าว่าตาคกลอ แม่น้ำ
 ว่าคลกนี้ ลมว่าเกียน เมฆว่างัน พาวว่ากริม พาวชิงว่ากริมเกวียต
 พาวแลว่าตราบ แคตว่าขริง ฮาติคัยว่าตริงย จันทรว่าสัน ดาวว่ามัน
 ไฟว่าอุนร์ วันนว่าย วันนว่ายักค พวงนว่ายัสติ มรินนว่ายิปรา วานน
 ว่างยนก คินว่ามึง เดือนว่าสัน ขิวว่านนำ คนว่าปะงาย คนแก่ว่าปะงาย
 กระ คนหนุ่มว่าปะงายกระละ คนเด็กว่าปะงายเนะเนะ ซ้างว่าเขคัล มี
 ว่าชะ สุนัขว่าขอ ไคว่ากร้อก กระบือว่าเขค หมูว่าไซก แรกว่า
 จรีต หมิวว่าเกา เสือว่าจโก กวางว่าเย็น ฟานว่าไยรง นกว่าเจ็น เต่า
 ว่าคอบ ปลาว่ากา กาวว่าฮาก ไก่ว่าเฮียร์ มคว่ามุด ชลวกว่ากรัต งู
 ว่ายิด บัวว่าตะกระ ย่ายายว่ายะกระ พ่อว่าชาย แม่ว่าเนน ลุงว่า
 ยิงชาย บ้าว่าแงยง น้าว่าแงเนน ฮาวว่าแงชาย ลูกว่ากอน พัวว่า
 นื่องว่าแง ตัวเวียกกระนาย เมียเวียกเป่ว ลูกเขยว่ากอนปะชาว ลูก
 สไกว่ากอนเตว หลานว่ามอน ผมว่าซก ขนว่าซกมอน เล็บว่าเกวียต
 ฟันว่ายัค ลันว่าเขยต หนั้วว่ามึง เนื้อว่ายิด ปากว่ายิวร์ กระตูกว่า
 เตียง หัวว่าคุด หูว่าโคร หน้าว่าการ ตาว่ามิด คิ้วว่าสะเนียงมิด

แก้มว่าตะกวด รุมกว่าเมฆ คางว่าเมฆ คอว่านง แขนว่าคี่ แขน
 ขาวว่าคี่ชะเอี้ยว แขนซ้ายว่าคี่ชะมา ขาวว่าเขว เท้าว่าขี้ มีอ่าวข้างคี่
 นิ้วมือว่ากอนติ เขวว่าตะนอย คอกว่าขี้ เข้าว่าโคน อกว่ายะตา นม
 ว่าโคะ ท้องว่ากลาก หลังว่ากน เข้าเขลิอกว่าขา เข้าสารว่าแผ
 เข้าสักว่ากระสาย ฝ่าว่ามีก เลือว่าอว กลือว่าเขาะ เหล็กว่าชน
 เงินว่าปรัก ทองคำว่าเยียง ทองเหลืองว่าทอง ตะกั่วว่าคราก ฝ้าย
 ว่าปราว ไหมว่าชค มีทว่าถัก ขวานว่ารง รอยว่ารย เสียมว่าเสียม
 คายว่าทาว ยี่นว่าชีนาค นำไม้ว่าชะแน หอกว่าตาก หอกแทงว่า
 ตากกลอง ฆ้องว่าเจียง กลองว่าคอกคี่ ขลุ่ยว่าคูลน ทายว่าไซน
 นายว่าตะกัล ฉันทว่าไฮ เจ้าว่าไม ของเจ้าว่าแวนไม ของว่าไพน์ นาย
 บ้านว่าเพนตันคัล เพื่อนว่าเฮย ซ้ายว่าชะมา ขาวว่าชะเอี้ยว ข้างนอ
 ว่าลางรา ข้างในว่ากลวง ข้างบนว่าลางเป็น ข้างล่างว่ากะเนาะ นั้นว่า
 ลางอ๊ก โนนว่าลางเตาะ นีว่าลางตี ทิศใต้ว่าลางบี ทิศเหนือว่าลางโตะ
 ควันออกว่าเคโคะ ควันตกว่าเคเกลียข คำว่านาเปะ โคนว่านาเยียน
 มากกว่ายาว น้อยว่ากะเนาะ เย็นว่าปรัง ร้อนว่าชน อ่อนว่ายาต แขงว่า
 เกกซ์ เขียวว่ายี่บ แห้งว่ากัก ใหญ่ว่าตัน เล็กว่าแงะ โกลว่าชกิก
 โกลว่างาย ยาวว่าวัก สั้นว่าเป๊ะ ขาวว่าขอก เหลืองว่าเวิง เขียวว่ายิน
 แดงว่าโปรง คำว่ามึง ๆ คีว่าเลียม ชั่วว่าเวเลียม เป็รยว่าเขาะ
 หวานว่างาม ฝืดว่าปะตะ เค็มว่าเจ็ม ชมว่ายั้ง ฝืดว่าชาค ฝืดว่าฮาร์
 หอมว่าโคร์ เหมือนว่าไซชะ เจ็บว่าคี่ ปวดว่าฮัก แลยว่ารวู้ คันว่าเกียค
 เมอว่าโยล สุนกว่ารอน สยว่าเคอมัก ไม่สยว่าเวเลียม นอกว่า

กรอม รักว่าทะเล ซิงว่าวิเชียร โกรธว่าเก็บคนออก กลัวว่าฮอร์ กล้า
ว่าเวฮัวร์ เข้าว่าปรางทะเลกินน้ำ สายว่าควน เทียงว่าเงงตงยี่ ช่ายว่า
คาแเวะ เย็นว่าชะ เตือนแจ้งว่าเคตะเลีย เตือนมีคว่าเคนคิ ตรงว่ารวค
คคว่าโงท ฟังว่าโท นอนว่าเลค บินว่าบิร้ เคนว่าจิ่ว วึ่งว่าลู้ เคนว่า
ตะโลง หลัยว่าเยี่ยย คั้นว่ายี่ร้ หายว่านรอก วานว่าคอนเจีย ไปว่าจิ่ว
มาว่าจี หยุทว่ายั้ง กินเข้าว่าของกระสาย กินน้ำว่าเซตาก อายน้ำว่า
โฮมกาก สับบว่าเสกคลิก อมว่าโอะ กลิ่นว่าลัน เลี้ยวว่าลาละ ท่างาน
ว่าโตะเมียล ทอผ้าว่าค่านทะเล คำขายว่าคักสองตะนอย วยคักว่า
กอยัน

ข้าชาติสลัง

ข้าชาติสลังนั้นเป็นช่าอยู่สันเขาระหว่างปลายน้ำเซสุกันปลายน้ำเซ
ชานขึ้นไปหาสันเขาแค้นค้อแดนญวน ตั้งแต่ถอยมรายนายชานไปถึง
หนองฟ้าหนองยศ จนถึงหนองไก่โศกซึ่งเป็นที่ร่วมปลายน้ำทั้งสามแม่
คือ เซชมาน เซสุ เซชาน ในบริเวณเหล่านี้เป็นที่บังเกิดของคำทราย
เป็นอันมาก ข้าสลังนั้นเป็นช่าช่วยของคำร้อนของคำซอหาแลกเปลี่ยน
พิศคู้ต่าง ๆ ทั่วของคำ กับประพฤติเป็นโจรเที่ยวค้ำบ้านจับขี้เลยช่า
ทางผายญวนมาแลกเปลี่ยน เป็นค้เวรกันกับช่าจราย ข้าสลังนั้นคือ
ชาติที่เราเคยได้ยินชื่อในหนังสือพิมพ์ครั้งหนึ่งเรียกว่าช่าเซแคง ๆ คือ
เพี้ยนไปจากชื่อข้าสลังนั่นเอง ซึ่งตามหนังสือพิมพ์เมื่อปี ร.ศ. ๑๓๗
ปรากฏว่ามีฝรั่งเคสคนหนึ่งชื่อมอองลีเออเมรินาไปตั้งเป็นประเทศราชแล
ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ด้วยเลย ๆ แล้วก็เลยล้มละลายไป ข้าสลังนั้นเป็นช่า

๗๘

ส่วยทองชนเมืองอศัยอส่วนหนึ่ง เป็นข้าบ่าที่ไม่ซิ่นกับใครส่วนหนึ่ง ข้า
 พวกนี้ไม่ได้ ไร่ผวย ทั้ภมมคาลัยมมมทาคไทย ผู้ขายนุ่งเดี่ยวห่ม
 เสื้อกัก ผู้หญิงนุ่งถุง แด้ใช้เปลือกไม่มี่เปลือกทั้นน่องแล้ตั้นกรู้เา
 มาทขทำให้่ออนตัว แล้ลักร้อยท้วยบ้านพอไม่แยกกรากกันไ้เก้เท่านั้น
 ข้าพวกนี้ทอผ้าไม่เป็น เว้นแต่ที่อยู่ใกล้ข้ากระแสงข้าอาลิกก็ใช้ผ้าฝมอ
 ข้ากระแสงแล้ข้าอาลิกบ้าง ใช้ผ้าเทศต่าง ๆ ที่ลูกค้าลาวเอาไปแลก
 เอาไปขายบ้าง อาวุธข้าพวกนี้ชำนานูหอกซัดแล้หอกพุ่ง นำไม้ก็ใช้
 แต่มักใช้ในการยิงสัตว์ไคยมาก ใช้รบไม่สู้ชำนานูนักเหมือนข้ายามเิน
 เมื่อเวลาจะเข้าศึกมักใช้เปลือกไม่พอกพั้นคี่เศแล้กายให้หนา ๆ เป็น
 เกราะกันอาวุธข้าศึก

คำพูดภาษาข่าเสलगมีดังนี้

ดินว่าตะแม หินว่าโม กรวททรายว่าหอย ภูเขาว่างก บ้าคงว่า
 ชะลึง ท่งว่าทรัน ทางว่าตอง คันไม้ว่าลอง ลูกไม้ว่าไปลลอง ใบไม้
 ว่าลาลอง ดอกไม้ว่าวางลอง หญ้าว่าคางยา ไร่น่าว่าเหยียก เมือง
 ว่าแมง บ้านว่าไปล เรือนวาเหยีย เรือว่าปลง น้ำว่าคาก น้ำฝนว่า
 คากเมีย น้ำค้างว่าคากแหยบ น้ำฝนว่าคากลู้ก น้ำมีน้ำว่าคากแครง
 ห้วยว่าววยคาก หนองว่าเส่น่า ช่อว่าคากลอ แม่น้ำว่าคากปลอง ลม
 ว่ายาด เมฆว่าไซก ฟ้าว่าเตร ฟ้าร้องว่าเตรย้งกรำ ฟ้าแลบว่าปะยัด
 แด้ทว่าไ้ตะ อาทิกย์ว่ามูงัย จันทร์ว่าคัย ดาวว่าลุง ไฟว่าอณ วันว่างัย
 คีนว่ามัย เดือนว่าคัย บัวว่าทะน้ำ วันนว่างัยเครา พรุ้งน้ว่าอาเทระ

มวนว่าตะมา จานนว่านอ จานชนว่าตะมะธา คนว่าปะนุย คนแก้ว่า
 ปะนุยตะเบาะ คนหนุ่มว่านำคำ เต็กว่าแตก ช้างว่ารวย ม้าว่าเสะ
 ไคว่ากรอด กระจับว่ากระจับ หนูว่าหนู แรทว่าระมาย เสือว่าชะมอม
 เนื้อว่าเกล นกว่าจิม เต่าว่ากอบ ปลาว่ากา กาวว่าฮาก ไก่ว่าเขี้ยว
 มกว่ามุก ปลอว่าขวก งูว่าขัย ปีกว่าขา มารทว่าม้า ลุงว่ามี ป้า
 ว่ามา ฮาวว่าฮอ ลูกว่ากอน หลานว่ามวน พี่ว่าขู น้องว่าฮอ ผู้ชาย
 ว่าบูโล ผู้หญิงว่าบูโล ผัวว่ารอง เมียว่านาย เซขว่าฮอง สใ้กว่านาง
 ยี่ว่าฮอ ย่าว่าปะ ผมว่าซก ขนว่าฮกฮอย เลี้ยว่าเลีย ฟันว่าตะมง
 หนั่งว่าบัส เนื้อว่าคะเม็ค หัวว่ากั๊ต หูว่าบัต หน้าว่าแลง ตาว่ามัต
 ปากว่าตะมุน จมูกว่ามู แก้มว่าตะมอ คางว่ากาง ทอว่ากินทอง
 คิ้วว่าเกรียงมัต แขนว่ากวง คอกว่ากัก มือว่าคั นิ้วว่ากระนอย ขาว่า
 ขลุ น้องว่าปวย เท้าว่าของ เข่าว่ากรัง เหวว่าตะมอย ฮกว่ากรอก
 นมว่าตุ ท้องว่าปะตก หลังว่ารอง หนึ่งว่ากะตาย เข่าเปลือกว่าเมา
 เข้าสารว่าเพ เข้าสูกว่าปอน เข้าเหนียวว่าปอนเกาะ เข้าเจ้าว่าปอนโก
 ฝ่าว่ากะมาน เสือว่าฮาว เกล็ดว่าฮายฮอ เหล็กว่ามาม เงินว่าจัน ทองคำ
 ว่ามา ทองแดงว่าระงาว ตะกั่วว่าถึ ค้ายใหม่ว่าปราย มีคว่าจิง ขวาน
 ว่าจอง จอบว่ากะมาง เสียมว่าคตัก คายว่าลาว ขันว่าหนาค นำไม้
 ว่ามะเนง หอกว่าฮอก ฆ้องว่ากอง กลองว่าคัล ระฆังว่าผาย บัวว่าวง
 ทาษาว่าทิก ข้าวว่าไอ เจ้าว่าเฮา เซว่าเกา ของข้าวว่าตะไอ นายบ้าน
 ว่ายะไปล ซ้ายว่าจองเฮียว ขวว่าจองมา ตรงหน้าว่าจองมัต ฮ่อง
 หลังว่าจองรอง ข้างนอกว่าจองกง ข้างในว่าจองกลำ ข้างบนว่าจองแข

ข้างล่างว่าของลา เห็นอว่ของแปง ไ้ว่าของลาร์ ควันตกว่าของงัย
 ตะยิม ควันออกว่าของงัยลต น้ว่าอัน น้ว่าปะอิน ไ้ว่าไอ คำว่า
 โทร สูงว่าแบ มากว่ายอม น้อยว่าซอซี เย็นว่างาม ร้อนว่าชู้ อ่อน
 ว่ายี้ แขงว่าโก เยื่อกว่าตะแยะ แท้งว่าชิง หนักว่าถลึง เขาว่าแหก
 ใหญ่ว่าคี้ เล็กว่าเกง ใกล้เคียงว่าปะเตง ใกล้เคียงว่าย ยาวว่าแบ สั้นว่าและ
 คับว่าวัก หลวมว่าชัว ขาวว่าขอก เหลืองว่ายึง เขียวว่ายี้ แดงว่าคม
 คำว่าปรัง คิวว่าลิ้ม ชั่วว่าชอ ฝืดว่าเยื่อกะตาย ถูกว่าตายน เป็รีย
 ว่ายี้ระ หวานว่านาม จีกว่าสาย เค็มว่าเซน ชมว่ายั้ง ฝืดว่าเจ็ก
 เล็ดว่าชาน หอมว่าไซง เหมือนว่าชุกมอ เขียวว่าหิ ยัวกว่าตะกั้ง
 แสบว่ารวี คันว่าโละ เมว่าขอล สนุกน้ว่าแนบ สบายว่าว้ายเซาะ
 ทุกข์ว่ามารโม วิกว่าระกาโย ซึ่งว่าชล ถลิวว่าย ถลิวว่าเย็คตะน
 ช้าว่าตะควย เร็วว่าประปรัน เข้าว้ว่ามะมัน สายว่างัย เทียงว่ามั่งงัย
 ประกัน ย้ายว่ามั่งงัยตรง เย็นว่าแช เกือนสว่างว่าตาชี้ย เกือนมืด
 ว่าชี้ยนาม คุกว่ายง ตรงว่าตะปะ น้ว่าพัน นอนว่าคาค เดินว่าจิว
 ยืนว่าคั้น แล่นว่าเคา โดคว่าโยน หลบว่ากักเขีย ดันว่ากะลึง ไปว่า
 จิว มาว่าวลาญ กินว่าจา อมว่าปุม ถลิวว่าเลน เลี้ยวว่าเซ เคี้ยวว่า
 ระบาย หยุคว่าลอย กินเข้าว่าของขวน ค้มเหล้าว่าไฮคิบ อายน้ว่า
 โสมคาก สบายว่าหุกยา ทำงามว่าแจ่มเข็ค ทอผ้าว่าเซมหึค คำขาย
 ว่าเต็กเข็ค วยค้กว่าจ้อปลง ษับริ่งว่าตอน รั้งให้ว่ายิม หัวร้อว่าออก
 ถอดกว่ารบ ถักว่ากัย คิวว่าข่า พันว่าถอ แดงว่าเพ็ค ยิงว่าเป่ง แยะ

ว่าโหด จับว่ารบ ฆ่าว่าอาว ลงว่าโยน ขกตินว่าเจ็ยคตระเนะ ปลูกไม้
 ว่าขี้ต ตักน้ำว่าอินคาก คำเข้าว่าแป้เมมา ชี้ข้างว่าคอกกรอย ชี้หน้าว่า
 คอกแสะ ยกขนะว่าเปาะ วางลงว่าเปาะชยอหม กั่มว่าเซมคก เงยว่าวงย
 เอนว่าถักถัก เลี้ยวว่าเอเก กลี้ยว่ายะคัล หลับตาว่าสุ่มิต ล้มคว่าแหลก
 มีค ทาวว่ากะธาย เรอว่ากะธอ โอว่ากะธ็อก จามว่ากะโร พุกว่าโค
 พุกขี้หญิงว่าโคขุมครุก เหวจากความว่าโคปลายเขา ตกใจว่ากลีชะชอม
 ตีใจว่าเล็ยมชะชอม อยากไ้ว่าวะ ฆอว่าจอน ให้อ่าอาม รับว่าจก
 เรียกว่ากราว ชานว่ากะยอน ฉามว่ากะชอม คอยว่ากะยอน มีฎว่า
 เอนะ ไม่มีว่ายะเอ ไค้แล้วว่ายะออย ยังไม่ไค้ว่ายะยะ รู้ว่าคเณะ
 เห็นว่าเซาชวย ไค้ยินว่ายัน คว้าเก แ่นว่านอน ไม่แท้ว่าแซไว ะไร
 ว่าวะนะ กินเข้าถักขะไรว่าของขังนะ กินกัษยลว่าจของขังกา กินกัษฉัก
 ว่าจของขังกระเื้อ กินเข้าเปลว่าจของซอน อยู่ที่ไหนว่าบายปะเฮา ไปที่ไหน
 ว่าจิวดะเฮา อยู่กัษใครว่าบายปะทาวเฮา อันไค้ว่างายมอย ทางนี้ไปไหน
 ว่าคองจิวกันมวย สบายฎว่าแม่ไอ จามนั้กว่าเล็ยมโย มีภรรยาแล้ว
 ฎาขังว่าของเฮาขายออย แต่กั้ว่าคำมะเอ เก็ยวันว่านั้ ทำอะไรว่าเื้อนะ
 ราคาเท่าไค้ว่าคำตะมอย มากปานไค้ว่าขอมคอมมอย ถึงว่าตู่ ยังไม่ตั้ง
 ว่าขี้ตู่ขี้ อย่าทำว่ามามะเจยวค หมกแล้วว่าขี้คออย มีว่าไว กินเข้า
 แล้วฎาว่าจของขังนออย ยังไม่ทันกินว่าขี้ของอิ กินแล้วว่าจของออย นั้
 หนึ่งตงสิย ๑ มวย ๒ ยา ๓ แป้ ๔ ฆวน ๕ ะกะคำ ๖ เทวา ๗ แป้
 ๘ ทาม ๘ แจน ๑๐ บัคิ ๑๐๐ มวยแรง ๑๐๐๐ มวยเบา

ข้าจรรยา

ข้าชาติจรรยา นั้น เป็นข้าแนวเขายันต์ที่คั่นนอก อยู่ตอนปลาย
น้ำเขษานต่อแดนข้าสวางลงไปหาข้าระแคว์ปลายน้ำเขษังคั้น เพศภาษา
ก็คล้ายคลึงกันกับข้าระแคว์ ผิดกันแต่ข้าจรรยาถือวิถีเรื่อง ข้าระแคว์
ถือฉลแฉกแว้ง ข้าชาติจรรยา นั้นเป็นชาติกัลป์หาญ ชำนาญในการ
จู่โจมแลชกหักอกแหลนแม่่นยำ เคยเป็นทหารเจืองมาแต่โบราณ ของ
สำคัญเจืองซึ่งยังเป็นที่ยศานับถืออยู่จนทุกวันนี้ คือทนายฤๅพระชวรรค์
มอຍທတေเจืองคำยลบ้านกลอง เรียกว่าเสด็จเทิง ผลหมากยางกัม
แลสั่วยอยู่ทศยลบ้านย่องบ้านแกวง เรียกว่าเสด็จลุ่มเสด็จกลาง เช่น
ที่สำหรับประสมเส้นไหมเสมอทุกบ่ อนงข้าพวกนมักเป็นคู่เคี่ยวรบกัน
กับข้าสวางเนอง ๆ ไม่ใคร่ขาด

แต่ข้าระแคว์นั้นอยู่ต่อข้าจรรยาลงไปข้างทิศใต้ ปลายน้ำเขษังคั้น
แลข้ามเนินดินสันเขายันต์คั่น ซึ่งลาวเรียกว่าเขาพนมยุงพนมยงพนม
เวียงลงไปตามน้ำกองขกกองปะนัง ซึ่งเป็นปลายน้ำลงไปในแดนญวน
แขวงเมืองฝูเวียน ข้าระแคว์เป็นข้ามีฝีมือพรตสชาติคล้ายญวน ใช้
เครื่องภาชนะต่าง ๆ มาแต่ญวน แลมีขนขรรคมณียมเวียร้อย ทำ
บ้านเรือนที่อยู่เป็นเรือนทิมแถวยาวหลายสิบห้อง อยู่เป็นหมู่ ๆ มีนาย
บ้านเรียกว่าปะตง ๆ บ้านใดก็มียศอย่างแลอำนาจสิทธิชากบังคับบัญชา
กันในบ้านนั้นเป็นคำยล ๆ ไม่ขึ้นลงแก่กัน เว้นแต่ปะตงบ้านใดที่มี
กำลังน้อยจึงจะไ้ข้าไ้ศรยปะตงบ้านใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียงเป็นหมู่เดียวกัน

คำพหูพจน์ภาษาข่าจรรยาแลชำระแค้นนั้นมีแรงดังต่อไปนี้

ภาษาข่าจรรยา

คืนว่าชิม แผลนคืนว่าจะลัน หินว่าปะเคา กรวดว่าจ้อ ทรขายว่าจัว
 ญูเซว่าจิกะนุง บ้าว่ากะลีย ทุ่งว่าจอน ทางว่ายะลัน คันไม้ว่าโลง
 หนุว่าเล็ก นาวว่าจอน ไร่ว่าชวา บ้านว่าปะลีย เรือนว่าปะชาง น้ำว่า
 ยา น้ำฝนว่ายาจะลัน น้ำค้างว่ายาทะนึ น้ำผึ้งว่ายานี้ น้ำมันว่าละมัวะ
 ห้อยว่าจาน หนองว่าละนาอ บ่อน้ำว่ายาชัย แม่น้ำว่าจะลานเฟรง ลม
 ว่ายิน ฟัวร้องว่าชิม แศกคว่าชะยะ อาทิศัพท์ว่ายะเฮือย จันทร์ว่ามุลัน
 คาวว่าปะตุ ไฟว่าอาพูย วันว่าชะลีย คินว่ามะล้า เคือนว่ามุสถาน บัวว่าถุน
 คนว่ามะนุย ช้างว่าละมาน ม้าว่าอาแซ ไคว่าละมอ กระจมื่อว่ากระเป่า
 สุกว่ากะปุย แรดว่านวะ หมิวว่าปะเคา เลื่อว่าละมิง เนือว่าเจม นก
 ว่าจิ้น เถ่าว่ากวา ปลาว่าจระการ กาวว่ากะฮัก ไก่ว่ามะนุ มคคว่าคำแปย
 ญูว่าลัว คนแก่ว่ามนุยกะชา คนหนุ่มว่ามะนุยกะคำ เต็กว่าอนะ บัวว่าออย
 ย่าว่าไนยะ บิดาว่าวามา มารคว่าเมาะ ลุงว่าอา บ้าว่ามี น้ำว่านอง
 ขาวว่าแมค ลูกชายว่าอนเกย พี่ชายว่าเอ ลูกหญิงว่าคำเนย พี่หญิง
 ว่าอวยวง น้องหญิงว่าอโตมะเน ฝั้วว่าเกย เมี้ยวว่าเมนัย เขยว่านกะเตา
 สใ้กว่านปะเคา หลานว่ามอณ ฒมว่ากะบด ชนว่ามะเลา เลี้ยวว่าเกา
 ฝันว่ายังไค ลันว่าละ หนิงว่ากะเล็ก เนือว่ายา ปากว่าใจค์ กระจุกว่า
 กลาง หัวว่าเกาะ หูว่าตะงา หน้ำว่าไทย ตาว่าชะระ แก้มว่าแมง
 จมูกว่าตุง คางว่ากาง คอว่าคอก แขนว่าตะงาน ขาวว่าปลา มีชื่อว่า
 เกียง เท้าว่าเจิง เหวว่ากะชิง คอกว่าชะะ เข้าว่าอุค ออกว่าตะตา

นมว่าเส้า หลิงว่าหลอง ท้องว่าปะตี เข้าเปลือกว่าแค เข้าสารว่าปรัย
 เข้าสุกว่าไซ ผัวว่าๆ เสือว่าฮาว เกล็ดว่าชะภา เหล็กว่าคิง เงินว่ายวัค
 ทองว่าเจียง ทองแดงว่ากองกยะ ทองเหลืองว่ากชง ตะกั่วว่าเล็ก
 ค่ายว่ากะพาย ไหมว่าสตุ มีคว่าทอง ขวานว่าจวง รอยว่าจอบ เสียม
 ว่าเสียม ทายว่าตาว ยันว่ากำเปลิง นำไม้ว่าชระ หอกว่าๆ ฆ้องว่าจิง
 กลองว่าสักรี้ ทายว่ารัน ข้าวว่าเกา เจ้าว่าอิ เขาวว่าอะนัง เรว่าไป
 กว่าเกา มิ่งว่าออง มีคว่าเจียง เกล็ดว่ามิตเจียง เพื่อนว่ากะแนง ซ้าย
 ว่าเนี้ยว ขวานว่านัวะ นั้นว่าตระนั้น นัวว่าตะมะ โนนว่านั้น นอกว่าตะกะ
 ในว่าตะโฮก เหนือว่าปะเงาะ ใต้ว่าปะโยะ ควันตกว่ายังเขยละ ควัน
 ออกว่ายังเฮียะกระเขยะ คอนว่าตะกวน ลุ่มว่าปลา มากกว่าโล นั้ยว่า
 เขียะ เข็นว่าฮวด ร้อนว่าเริน อ่อนว่าอูน แสงว่าคิง เขียวว่าปชา แห่ง
 ว่าก้อ สูงว่าลอง ต่ำว่าแปน ใหญ่ว่าปลอง เล็กว่าเค็ง กว้างว่าปลอง
 ไกลว่าแะ ไกลว่าทราย กลมว่าเมียะ บาวว่าโกลง สั้นว่าคุด ขาวว่า
 โกะ เหลืองว่ากะแนง เขียวว่าซัค คำว่าคำ คีว่าจัก ชั่วว่าข่อจัก
 เปรี้ยวว่าซ้า หวานว่ามี จืดว่าป่า เค็มว่าซัค ขมว่าผิ ฝาคว่าบัน เฝือก
 ว่าซัง หอมว่าเขาเซียม เหม็นว่าเขาสาย เดียวว่าลัวะ ยัวคว่าลัวะ แสบ
 ว่าซาง คันว่ากะคำ เมว่าลัวะ สุนกว่าละนุก ทุกข์ว่าหินจาย รัคว่า
 เจียง ช้างว่าเจ็ด โกรธว่าเจ็ด ขลาคว่าชย กลั้วว่าชุย เข้าว่าปะกัว
 เคียงว่ายังเขื่อยคิง ข่ายว่ายังเขื่อยคน เข็นว่าครำการ เกือนหงายว่า
 ปลายนแะ เกือนมีคว่าปลานคำ นิ่งว่าป๋ นอนว่าติ เกินว่านาว ยันว่า
 ตเคิง วิ่งว่าทะ หลับว่าลือย ตันว่าตนร หายว่ากุก คอนว่าเคียค ถ้อ

ว่าเกอะตูก พายว่าเกอะตูก ไปว่านาว มาว่าลำ หยคว่าตอ กินเข้าว่า
 ชาเซย กินหมากว่าของมะลู สยข่าว่ายหัตต์ ขาน้ำว่าน้ำมะเนย อมน้ำ
 ว่าสนยา กลิ่นว่าสน เลี้ยวว่าปะละ ทำไรว่ามะฮัว โตนว่าคาล ทอผ้า
 ว่าขามกัน คำขายว่าขอ รบคักว่าปะละ ร้องเพลงว่าแะ ร้องให้ว่าเหี้ย
 หิวร้อว่าทาว คำรามว่างาค กอคว่าโกย กักว่าแะ ตีว่ามาง ฟันว่า
 เกาะ แทงว่าเกอะปะ ยิงว่ายั้น แ่งว่าปะชา ยุกว่ายะเตอะ จัยว่ามะ
 ซันว่ากี ลงว่าคูน ซุดกินว่ากลอยแะ คักน้ำว่ายักยา ทำเข้าว่าคัยปะไต
 ปลุกไม้ว่าตะลา ยกขนำยของกี วางลงว่ายของคูน กัมว่ากาเกาะ เงย
 ว่าเงย เอนว่าแะ เลี้ยวว่าจิง หมอนว่ายาม หลับคว่ายัก ลืมคว่า
 ยักพา ยิงฟันว่าตะกอย หาวว่าคิงอาย เรอว่าเฮย รากว่าปะตา ไซว่า
 กะตูก เคี้ยวว่าแะของ หยิกว่ากะแะย ช้วนว่ากวาก ถอนว่าซอก
 ถอนนำว่านาวปะนัย ถอยหลังว่านาวปะวง พคว่าเซี้ยย พควความว่าเซี้ยย
 ซัน นึกว่ากระจิง ตรองว่าเงิต ตกใจว่าเลอะไต อยากใ้ว่าตะเหียง
 ขอว่าเกา ใ้ว่าเซี้ย ลั่งว่าเย็ย รัยว่ามะโตะ เรียกว่าเขว ขานว่าฮค
 ถามว่ากันยา คอยว่ากันยาจิคคุด ชีว่าแะ มีว่าเมา ไม่มีว่ายิเมา ใ้
 ว่าเมา ไม่ใ้ว่าอะเมา รัยว่าเภา ไม่รัยว่ายิเภา เห็นว่าย ใ้ยินว่ามี
 จริงว่าเยอะ ไม่จริงว่ายิเยอะ คักฎว่าเซี้ยม ทำไมว่าแยกก่อ เมื่อไรว่า
 คักะรอย ที่ไหนว่าคักอง เภาไรว่าคัม อะไรว่าหิมออกลาต อย่างไรว่า
 เซกจ้อลาต ทำงานว่ามงนอย เร็ว ๆ ว่านั้น ๆ ช้า ๆ ว่าลัว ๆ เข็ยง อยู่
 ว่าโตะ ถึงว่านิมิติน อย่าทำว่าลิติน กัยว่าฮอม หมกสันว่ายิระเยอ
 ยังเหลือว่าเคาะโล ยังไม่มาว่ากาคาย แล้วว่าเงิงเขอ

ภาษาขำระแดวี่

คินว่าตัน หินว่าปะเตา กรอหว่าปะเตาเกยค ทราวว่าลันจัว
 ภูเขว่าจี่ บ้าว่าเพ็ค ท่งว่ายังแลตาค ทางว่าลาน ตันไม่ว่ากะเข
 หญาว่าลาจ นาวว่ามา ไร่ว่าปะมา บ้านว่าข้วน เรือนว่าสาญฎฆาง
 เรือว่าตก น้ำว่ายา น้ำฝนว่ายาจาน ฝนตกว่าจานละ น้ำค้างว่ายาทัน
 น้ำผั่งว่ายานอย น้ำมันว่ายาป่ง ห้วยว่าคอง หนองว่ายานาว แม่น้ำ
 ว่ายาขปลอง เมฆว่าตะ ลมว่ายีน ฟ้ำว่ากำ ฟ้ำแลยว่ากำขยิค แดกคว่า
 ขะเบียงะ อากิตยว่ายังลอย จันทรว่ามุลัน ดาวว่าปะตุ ไฟว่าปุย วันว่า
 ทรววย คินว่ามะลัน เค็อนว่าแค บัวว่าถุน คนว่ามะนุษ นกว่าจิม
 ช้างว่าละมาน ม้าว่าแซะ โคบ้านว่ามอ โคมีว่ากะลุ ควายว่ากระปาว
 หมูว่าอน แรดว่ามิ หมิวว่าเกา เสือว่าละโมง เนื้อว่าเจม เค้าว่ากุดระ
 ปลาวว่ากักร์ กาวว่าอาก ไก่ว่ามะน มกว่าคัว งูว่าลา คนแก่ว่ามะนุษคา
 หนุมว่าไปค้ำ สาวว่ามเนลา เต็กว่ามนยเค็ยค บัวว่ายะ ย่าว่ามิยะ
 บิดาว่ามา มารทว่ามิ ลุงข่าว่าวา น้ำอาว่าเม็ค ลูกชายว่าเกย ลูกหญิง
 ว่าเนย พี่ชายว่าอะยอง พี่หญิงว่ามาย น้องชายว่าอะไต น้องหญิงว่า
 อไตมะเนน ลัวว่าอู เมี้ยว่ามู เขยว่าแอ สใ้กว่าแอมะเน หลานว่า
 มอน ผมว่าขุก ขนว่ามะเสา เล็ยว่าเกา ฝันว่าอะไต หนึ่งว่ากเล็ก
 กระจุกว่าถกลาง หิวว่าเกาะ หูว่าตะงา หน้ว่าไท คาวว่าปะเตา คิวว่า
 มะเลาปะเตา แก้มว่าโยง ฆมูตว่าคุง คางว่าถาง คอว่าโคย แขนว่า
 ตะงาน ขาวว่าปะเลา มือว่าเค็ยง เท้าว่าเล็ง เหวว่าอึง ศอกว่าแซะ
 เช่าว่าอด หน้มีอว่าเค็ยงตะงาน ออกว่าขมอด นมว่าเซา หลั่งว่าเวียง

ทองว่าเคียน ที่นั่งว่ามะเอะ เข้าเปลือกว่าปะแค เข้าสารว่าปราย ผ้ำ
ว่าซัน เลือว่าอาว เกลือว่าหะลา เหล็กว่าคิง เงินว่าปรัก ทองว่าเจียง
ทองเหลืองว่าโก ตะกั่วว่าละ ค้ายว่ามะลาย ไหมว่าสุต มีคว่ากวง
เคียด ขวานว่าห้วง เลียมว่าจอย ทายว่าทาว ยันว่าทาว นำไม่ว่านำ
หอกว่ากระฐู หม้อว่าจิง กลองว่าจิงเกิม ทายว่ารณ เจ้านายว่าไยว่า
ปลวง นายค้ายลว่านุษยปลวงฤๅษณ์ปลวง มีทรวาเจียง เพื่อนว่ารำ
ฉินว่าอิ ท่านว่าไม เขาว่าไป กูว่าเกา เองว่าออง เราว่าฝงเกา เขา
ทั้งหลายว่าฝงออง ซ้ายว่าเคี้ยว ขวานว่านวะ นั้นว่านิน นีว่านฤๅเน
นอกร่ากะ ในว่าจะอก เหนือว่าปะโยะ ไต้ว่าปะติ ควันออกว่าปะเงาะ ควัน
คกว่าปะยุ คอนว่าเกาะ ลุ่มว่าแตะกู มากกว่าล น้อยว่าเข็ย เข็นว่า
ซัวก ร้อนว่าเริน อ่อนว่าอุน แขงว่าคิง เขยกว่าเข็ยะ แห้งว่าท สูง
ว่าโตรง คำว่าแะ (แจ) ใหญ่ว่าปลอง เล็กว่าเคียด ไก่ตัวว่าแจ
ไกลว่าคาย คิงว่าคิง หย่อนว่าอุนเข็ย กลมว่าแยะ ยาวว่าตรง สั้นว่า
กุก ขาวว่าโกะ เหลืองว่าขมิ แดงว่าละ คำว่าจ ที่ว่าหัก ชั่วว่าตก
เข็ยว่าซำ หวานว่ามี จืดว่าปลา เค็มว่าคิง หมว่าฉี เผือกว่าซัง หอมว่า
เขามะเจ็ย เหม็นว่าเขา เจ็บว่าลวะ คินว่ากระคิน คุขว่ามะฮาก ทุกซ์
ว่าคะมะฮาก รักว่าคัย ซังว่าปะคัย โกรธว่าออน เกลือว่าเฮาะ
ขลาคว่าชุย เข้าว่าชะรวยชิม เทียงว่าชะรวยคิง ย่ายว่าชะรวยและ เป็น
คำว่าคราม เคือนหงายว่ามลินคิง เคือนมีคว่ามลินมีค นังว่าค นอน
ว่าคิ เคนว่านาว ยันว่ากุงเค็ง วังว่าลาน หลับว่ายัต ตันว่าก หายว่า
โน คอนว่าเจ็ย ไปว่านาว มาว่าวิก เจ้าไปไหนมาว่าคิองนาวของวิก

หยุตแลอยู่ว่าตก เฝ้าอยู่บ้านไหนว่าเคี้ยววันของตก กินเข้าว่าอใส่ กิน
 หมากฤๅเคี้ยวหมากกว่าเข็องฮัง สิบบุหรือฤๅกลองยาวว่ายชิต ขาน้ำว่า
 ยามะใน อมน้ำว่าน้ำยา กลิ่นว่าอิต ทำไว้ว่าะตากัน ไถนว่าะตากล
 วยคักว่าวางขอน ร้องเพลงว่าคัก ร้องให้ว่าเหียบ หัวว่าลาว คำว่าจำ
 สัยพินว่าเกาะ เท้าดิ้วว่าเงิงจ๊ะ บิงว่าขัน จัยว่ามะโลด ขึ้นว่ากิ ลงว่า
 คุน ชุคคินว่าคอบลิน ตักน้ำว่ายัคยา ตำเข้าว่าคัยประแด ยกขึ้นว่าสะ
 โไลง วางลงว่าลูป ถ่มหน้าว่าคัประตา เงยว่าคกแขน กลับว่าอิก
 หมนว่าโกประล้ง หาวว่าเกียงยักูล เวอว่าเออะ รากว่าโฮะ โฮ้วคก
 ฆามว่าถาน หยิกขวนว่าไกล ถอยนำว่านาวตะใน ถอยหลังว่าคตคตคต
 พุดว่าลาต พุดควมว่าลาตคคิ คิตว่าคนึ่ง ตรองว่ามินล้ง ตั้งใจว่า
 ลาวเยอ อยากไคว่าเล็ยง ให้ว่าปลัย ลังว่าอวน รัยว่ามะ เรียกว่า
 เบี้ยว ขานว่าอนล้ง ถามว่ามุล้ง มีว่าเมา ไม่มีว่ายะเมาเอ รู้ว่ามี
 ไม่มีว่าชะมีเอ เห็นว่าชุ ไคยินว่ากะมี จริงว่านิต ไม่จริงว่าชะนิต คิวา
 จัก ไม่คิวาชะจักเอ เมื่อไรว่าคตหะร่า ที่ไหนว่าคิ เท้าไรว่าคตเกาะ
 อะไรว่าคิ เร็วๆว่าชะยานเบ็ยะ ช้าๆว่าชชเบ็ยะ อยู่ว่าคก ถึงว่าไค้ะ
 อย่าว่าลูป อย่าทำว่าลูปะ หมกสันว่าอายกาง ยังมีว่าเมาบิเบ็ยะ ยัง
 ไม่มีว่ากาอิเว็ยะ แล้วว่าละ มาแล้วว่าอิตและ เลยว่าลูป นัย ๓ ว่า
 ๓ ๒ ทวา ๓ เคา ๔ ป่า ๕ มา ๖ นำ ๗ ประ ๘ ประขัน ๙ ทวาขัน
 ๑๐ ประ

ข้าพระนอง

อนึ่งตามลำนน้ำเซบั้งคันชันในชำระแก้วแจวรายเข้ามานั้น เป็น
 ค่ายลบ้านข้าพระนองตลอดมาจนถึงปากน้ำเซบั้งคัน ออกค่อน้ำเซบั้งใน
 แขวงเมืองเชียงใหม่ ข้าพระนองนั้นเพศภาษาแลบ้านเรือนที่อยู่ก็ไม่
 ห่างไกลกับข้าพะเสานัก ฉึกกันแต่สำเนียงแลคำพศภาษาบางคำซึ่ง
 เพี้ยนเสียงหนักเขากว่ากันเป็นต้นว่า คินเรียกว่าไต หินว่าชระมอ ข้า
 เรียกว่าขี้ คันไม้เรียกว่าสี่ หญ้าเรียกว่าโสมม ไร่ว่ามิ นาว่ามื่อ บ้าน
 ว่าขวัน เรือว่ายี่ น้าว่าตาก น้าฝนว่าตากมิ น้าค้ำว่าตากอม น้า
 ผังว่าตากสค น้ามีนว่าข่ง ห้วยว่าคอง หนองว่าตะบั้ง บ่อว่าตะบั้งเตือก
 คนว่ามะนี้ ช้างว่าระแะ ม้าว่าแฮะ โคว่าลอก กระบือว่ากะปี่ หมูว่า
 รุก แรดว่ามิ เลือว่ากล ปลาว่ากา ไก่ว่าเขียน กาวว่าฮาก เข้าวา
 แผล ผัวว่ากะแซง เกล็ดว่าเปาะ เหล็ดว่าแตก เงินว่าปรัก ทองว่าไม
 มีคว่ามลา ขวานว่าโจง คบว่าทาว ขันว่าทาว ทั้งนี้เป็นภาษาข้า
 พระนองพอเป็นอย่างทีสังเกศโดยสังเขป ฯ

